

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

THESIS

**PRÁVNÍ POSTAVENÍ A ČINNOST SOUDNÍCH ZNALCŮ V ČESKÉM
PRÁVNÍM ŘÁDU**

**STATUS AND ROLE OF AUTHORIZED EXPERTS IN THE CZECH LEGAL
SYSTEM**

Konzultantka: Doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

Zpracovatel: Mgr. Ing. Pavel Bürger

Praha, únor 2011

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 2. 2011

Děkuji konzultantce paní Doc. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D. za vstřícný přístup a cenné rady při zpracování zadaného tématu.

Obsah

Abstrakt.....	7
Úvod	8
1. Obecně o znalcích a jejich činnosti.....	11
1.1. Soudní znalectví	11
1.2. Pojem „soudní znalec“ a „znalec“	12
1.3. Pojem „znalecká činnost“	13
1.3.1. Obecně k pojmu.....	13
1.3.2. Základní předpoklady pro výkon znalecké činnosti.....	14
1.3.3. Znalecká činnost z pohledu platné právní úpravy	15
1.4. Znalecké obory	17
1.5. Znalecký posudek.....	17
1.6. Historie soudního znalectví	18
1.6.1. První prameny soudního znalectví	18
1.6.2. Říšský řád soudu trestního z roku 1873	19
1.6.3. Říšský civilní řád soudní z roku 1895	19
1.6.4. Seznamy soudních znalců – vládní nařízení z roku 1939	19
1.6.5. Zákon o stálých přisežných znalcích a tlumočnících z roku 1949	21
1.6.6. Zákon o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků z roku 1959	22
1.6.7. Zákon o znalcích a tlumočnících z roku 1967	24
1.7. Přehled platných norem upravujících znaleckou činnost.....	24
1.7.1. Základní právní předpisy	24
1.7.2. Související právní předpisy	25
1.7.3. Právní předpisy a technické normy související s konkrétním oborem znalecké činnosti	27
2. Právní postavení znalce.....	29
2.1. Znalec jako právní subjekt.....	29
2.2. Vznik funkce znalce.....	29
2.2.1. Vznik funkce znalce jako fyzické osoby	29
2.2.2. Vznik funkce znalce – znaleckého ústavu	37
2.2.3. Vznik funkce znalce „ad hoc“	37
2.2.4. Jmenování znalce soudem pro konkrétní úkon.....	38
2.3. Zánik funkce znalce.....	39
2.3.1. Zánik funkce znalce fyzické osoby	39
2.3.2. Zánik funkce znalce - znaleckého ústavu	44
2.3.3. Zánik funkce znalce v ostatních případech.....	44
3. Práva a povinnosti znalce	45
3.1. Úvod.....	45
3.2. Povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících	47
3.2.1. Povinnosti vyplývající ze slibu znalce.....	47
3.2.2. Ostatní povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících.....	52
3.3. Povinnosti z ostatní právních norem	79
3.3.1. Procesní povinnosti.....	79
3.3.2. Další povinnosti vyplývající pro postup znalce ve zvláštních případech	83

3.4. Práva znalce.....	83
3.4.1. Právo podat posudek mimo řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci).....	83
3.4.2. Právo na odměnu a náhradu nákladů.....	86
3.4.3. Právo využívat prostředků zaměstnavatele	89
3.4.4. Právo odmítnout podání znaleckého posudku.....	91
3.4.5. Další práva.....	92
4. Právní odpovědnost znalce.....	94
4.1. Veřejnoprávní odpovědnost	95
4.1.1. Disciplinární odpovědnost.....	95
4.1.2. Trestněprávní odpovědnost.....	98
4.2. Soukromoprávní odpovědnost.....	98
4.2.1. Odpovědnost za vady	99
4.2.2. Odpovědnost za prodlení	100
4.2.3. Odpovědnost za škodu	102
4.3. Procesněprávní odpovědnost	104
5. Znalecké ústavy	106
5.1. Právní postavení znaleckého ústavu	106
5.1.1. Obecně o znaleckém ústavu	106
5.1.2. Vznik funkce znalce – znaleckého ústavu	107
5.1.3. Zánik funkce znalce – znaleckého ústavu	108
5.2. Práva a povinnosti znaleckého ústavu, odpovědnost za podání posudku	108
6. Záměry de lege ferenda	110
6.1. Nově navrhovaná právní úprava	110
6.2. Vznik funkce znalce.....	113
6.2.1. Znalci zapsaní do seznamu.....	113
6.2.2. Sbory pro znalecké otázky	114
6.2.3. Seznam znalců	115
6.2.4. Znalec „ad hoc“	115
6.3. Zánik práva vykonávat znaleckou činnost (zánik funkce znalce).....	116
6.4. Práva a povinnosti znalce.....	117
6.4.1. Povinnost zákonného postupu	117
6.4.2. Povinnost nestranného výkonu činnosti	118
6.4.3. Povinnost odbornosti.....	118
6.4.4. Povinnost mlčenlivosti.....	119
6.4.5. Povinnost vykonávat činnost řádně a ve stanovené lhůtě.....	120
6.4.6. Nová povinnost být pojištěn	120
6.4.7. Povinnost osobního výkonu činnosti.....	121
6.4.8. Povinnost oznámit důvody podjatosti	122
6.4.9. Povinnost podat posudek v řízení před orgánem veřejné moci.....	122
6.4.10. Povinnost dodržovat náležitosti posudku a správného postupu (povinnost přezkoumatelnosti)	124
6.4.11. Povinnost opatřit písemný posudek v listinné podobě podpisem a pečeti.....	125
6.4.12. Povinnost vyznačovat znaleckou doložku.....	126
6.4.13. Povinnost na požádání orgánu veřejné moci ústně stvrdit písemný posudek	126
6.4.14. Povinnost účtovat odměnu a náhradu nákladů spolu s podáním posudku, účtovat úměrně a úplně	126

6.4.15. Povinnost vést znalecký deník	126
6.4.16. Nová povinnost archivace	127
6.4.17. Povinnost hlásit změny bydliště (povinnost evidenční)	127
6.4.18. Právo podat posudek mimo řízení	128
6.4.19. Právo na odměnu a náhradu nákladů.....	128
6.4.20. Právo využívat prostředků zaměstnavatele	128
6.4.21. Právo odmítnout podání znaleckého posudku.....	129
6.5. Právní odpovědnost znalce	129
6.5.1. Odpovědnost za škodu	129
6.5.2. Disciplinární odpovědnost	130
6.6. Stížnosti na znalce.....	131
6.7. Nová možnost pozastavení výkonu znalecké činnosti.....	132
6.8. Otázka znaleckých ústavů	134
6.9. Novinky podle nového věcného záměru zákona	136
Závěr.....	137
Seznam zkratk	140
Zdroje a literatura	141
Příloha – seznam znaleckých oborů.....	150
Příloha – vzor znaleckého deníku	154
Summary	155
Klíčová slova / Keywords	156

Abstrakt

Rigorózní práce se zabývá současnou právní úpravou znalecké činnosti, která platí v České republice v téměř nezměněné podobě již více jak 43 let a vzhledem k současnému společenskému uspořádání ji jistě nelze hodnotit jako nejdokonalejší. Rigorózní práce předkládá výklad platné právní úpravy upravující oblast soudního znalců, její aplikaci na současnou praxi soudních znalců hlavně v oboru ekonomie a analýzu nejspornějších a nejméně jasných otázek této právní úpravy. Práce se též de lege ferenda zabývá záměry ve světle nově navrhované právní úpravy. Autor tyto záměry shrnuje a hodnotí, přičemž dospívá k závěru, že nová právní úprava by měla být připravena důkladně a promyšleně tak, aby současný nevyhovující stav celkově napravila a ne ho ještě více zhoršila.

Abstract

The thesis analyses the current Czech legislation on certified experts, which has been in force for more than 43 years, remaining almost unchanged throughout this period. Because of many significant changes in the course of these years, the regulation is far from ideal from today's perspective. The thesis provides an interpretation of the applicable legislation governing the activities of certified experts in the Czech Republic, an overview of current implementation in practice, focusing, in particular, on the area of economics, as well as a detailed analysis of the most contentious and opaque issues related to the current regulation. In addition, the thesis looks, de lege ferenda, at the changes and amendments planned in the new law. Summarizing and assessing the proposals, the author asserts and concludes that the new regulation has to be prepared with utmost care so as to make sure that the current situation is really improved and not further exacerbated.

Úvod

S rostoucím tempem právní regulace různorodých společenských vztahů a se stále se zvyšující specializací vědních oborů musí jak orgány veřejné moci při své rozhodovací činnosti, tak různé další subjekty při svém působení řešit stále odbornější otázky. Některé z nich již nejsou řešitelné bez dostatečně specializované kvalifikace, a proto jsou stále častěji využívány služby vybraných specialistů – soudních znalců, jejichž činnost je právně regulována.

Soudní znalec je pak společností vnímán jako specialista v určité oblasti, který kromě potřebné erudice musí disponovat i dalšími osobnostními vlastnostmi zaručujícími, že svou činnost bude vykonávat na nejvyšší profesionální úrovni tak, aby na základě výsledku jeho práce mohl orgán veřejné moci přijmout příslušné rozhodnutí, nebo aby jiný subjekt mohl učinit odpovídající právní úkon.

Tato rigorózní práce se věnuje problematice soudního znalectví v České republice. Jejím těžištěm je výklad platné právní úpravy upravující znaleckou činnost, její aplikace na současnou praxi soudních znalců a analýza sporných a nejasných otázek této právní úpravy.

Celá práce je rozdělena do šesti základních kapitol.

První kapitola se zabývá obecnými výklady o soudním znalectví a historii jeho právní úpravy a přehledu platných norem. Tato kapitola stručně na obecné úrovni charakterizuje soudní znalectví, poskytuje definici pojmů „znalecká činnost“ a „soudní znalec“ resp. „znalec“, zabývá se též na obecné úrovni obsahem a předmětem znalecké činnosti – podáváním znaleckých posudků, vznikem a zánikem funkce znalce a základními předpoklady pro výkon znalecké činnosti. Dále je v první kapitole uveden historický exkurs do vývoje právní úpravy soudního znalectví na našem území od prvních dohledatelných zmínek až po současnou právní úpravu. Na konci této kapitoly je uveden i přehled platných právních předpisů, vnitřních a technických norem, které znaleckou činnost přímo upravují nebo se jí dotýkají. Stěžejní část platné právní úpravy znalecké činnosti lze v současné době nalézt v zákonu č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, v platném znění (dále i „zákon o znalcích a tlumočnících“, či „ZnalZ“) a prováděcí vyhlášce č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, v platném znění (dále i „prováděcí vyhláška“, či „ZnalV“). Jak je z názvu těchto předpisů patrné, jedná se o úpravu nejen znalecké, ale i tlumočnické činnosti. Tato práce se omezuje pouze a jen na činnost znaleckou, a to konkrétně vzhledem k mému praktickému zaměření v oboru ekonomie.

Druhá kapitola řeší postavení znalce, vznik a zánik jeho funkce, tedy tzv. statusové otázky. V úvodu je pojednáno o postavení znalce, je proveden výklad pojmu znalec z pohledu jak platné právní úpravy, tak judikatury a právní teorie. Následuje problematika vzniku funkce znalce, a to se zohledněním jednotlivých druhů znalců (znalec – fyzická osoba, znalecký ústav, znalec „ad hoc“). Též je zmíněna specifická forma ustanovení znalce pro konkrétní úkon ve zvláštních případech obchodního práva. Poslední část druhé kapitoly popisuje a vykládá jednotlivé způsoby zániku funkce znalce. Podobně jako v případě vzniku funkce znalce je i zde proveden oddělený výklad dle jednotlivých druhů znalců.

Třetí kapitola poskytuje výklad jednotlivých práv a povinností znalce. Jelikož zákon o znalcích a tlumočnících nemá dle mého názoru logickou strukturu, není výklad v rámci této kapitoly prováděn postupně podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona a prováděcí vyhlášky, ale tak, aby jednotlivé vykládané instituty měly logickou návaznost. V rámci výkladu se proto prolínají odkazy nejen na jednotlivá ustanovení zákona o znalcích a tlumočnících, ale i na prováděcí vyhlášku, vnitřní nebo technické normy. Pro lepší orientaci a pochopení jednotlivých právních institutů jsou v některých případech uváděny příklady z praxe soudního znalectví v oboru ekonomika, ve kterém působím. V rámci této kapitoly je nejprve uveden přehledný výčet všech práv a povinností znalce rozdělených do základních skupin používaných v praxi, a to dle jejich charakteru a dle právních předpisů, z nichž vyplývají. Jednotlivá práva a povinnosti jsou následně postupně vyložena.

Kapitola čtvrtá se zabývá odpovědností znalce, která je v současné době ve společnosti hojně diskutována. Na odpovědnost znalce lze nahlížet jako na odpovědnost hmotněprávní a procesněprávní. Hmotněprávní odpovědnost pak lze dále dělit na odpovědnost disciplinární, občanskoprávní a trestněprávní. Ke každé z těchto druhů odpovědnosti znalce je uveden podrobný výklad.

Pátá kapitola je věnována znaleckým ústavům. Znalecké ústavy jsou specifickým druhem znalce a současná právní úprava jejich postavení a činnost upravuje jen velmi omezeně. Ani odborná literatura se problematice znaleckých ústavů až na drobné výjimky příliš nevěnuje. Snažím se proto v této části poskytnout ucelený pohled na charakter, postavení a činnost znaleckých ústavů tak, aby bylo možno si na základě tohoto výkladu utvořit celkový obraz o tomto znalci „sui generis“ a jeho působení.

Šestá kapitola je věnována znalecké činnosti *de lege ferenda*. V úvodních částech této kapitoly je popsán dosavadní vývoj snah o změnu současné právní úpravy v posledních letech ve formě novelizace zákona o znalcích a tlumočnících. Lze konstatovat, že

nejrozsáhlejší novelizace byla připravena ministerstvem spravedlnosti ČR a byla veřejnosti představena v roce 2008. Ačkoliv poslední vývoj naznačuje, že tato novela zákona o znalcích a tlumočnících (stejně jako předešlé pokusy) nebude přijata, jelikož byl představen nový věcný záměr zákona, jedná se dle mého názoru zatím o nejzdařilejší pokus o změnu právní úpravy, která by mohla znaleckou činnost posunout správným směrem. Na druhou stranu je ale třeba konstatovat, že v rámci této novely lze nalézt některé velice sporné otázky. Tato kapitola se proto věnuje jednotlivým právním institutům znalecké činnosti ve světle posledního návrhu novelizace a nového věcného záměru zákona o znalcích a tlumočnících a analyzuje možné dopady navrhovaných změn.

Práce byla zpracována v období prosinec 2009 až prosinec 2010, text zobrazuje stav k datu 31. 12. 2010.

1. Obecně o znalcích a jejich činnosti

1.1. Soudní znalectví

Soudní znalectví je obor činnosti, v rámci které odborníci na určitou oblast lidské činnosti pomáhají ostatním lidem, orgánům veřejné moci, či jiným subjektům tím, že aplikují své vědomosti v daném oboru na konkrétní případ. Jedná se o službu, kterou tito odborníci poskytují různým subjektům pro potřeby jejich právních úkonů.

Institut soudního znalectví je především pojmově spjat s činností orgánů veřejné moci, kterým má pomáhat při jejich rozhodovací činnosti. Stále častěji je však soudního znalectví využíváno i v záležitostech dalších osob.

Pojmovým znakem činnosti v rámci soudního znalectví je zvláštní kvalifikace těchto odborníků (soudních znalců), odlišující soudního znalce od „pouhého“ experta. Základním rozdílem mezi prací soudního znalce a experta je totiž mimo jiné to, pro koho je výsledek práce určen. V případě experta jsou jeho závěry určeny především lidem, kterým je daná problematika blízká, tedy lidem ze stejného nebo obdobného oboru. Naproti tomu výsledky práce soudního znalce jsou určeny zpravidla pro osoby, které jsou v dané odborné oblasti absolutními laiky (policisté, státní zástupci, soudci, ale často i soukromé osoby, které se na základě výsledků soudního znalce rozhodují o dalším postupu v rámci rozličných záležitostí). Rozdíl v této cílové skupině tak klade významně rozdílné nároky jak na kvalifikační předpoklady soudních znalců a expertů, tak na způsob a výsledky jejich práce. V případě experta jsou na způsob obstarávání podkladů a způsob jeho práce kladeny menší nároky, výsledky jeho práce mohou být založeny často výhradně jen na jeho úvahách a mohou používat čistě odborné termíny bez bližšího vysvětlení, jelikož se předpokládá, že subjekt, který výsledky práce experta bude zkoumat, je též odborníkem. Na druhou stranu v případě soudního znalce jsou dána mnohdy přísná pravidla pro způsob obstarání podkladů, způsob provádění znaleckých úkonů a formu výsledku jeho práce. Způsob práce soudního znalce pro orgány veřejné moci musí být v souladu se zásadami procesního řízení v dané věci. Podklady a postupy, na základě kterých soudní znalec dospívá k výsledkům, musí být hodnověrně popsány. Výsledky jeho práce musí mít předepsanou formu. Neméně důležitý je i požadavek na srozumitelnost práce soudního znalce. Problematika daného oboru totiž musí být v práci soudního znalce přetlumočena tak, aby ji i laik byl schopen pochopit do takové míry, která mu umožní rozhodnout o dalším postupu v dané věci (např. aby soudce mohl vydat rozsudek nebo aby se soukromá osoba mohla rozhodnout, zda učiní konkrétní právní úkon či nikoliv).

Vzhledem k účelu práce soudního znalce je tak třeba zdůraznit, že tento musí být vybaven nejen potřebnými znalostmi ze svého oboru, ale musí mít například i základní právní povědomí, aby mohl pochopit veškeré skutečnosti a vzájemné souvislosti, které se z právního hlediska k dané věci vztahují. Též musí chápat právní důsledky, které výsledky jeho činnosti mohou způsobit. Soudní znalec musí být rovněž dobře jazykově a komunikačně vybaven, aby byl schopen své výsledky v jasné a srozumitelné podobě přednést například v soudní síni. Jak uvádí odborná literatura: „K tomuto musí být znalec vybaven nejen znalostmi ze svého oboru, ale musí také znát souvislosti, jež se z právního hlediska k věci vztahují, potřeby orgánu činného v řízení a důsledky, jež jeho posudek bude v řízení mít.“¹ „...znalec vnáší do informačního kanálu speciální informaci z oblasti vědy a techniky, jejíž pomocí se překóduje prvotní důkazní informační signál v jiný druh informačního signálu, který bude dostupný adresátům dokazování. Znalec zde vystupuje jako jakýsi transformátor, který dodává prvotnímu informačnímu signálu formu sdělení.“² „...pod zvláštní kvalifikací znalce je třeba rozumět nejen potřebné znalosti a zkušenosti z příslušného vědního, technického a jiného oboru, ale i nezbytné poznatky o možnostech, způsobech, metodách a prostředcích uplatnění odborných schopností znalce v řízení trestním nebo občanském soudním, správním a jiném se zřetelem na dodržování základních principů příslušného řízení, zejména v dokazování.“³

1.2. Pojem „soudní znalec“ a „znalec“

Legální definici pojmu „soudní znalec“ žádný právní předpis nestanoví, ač se tento pojem v právních předpisech poměrně hojně vyskytuje.⁴ Přímo zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „zákon o znalcích a tlumočnících“, „ZnalZ“), který upravuje znaleckou činnost, používá pojem „znalec“ a nikoliv „soudní znalec“. Pojem „znalec“ znají i mnohé další právní přepisy.⁵ Ačkoliv český právní řád není terminologicky jednotný, lze mít za to, že pojmy „soudní znalec“ a „znalec“ užívané právními předpisy jsou totožné.

Jediná právní definice pojmu soudní znalec či znalec se může opírat o charakter činnosti znalce, tedy že znalec je osoba, která vykonává činnost podle zákona o znalcích a tlumočnících (tedy znaleckou činnost). Určitou definici poskytuje též Nejvyšší soud ČR, když stanoví, že „Znalec je osobou, která prostřednictvím svých odborných znalostí

¹ Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalcetví. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X – strana 8.

² Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2 – strana 23.

³ Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalcetví. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X – strana 8 s odkazem na: Pražák J.: Soudní znalci. Praha 1940.

⁴ Viz např. § 67 zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, příloha zák. č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, § 30 zák. č. 42/1992 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, apod.

⁵ Viz např. § 23 zák. č. 93/2009 Sb., o auditorech, § 140, 145, 146 a další TZ, § 127, 191d, 336 a další OSŘ, apod.

*posuzuje skutečnosti, které byly soudem určeny, a ve znaleckém posudku soudu sděluje subjektivní výsledek tohoto posouzení.*⁶

1.3. Pojem „znalecká činnost“

1.3.1. Obecně k pojmu

Pojem znalecká činnost není legálně definován. Právní definice tohoto pojmu by tak mohla pouze znít, že se jedná o činnost vykonávanou znalcem podle zákona o znalcích a tlumočnících. Určité vodítko poskytuje Vrchní soud v Praze, když stanoví, že *„Znalecká činnost slouží, mimo jiné, k tomu, aby zabezpečovala pro státní orgány odborné podklady pro rozhodovací činnost.*“⁷

Podle právní teorie se znaleckou činností rozumí výkon znalecké činnosti v řízení před orgány veřejné moci, jakož i znalecké činnosti prováděné v souvislosti s právními úkony fyzických a právnických osob.⁸ Tato definice v podstatě vychází z předmětu zákonné úpravy vyjádřené v zákonu o znalcích a tlumočnících⁹.

Hranice mezi tím, kdy se jedná o znaleckou činnost a kdy již nikoliv, není vždy zcela zřetelná. Pokud se jedná o znalecké posuzování v řízení před orgány veřejné moci (např. zjištění tzv. administrativní ceny nemovitosti za účelem zjištění výše daně z převodu nemovitosti v daňovém řízení), bude se jednat vždy o znaleckou činnost ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících. Pokud však bude znalec například požádán o provedení úkonu fyzickou nebo právnickou osobou, bude se jednat o znaleckou činnost ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících pouze tehdy, pokud se bude jednat o znalecký úkon v souvislosti s právním úkonem takového subjektu. Může se jednat o právní úkon jak již skutečně realizovaný (např. stanovení administrativní ceny nemovitosti za účelem daně z převodu nemovitosti), tak zatím pouze zamýšlený, který se až na základě závěrů znaleckého posudku uskuteční nebo nikoliv (např. stanovení tržní hodnoty nemovitosti za účelem jejího plánovaného převodu mezi tzv. spřízněnými osobami podle ust. § 196a obchodního zákoníku).

⁶ Viz odůvodnění rozsudku NS sp. zn. 33 Odo 324/2005.

⁷ Viz odůvodnění rozhodnutí VS v Praze sp. zn. Cmz 38/92.

⁸ Vyplývá to z účelu právní úpravy, viz § 1 odst. 1 ZnalZ.

⁹ Skutečnost, že zákon o znalcích tlumočnících hovoří o „občanech a organizacích“, odpovídá právní terminologii v době přijetí tohoto zákona. Označení „organizace“ (nebo jinak „socialistická organizace“) vycházelo z ustanovení tehdejšího hospodářského zákoníku (zákon č. 109/1964 Sb.), který pod tímto pojmem rozuměl státní, družstevní a společenské organizace, jakož i jiné organizace, jejichž činnost přispívá k rozvoji socialistických vztahů. V dnešní terminologii se tak bude beze sporu jednat o právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, jak ostatně stanoví i § 30 ZnalV. Pojem „občan“ je třeba bez pochyby chápat jako označení pro fyzickou osobu nepodnikající.

Znaleckou činností ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících naopak není podávání posudků upravené jinými předpisy (vztahuje se na některé lékařské posudky¹⁰) a podávání posudků, které neslouží potřebám řízení před státními orgány (orgány veřejné moci), nebo není prováděno v souvislosti s právními úkony občanů nebo organizací (fyzických a právnických osob). Dále za znaleckou činnost nelze označit expertní činnost v souvislosti s plněním úkolů ve vývoji a výzkumu. Tato expertní činnost se řídí jinými předpisy, zpravidla zákoníkem práce či občanským zákoníkem.

O znaleckou činnost se tak nebude jednat v případě posouzení vhodnosti projektu budovy, na základě kterého se má stavba realizovat. Naopak pokud se bude jednat o posouzení vad projektu, může se o znaleckou činnost jednat, zejména pokud je stavba již realizována a toto posouzení má být použito v soudním sporu.

Právními úkony občanů a organizací (fyzických a právnických osob) může být chápáno například nabývání a zcizování majetku, vklad majetku do obchodních společností, podnikové přeměny, vypořádání podílového spoluvlastnictví a společného jmění manželů, reklamace, pokus o smír, uplatnění práv účastníka v rámci soudního řízení apod.

Co se týče charakteru znalecké činnosti, je vhodné zdůraznit, že panují odlišné názory na skutečnost, zda se jedná o činnost podnikatelskou nebo nikoliv. Někteří autoři i starší judikatura vyslovuje názor, že jde o podnikání¹¹, jiní včetně judikatury Nejvyššího správního soudu naopak tvrdí, že nikoliv.¹² Pokud však znalecká činnost není podnikáním, je otázkou, jak mohou fungovat znalecké ústavy ve formě obchodních společností. Konkrétně se jedná o znalecké ústavy v podobě veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti, které mohou být podle ust. § 56 ObZ založeny pouze za účelem podnikání (blíže ke znaleckým ústavům viz kapitola 5.).

1.3.2. Základní předpoklady pro výkon znalecké činnosti

Konkrétní podmínky, které musí osoba znalce splňovat, budou detailně analyzovány v kapitole 2.2. Obecně je však třeba konstatovat, že práce znalce je vysoce náročná, a proto ji může vykonávat jen osoba na vysoké odborné a zároveň i morální úrovni. Je třeba si uvědomit, že výsledky práce znalce mohou významně, někdy až fatálně ovlivnit

¹⁰ Lékařské posudky podle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

¹¹ Eliáš, K. a kol.: Obchodní zákoník - poznámkové vydání s judikaturou. Linde, Praha 2004, ISBN: 80-7201-475-7, Štengllová, I. a kol.: Obchodní zákoník, komentář. C.H.Beck, Praha 2003, ISBN 80-7179-685-9 s odkazem na již zmíněné rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. Cmz 38/92.

¹² Hanák, J.: Proces zápisu znaleckých ústavů. Časopis Soudní inženýrství 1/2010, str. 43 s odkazem na judikaturu, a to konkrétně rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 10 Ca 348/94 a Nejvyššího správního soudu sp.zn. 6 A 57/2002.

osudy jiných lidí. Na základě znaleckých posudků rozhodují například orgány činné v trestním řízení o vině a trestu.

Posuzování kvality znalce tak nelze pouze omezit na míru jeho odborné vyspělosti. Znalec musí být schopen nejen vysoce odborného posouzení dané věci, ale musí výsledek svého posuzování podat v takové formě, která bude srozumitelná i ostatním lidem, kteří nemají příslušné odborné vzdělání či praktické zkušenosti. Znalec musí být schopen výsledek své práce věrohodně obhájit, a to i před soudem.

Kvalitním znalcem může být proto jen taková osoba, která je nejen na vysoké odborné úrovni, ale má i výborné vyjadřovací schopnosti, umí se ovládat, dokáže působit nestranně a nepodjatě, je schopna dodržet mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se při výkonu svého povolání dozvěděla, apod.

1.3.3. Znalecká činnost z pohledu platné právní úpravy

Znalecká činnost a její obsah je určen zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění předpisů pozdějších, když v ustanovení § 1 a 2 (účel a rozsah úpravy) stanoví:

„§ 1

(1) Účelem zákona je zajištění řádného výkonu znalecké a tlumočnické činnosti v řízení před státními orgány a orgány, na které přešly úkoly státních orgánů (dále jen "státní orgány"), jakož i znalecké a tlumočnické činnosti prováděné v souvislosti s právními úkony občanů nebo organizací.

(2) Zákon se nevztahuje na podávání posudků, které je upraveno jinými předpisy, a na podávání posudků a provádění tlumočnických úkonů, které neslouží potřebám řízení před státními orgány ani nejsou v souvislosti s právními úkony občanů a organizací; zejména se nevztahuje na expertizní činnost související s plněním výrobních úkolů organizací a na tlumočnickou činnost v rámci mezinárodního styku a cestovního ruchu.

§ 2

(1) Znaleckou a tlumočnickou činnost vykonávají znalci a tlumočníci zapsaní do seznamu znalců a tlumočnicků; znaleckou činnost vykonávají také ústavy (§ 21).

(2) Osoby nezapsané do seznamu znalců a tlumočnicků mohou být v řízení před státními orgány ustanoveny znalci nebo tlumočníky jen výjimečně za podmínek stanovených v § 24.“

Jak již bylo výše uvedeno, legální definice pojmů znalecká činnost, soudní znalec či znalec neexistuje. Obsah těchto pojmů je proto nutné odvozovat právě z definice účelu a rozsahu právní úpravy, jak je výše stanovena.

Účelem právní úpravy je regulovat tu činnost znalců, která slouží jako podklad pro řízení před orgány veřejné moci a pro činění právních úkonů dalších osob. Jedná se tak o specifickou, právem regulovanou činnost, nad jejímž výkonem stát prostřednictvím svých orgánů dohlíží. Znalecká činnost se tím historicky vzdálila od svého původního pojetí tzv. odborného svědka. Zároveň se znalecká činnost odlišuje i od běžné odborné či vědecké činnosti, jelikož je přísně procesně regulována. Znalecká činnost je tak jedním z důležitých pilířů práva na spravedlivý proces, jelikož jsou znalcům v rámci procesu uloženy obdobné zvláštní povinnosti jako například soudcům, a to zejména v zájmu dodržení zásady nezávislosti a nestrannosti.

Ustanovení § 1 odst. 1 ZnalZ pozitivně vymezuje okruh vztahů, které zákon upravuje. V odstavci druhém zákon naopak stanoví jejich negativní vymezení. Tento okruh lze charakterizovat tak, že se jedná o činnost znalce vykonávanou pro účely řízení před orgány veřejné moci, jako je např. řízení soudní nebo správní, a dále pro účely právních úkonů mezi různými právními subjekty.

V rámci jednotlivých druhů řízení je účast znalců upravena vždy konkrétním procesním předpisem, když je zpravidla zahrnuta do úpravy dokazování.¹³ Vzhledem ke skutečnosti, že znalecký posudek jakožto výsledek práce znalce při znalecké činnosti, je upraven v rámci dokazování jako samostatný důkazní prostředek, je třeba dojít k závěru, že důkaz znaleckým posudkem je důkazem speciálním a nezaměnitelným s jinými důkazy. V určitých případech je i důkazem nenahraditelným.¹⁴

Pokud různé právní předpisy stanovují povinnost předložit v určitých situacích znalecký posudek,¹⁵ rozumí se tím zpravidla znalecká činnost ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících.¹⁶

Podle Dörfla komentáře k zákonu o znalcích a tlumočnících¹⁷ je negativní vymezení znalecké činnosti upravené v § 1 odst. 2 v současné době již nadbytečné, jelikož nynější zakotvení požadavku zákonnosti výkonu státní moci v čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky znamená, že v případech, kdy zákon neukládá předložení znaleckého posudku podle zákona o znalcích a tlumočnících, lze využívat posudků jiného druhu. Takovými

¹³ Viz například příslušná ustanovení OSŘ nebo TŘ.

¹⁴ Např. důkaz znaleckým posudkem v řízení o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům (§ 336 a násl. OSŘ).

¹⁵ Např. § 59 či 196a ObZ, § 73, 92 či 112 a násl. zák. č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, § 21 zákona č. 375/1992 Sb., o dani darovací, dani dědické a dani z převodu nemovitostí apod.

¹⁶ Výjimku mohou představovat již zmíněné lékařské posudky dle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

¹⁷ Viz Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 11.

jsou například posudky upravenými jinými zákony¹⁸, nebo jsou výsledkem běžných občanskoprávních nebo obchodněprávních vztahů např. na základě výkonu odhadcovské činnosti podle živnostenského zákona. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že jakékoliv expertní posudky či jiné podobné výsledky expertní činnosti, které nejsou provedeny podle zákona o znalcích a tlumočnících, nejsou znaleckými posudky ve smyslu tohoto zákona.

1.4. Znalecké obory

Každý znalec je po svém jmenování zapsán u příslušného soudu do seznamu znalců. Tyto seznamy jsou členěny podle oborů. Některé obory se dále dělí na odvětví. V rámci odvětví se znalci zpravidla dále specializují na konkrétní činnosti.

Rozdělení oborů je historicky provedeno z hlediska někdejších praktických potřeb státních orgánů¹⁹, které v současné době již příliš nekoresponduje se současnou strukturou učebních resp. vědních oborů. V současné době existuje celkem padesát znaleckých oborů²⁰. Jejich seznam je uveden v příloze této práce.

1.5. Znalecký posudek

Předmětem znalecké činnosti je podávání znaleckých posudků. Je samozřejmě možné a v praxi i běžné, že osoba, která je soudním znalcem, poskytuje například konzultační služby, různá odborná posouzení nebo dobrozdání; tato však nelze považovat za znaleckou činnost ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících. V praxi se rozdíl mezi tím, zda se jedná o předmět znalecké nebo jiné činnosti, projevuje tak, že výsledek znalecké činnosti v hmotném vyjádření – znalecký posudek je opatřen znaleckou pečetí a znaleckou doložkou. Odborná posouzení či různá dobrozdání, která jsou sice výsledkem práce osoby znalce, ale nejsou výsledkem jeho znalecké činnosti, nesmí být znaleckou pečetí ani doložkou opatřeny.

Blíže se charakterem znaleckého posudku jakožto předmětu znalecké činnosti, jeho podobám a náležitostem věnují kapitoly 3.2.2.4. až 3.2.2.7.

¹⁸ Viz opět dříve zmiňované lékařské posudky dle zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu.

¹⁹ Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalcetví. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X, strana 15 – rozdělení oborů není stanoveno žádným obecně závazným právním předpisem; je důsledkem praktického vývoje a potřeb státních orgánů.

²⁰ Viz www.justice.cz.

1.6. Historie soudního znalectví

1.6.1. První prameny soudního znalectví

Potřeba odborného znaleckého dokazování vyvstala s postupným rozvojem oblastí lidské činnosti. Některé z oblastí lidské činnosti totiž postupem času dosáhly již takové úrovně, která již nebyla pro soudce postižitelná, a proto bylo nutné přizvat do řízení odborníky, kteří byli schopni podat potřebné vysvětlení. Období celého starověku i středověku se prakticky obešlo bez účasti odborníků, jelikož úroveň lidského poznání v těchto dobách ještě nedosáhlo tak vysoké úrovně.

První pokusy s využíváním odborníků v řízeních před orgány veřejné moci se objevují v 16. století v době inkvizice. Nejprve byli odborníci přibíráni zřejmě pouze při ohledání. Až na přelomu 18. a 19. století, kdy začalo docházet k dynamickému rozvoji vědy a techniky, se začíná především v trestním řízení objevovat pojem „znalé osoby“. Znalec byl v tu dobu převážně považován za pomocníka soudu: *„Expertiza je jenom sklo, které zvětšuje předměty. Soudce, který má možnost je používat, je oprávněn uvážít, zda obrazy, které mu zobrazuje, jsou plně zřetelné.“*²¹ Zároveň se však i objevovaly názory, že znalecký posudek je v podstatě svědeckou výpovědí, jelikož znalec i svědek podávají svou výpověď před soudem; odlišnosti obou důkazních prostředků se tím stírají.

Pravděpodobně první konkrétní dohledatelná zmínka o znalcích v českých zemích se objevuje v obecném zákoníku občanském č. 946/1811 Sb.z.s.²² Dalšími přepisy užívanými tohoto institutu jsou například trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z.²³, zákon o soudním řízení v nesporných věcech právních uvedený výše zmíněným císařským patentem č. 208/1854 ř.z.²⁴, vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech uvedený zákonem č. 19/1855 ř.z.²⁵ či obecný zákonník obchodní uvedený zákonem č. 1/1863 ř.z.²⁶

Pravděpodobně první právní předpis upravující konkrétní postup činnosti znalce je pitevní řád z roku 1855²⁷, který obsahuje podrobnou specifikaci právního postupu, způsobu zapisování nálezu, detailního postupu pitvy při různých případech úmrtí a upravuje vydání tzv. dobrozdání.

²¹ Bradáč, A. a kol.: Soudní inženýrství. Akademické nakladatelství CERM, Brno 1999, ISBN: 80-7204-133-9– str. 25

²² Viz ust. §§ 100, 120, 157, 567, 852, 926, 1299, 1300 a 1336 zákona č. 946/1811 sb.z.s.

²³ Viz ust. §§ 153, 278, 300, 381 a 384 zákona č. 117/1852 ř.z.

²⁴ Viz ust. §§ 2, 14, 95, 103, 106, 107, 109, 112, 197, 206, 209, 210, 212, 273, 280, 290 a 292 zákona č. 208/1854 ř.z.

²⁵ Viz ust. §§ 432, 530, 556, 649 a 652 zákona č. 19/1855 ř.z.

²⁶ Viz. ust. čl. 162, 254, 348, 365 a 407 obecného zákonníku obchodního uvedeného zákonem č. 1/1863 ř.z.

²⁷ Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalectví. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X – strana 9.

1.6.2. Říšský řád soudu trestního z roku 1873

Prudký rozvoj vědy a techniky v druhé polovině 19. a ve 20. století vyvolal nezbytnost účasti odborníků v soudním řízení. Zároveň vyplynula i potřeba zakotvit znalecký posudek jako samostatný důkazní prostředek. Tato potřeba byla na našem území (v českých zemích) uceleně realizována s přijetím řádu soudu trestního č. 119/1873 ř.z.²⁸, který platil v českých zemích až do roku 1950. Jedním z prvních oborů, kde se rozvinula role znalců, bylo soudní lékařství, zajišťující expertizy nejen v otázkách objasnění příčin smrti, ale i v dalších sférách jako je toxikologie, biochemie, lékařská chemie apod. Odvětví soudního lékařství se na praktické úrovni rozvíjelo již od starověku, od 16. století se dá hovořit již o rozvíjení na vědeckém základě.

1.6.3. Říšský civilní řád soudní z roku 1895

Kromě znalců existoval i legální pojem „znalecký svědek“, který znal říšský civilní řád soudní č. 113/1895 ř.z. (nabyl účinnosti 1.1.1898): *„Předpisů o svědeckém důkazu jest užití také, pokud pro důkaz o minulých skutečnostech neb poměrech, k jejichž postřehnutí bylo zapotřebí zvláštní odborné znalosti, jest vyslechnouti takovéto osoby znalecké.“*²⁹

1.6.4. Seznamy soudních znalců – vládní nařízení z roku 1939

K evidenci osob, které plnily funkci soudních znalců, sloužily již od 18. století tzv. seznamy stálých soudních znalců. První takové seznamy v českých zemích jsou známy z roku 1787. První ucelená právní úprava vedení seznamu soudních znalců v českých zemích se objevuje až ve vládním nařízení č. 269/1939 Sb., o seznamech stálých soudních znalců. Ustanovení § 5 nařízení stanovilo podmínky zapsání do seznamu soudních znalců:

„(1) Do seznamu může býti zapsán jen, kdo:

- a) je alespoň 30 roků star,*
- b) je svéprávný,*
- c) je úplně spolehlivý,*

²⁸ viz § 116 a násl. zákona č. 119/1873, jímž se zavádí nový řád soudu trestního.

²⁹ viz § 350 zákona č. 113/1895 ř.z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících do dne 31. 12. 1947.

d) má potřebné odborné vědomosti a zkušenosti, zvláště podle potřeby je s oborem, o který jde, v živém styku vědném nebo praktickém,

e) bydlí - mimo případ § 3, odst. 2 - v obvodu toho krajského soudu, do jehož seznamu má být zapsán,

f) může úřad znalce s úspěchem vykonávat,

g) a prokáže, že zaplatil splatné daně, pokud placení nebylo mu poshověno, popřípadě, že povolené splátky řádně dodržuje; osvědčení o tom vydá bezplatně berní správa, v jejímž obvodu má znalec bydliště.

(2) Je-li ten, kdo má být zapsán do seznamu, veřejným zaměstnancem v činné službě, vyžádá si soud k zápisu do seznamu souhlas příslušného služebního úřadu, a to i tehdy, jestliže příslušné služební předpisy upotřebení veřejných zaměstnanců za znalce všeobecně připouštějí.

(3) Týž znalec může být zapsán do různých seznamů, vedených u téhož nebo různých soudů.³⁰

Podmínka praxe se dokladovala „krátkým popisem vzdělání a zaměstnání, ze kterého se vyvozuje způsobilost ke znalecké funkci“.³¹ Ověření předpokladů zájemce o znaleckou funkci obvykle provedla zájmová korporace či úřad dle příslušného oboru (inženýrská, lékařská, obchodní a živnostenská komora, zemědělská rada, nejvyšší účetní kontrolní úřad, ředitelství drah apod.). O jmenování znalce i o jeho výmazu ze seznamu rozhodoval krajský soud ve zvláštním senátu pro věci soudní správy. Každých pět let se pak provádělo šetření, zda jsou u znalců nadále splněny předepsané podmínky pro výkon funkce. Vymazán (škrtnut) ze seznamu byl ten znalec, který zemřel, zřekl se svého úřadu anebo přestal splňovat podmínky pro své jmenování. Tzv. „Seznamy znalců vzatých trvale do přísahy“ byly sestavovány na 5 let a vedly je krajské a v omezené míře i okresní soudy.

V souvislosti s vedením seznamů soudních znalců byl pak přijat zákon Prozatímního národního shromáždění č. 38/1946 Sb., o některých opatřeních ve vedení seznamů soudních znalců, vnucených správců, správců konkursní podstaty a vyrovnacích správců, který nabyl účinnosti 7.3.1946, byl jedenkrát novelizován zákonem č. 167/1949 Sb. a je formálně platný dodnes. Tento zákon prodloužil vzhledem k tehdejší historickým událostem platnost seznamů, která byla původně stanovena na 5 let, a upravil postup v souvislosti se znalci, kteří byli v době nesvobody českých zemí ze seznamu vyškrtnuti.

³⁰ Vládní nařízení č. 269/1939 Sb.

³¹ § 6 odst. 1) písm. b) vládního nařízení č. 269/1939 Sb.

1.6.5. Zákon o stálých přísežných znalcích a tlumočnících z roku 1949

Komplexní úprava znalecké činnosti se objevuje v tehdejší Československu až s přijetím zákona č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících. Tento zákon nabyl účinnosti 2.7.1949, byl jedenkrát novelizován, a to zákonem č. 34/1958 Sb. a platil až do 1.9.1959, kdy ho nahradil zákon č. 47/1959 Sb. Zákon o stálých přísežných znalcích a tlumočnících sjednotil veškeré předcházející seznamy znalců a způsoby jejich jmenování. Znalec byl jmenován podle svého bydliště krajským soudem. Podmínky pro jmenování byly formulovány velmi neurčitě a byly silně ovlivněny tehdejší politicko-ideologickým zřízením, když § 2 uvedeného zákona stanovil:

„(1) Znalcem může být ustanoven, kdo:

- a) je československým občanem,*
- b) je občansky bezúhonný, státně spolehlivý a oddán myšlence lidově demokratického zřízení,*
- c) vykazuje potřebné znalosti a zkušenosti a je s to úřad znalce náležitě vykonávat.*

(2) Ministerstvo spravedlnosti může z důvodů hodných zvláštního zřetele prominout podmínku československého občanství.³²

Poprvé se objevuje přísaha znalce, která zněla: *„Přísahám na svou čest a svědomí, že budu věren Československé republice a jejímu lidově demokratickému zřízení, že budu zachovávat zákony a nařízení a svůj úřad plnit nestranně podle svého nejlepšího vědomí, svědomí a odborného vědění, že ve věcech mně svěřených budu zachovávat tajemství a při veškerém svém jednání budu mít vždy na zřeteli zájmy a prospěch republiky a jejího lidu. Tak přísahám.“³³*

Byla zavedena povinnost vedení znaleckého deníku tak, aby byla zajištěna kontrola znalecké činnosti. Poprvé byla též do zákonné úpravy zahrnuta odpovědnost znalce. Ustanovení § 13 a násl. upravuje dozor a kárnou moc nad znalci. Znalec se dopustil kárného provinění, jestliže vědomě nebo z nedbalosti porušil povinnosti uložené mu přísahou a úřadem. Kárné tresty byly: výstraha, písemné pokárání, pokuta do 50.000 Kčs a zbavení úřadu. Na rozdíl od dřívější právní úpravy tedy přibyl další způsob zániku funkce soudního znalce, a to na základě pravomocného rozhodnutí o zbavení úřadu z důvodu kárného přestupku.

³² Viz § 2 zákona č. 167/1949 Sb.

³³ Viz § 5 zákona č. 167/1949 Sb.

Zákon umožňoval v případě, že nebyl pro některý obor v obvodě soudu stálý přísežný znalec nebo nemohl-li takový znalec svůj úřad vykonat, přibrat stálého přísežného znalce z jiného soudního obvodu. Bylo-li by to spojeno s nepoměrnými náklady nebo nesnesla-li věc odkladu, zejména šlo-li o věc národního pojištění, mohl soud podle svého uvážení přibrat k znaleckému úkonu i jinou osobu, která měla potřebné znalosti, tzv. „příležitostného znalce“.³⁴

Na základě zmocňovacího ustanovení uvedeného v § 12 zákona o stálých přísežných znalcích a tlumočnících došlo též ke komplexní úpravě a stanovení pravidel a sazeb znaleckého. Výši znaleckého upravovalo jednak vládní nařízení č. 76/1950 Sb., o odměně a náhradě hotových výloh stálých přísežných znalců a tlumočníků, a jednak vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 404/1950 Ú.I.I., kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočníků, kterou později nahradila vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 234/1957 Ú.I., kterou se stanoví sazby odměn stálých přísežných znalců a tlumočníků.

1.6.6. Zákon o úpravě právních poměrů znalců a tlumočníků z roku 1959

V roce 1959 byl původní zákon o stálých přísežných znalcích a tlumočnících nahrazen zákonem novým, a sice zákonem č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočníků. Tento zákon nabyl účinnosti 1.9.1959, nebyl ani jednou novelizován a platil do 1.7.1967, kdy ho nahradil zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Hlavním cílem změny provedené zákonem č. 47/1959 Sb. mělo být „vymýcení soukromopodnikatelských způsobů při provádění znaleckých a tlumočnických úkonů“³⁵. Tato idea byla zakotvena v ustanovení § 2 tohoto zákona, který stanoví: „*Orgány státní správy a organizace socialistického sektoru (vědecké a výzkumné ústavy, zařízení, podniky a jiné útvary) jsou povinny na žádost soudů, dále prokurátorů a jiných orgánů činných v trestním řízení, arbitrážních orgánů a ostatních orgánů státní správy označit ze svých pracovníků (členů) osobu, která má provést znalecký úkon z oboru působnosti požádaného orgánu nebo organizace. Taková osoba může být označena i pro více znaleckých úkonů téhož druhu.*“³⁶ Výjimečně, ve zvlášť obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, mohly soudy, prokurátoři a jiné orgány činné v trestním řízení, arbitrážní orgány a ostatní orgány státní správy požádat státní

³⁴ Viz § 11 zákona č. 167/1949 Sb.

³⁵ Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalcství. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X, strana 9.

³⁶ § 2 zákona č. 47/1959 Sb.

orgán nebo státní ústav, aby sám jako takový podal posudek nebo přezkoumal posudek podaný znalcem.³⁷

Obecný seznam orgánů a organizací povinných označovat své pracovníky k provedení znaleckých úkonů dle jednotlivých oborů činnosti sestavovalo Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Generální prokuraturou, Ministerstvem vnitra a ostatními zúčastněnými ústředními úřady a orgány. Orgány vyžadující znalecké posudky si tento seznam podle místních poměrů pro svůj obvod působnosti mohly doplňovat uvedením jednotlivých organizací, které působily v jejich obvodu.³⁸

Samotný výběr znalce pak spočíval na označených orgánech a organizacích. Požadavky na znalce byly zákonem stanoveny stejně jako v předchozí právní úpravě velmi obecně.

Orgán nebo organizace mohla *„označit pro znalecký úkon pouze pracovníka, který má k tomu potřebné předpoklady, zejména*

- a) je občansky bezúhonný,*
- b) je oddán lidově demokratickému zřízení,*
- c) má potřebné politické a odborné znalosti a zkušenosti,*
- d) může znalecký úkon úspěšně provést.“³⁹*

Znalci zpracovávali znalecké posudky v rámci pracovního poměru u svého zaměstnavatele, odměnu za posudek tedy dostával zaměstnavatel, avšak za obsah posudku zodpovídali samotní znalci.⁴⁰ K tomuto účelu sloužil i znalecký slib, který znalci skládali na rozdíl od předchozí právní úpravy nikoliv obecně při označení znalcem, ale vždy před provedením každého konkrétního úkonu: *„Slibuji, že budu při podání posudku postupovat v souladu se zásadami lidově demokratického zřízení a podám posudek podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a odborných znalostí, že o věcech mně svěřených zachovám před nepovolanými osobami mlčenlivost a že při mém znaleckém úkonu budu mít na zřeteli zájmy a prospěch republiky a jejího lidu.“⁴¹*

Stejně jako předchozí právní úprava i zákon č. 47/1959 Sb. umožňoval znalecký úkon v případech, kdy bylo třeba znaleckého úkonu z oboru, který nenáležel do činnosti žádného orgánu nebo organizace, nebo pokud existovaly závažné důvody, které bránily, aby úkon byl proveden pracovníkem, kterého orgán nebo organizace označily, výjimečně svěřit přímo některému jednotlivci, který měl potřebné znalosti. V takovém

³⁷ Viz § 3 odst. 1 zákona č. 47/1959 Sb.

³⁸ Viz § 5 zákona č. 47/1959 Sb.

³⁹ Viz § 4 odst. 1 zákona č. 47/1959 Sb.

⁴⁰ Viz § 9 odst. 1 zákona č. 47/1959 Sb.

⁴¹ Viz § 7, odst. 1 zákona č. 47/1959 Sb.

případě prováděl znalec znalecký posudek nikoliv jako zaměstnanec orgánu či organizace, ale sám na svůj účet.

S účinností od 1. 9. 1959 vydalo Ministerstvo spravedlnosti vyhlášku č. 193/1959 Ú. I., k provedení zákona o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků. Tato vyhláška upravovala výši odměn a náhrad hotových výloh.

Zákon o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků měl v praxi za následek prodloužení lhůt ke zpracování znaleckých posudků a pokles jejich odborné úrovně a kvality. Orgány a organizace označující příslušné pracovníky nebyly na vypracovávání posudků zainteresovány, pracovníci – znalci se střídali a nenabývali potřebných odborných zkušeností. Též způsob odměňování za znaleckou činnost nebyl zcela optimální. I z těchto důvodů měl zákon o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků spolu s prováděcí vyhláškou poměrně krátké trvání, když byl v roce 1967 nahrazen novou právní úpravou v podobě zákona č. 36/1967 Sb. a prováděcí vyhlášky č. 37/1967.

1.6.7. Zákon o znalcích a tlumočnících z roku 1967

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících byl schválen 6. 4. 1967 a nabyl účinnosti 1. 7. 1967. Tento zákon byl celkem dvakrát novelizován a ve znění těchto novel platí až do současné doby. Dne 17. 4. 1967 byla schválena vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících (dále „prováděcí vyhláška“, „ZnalV“). Tato vyhláška nabyla účinnosti též 1. 7. 1967, byla celkem čtyřikrát novelizována a ve znění těchto novel též platí dodnes.

Zákonem č. 36/1967 Sb. byla do organizační struktury znalecké činnosti začleněna i znalecká činnost vědeckých ústavů a odborných pracovišť. Pokud jsou tato pracoviště specializována na znaleckou činnost, jsou státní orgány (orgány veřejné moci) povinny vyžadovat posudky především od nich. Tato pracoviště jsou zapsána ve zvláštním seznamu Ministerstva spravedlnosti ČR.

Vzhledem ke skutečnosti, že tento zákon a prováděcí vyhláška platí do současné doby, bude o jejich obsahu pojednáno detailněji v následujících kapitolách.

1.7. Přehled platných norem upravujících znaleckou činnost

1.7.1. Základní právní předpisy

Znalecká činnost je upravena následujícími základními obecně závaznými právními předpisy:

- zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (ZnalZ),
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů (ZnalV).

Jak vidno z čísel uvedených předpisů, jedná se o právní úpravu starou cca. 43 let. Ač došlo během doby k její dílčí novelizaci, stále se v platné právní úpravě objevují termíny, které jsou vzhledem k současné společensko-politické situaci překonané a je třeba je vykládat v tomto duchu. Například často používaný pojem „státní orgán“ je třeba chápat jako „orgán veřejné moci“, pojem „organizace“ je třeba chápat jako „právní osoba nebo fyzická osoba podnikající“, požadavek na československé občanství je třeba chápat jako požadavek na české občanství apod.

Znalecká činnost je dále upravena směrnicí č. 3 Ministerstva spravedlnosti ČSR ze dne 15. 2. 1973, čj. 10/1073 – kontr.odb., o organizaci, řízení a kontrole znalecké a tlumočnické činnosti (Směrnice). V tomto případě se nejedná o obecně závazný právní předpis, nýbrž o interní normativní instrukci nebo jinak též vnitřní předpis⁴², který upravuje úkoly správy soudů a výkonu soudnictví na úseku znalců.

Znaleckou činnost, a to zejména její organizaci, dále ovlivňují různé další vnitřní předpisy, pokyny a sdělení ministerstva spravedlnosti, mezi něž patří například:

- Pokyn ministra spravedlnosti 1061/72-kontr., Stanovení příslušnosti poradního sboru ministra spravedlnosti pro výběr uchazečů a stanovení závazných kvalifikačních kritérií,
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti ČSR, čj. 106/84-org., Pokyny k vydávání průkazů znalců a tlumočníků,
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti ČSR, čj. 73/87-org., Přezkoumání jmenování nebo odvolání znalce (tlumočníka),
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti čj. 228/2003-Zn o vydání seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost, ve znění sdělení pozdějších.

1.7.2. Související právní předpisy

Znalecká činnost je do značné míry ovlivněna i dalšími právními předpisy. Zejména se jedná o předpisy procesního charakteru, předpisy stanovící sankce za neoprávněné

⁴² Blíže k těmto pojmům viz Boguszak, J s kol.: Teorie práva. ASPI, Praha 2003, ISBN 80-86395-74-X, strana 73.

zásahy do činnosti znalce, a dále i předpisy stanovící sankce za porušení právních povinností ze strany samotných znalců.

Do první skupiny procesních předpisů upravujících procesní postavení znalce v jednotlivých řízeních před orgány veřejné moci patří zejména:

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (TŘ),
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (OSŘ),
- Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů (DŘ),
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (SŘS),
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (SŘ),
- Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů, a další.

Do druhé skupiny předpisů stanovících sankce za neoprávněné zásahy do činnosti znalce nebo v její souvislosti patří:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (TZ), který stanoví trestněprávní sankce za trestné činy spáchané na znalci v souvislosti s výkonem jeho povinností (např. za trestný čin vraždy, ublížení na zdraví, vydírání, nebezpečného vyhrožování apod.) a
- Příslušná ustanovení jednotlivých procesních předpisů upravujících pořádková opatření či sankce za stěžování procesního postupu.

Do třetí skupiny předpisů stanoví sankce za porušení právních povinností ze strany samotných znalců patří zejména:

- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (OZ) (odpovědnost za škodu či vady),
- Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (ObZ) (odpovědnost za vady v obchodních vztazích),
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (TZ) (trestní odpovědnost znalce za křivou výpověď a nepravdivý znalecký posudek),
- Příslušná ustanovení jednotlivých procesních předpisů upravujících pořádková opatření či sankce za ztěžování procesního postupu.

1.7.3. Právní předpisy a technické normy související s konkrétním oborem znalecké činnosti

Některé znalecké obory mají vlastní právní úpravu. Pro znalecký obor ekonomika odvětví ceny a odhady např. platí zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, spolu s prováděcí vyhláškou č. 3/2008 Sb., oceňovací vyhláška, ve znění pozdějších předpisů.

Do této „oborové“ kategorie lze zařadit též Sdělení Ministerstva spravedlnosti č.j. 116/2000-Zn, Vztah mezi kvalifikací znalce v oblasti oceňování nemovitostí a kvalifikací v oblasti oceňování podniku.

V rámci znaleckých oborů jsou dále vydávány různé normy technického charakteru. Pro znalecký obor ekonomika a odvětví ceny a odhady byly vydány Ústavem soudního inženýrství VUT v Brně vypracované pod dozorem Ministerstva spravedlnosti tzv. znalecké standardy, a to:

- Znalecký standard č. I – Oceňování motorových a jejich přípojných vozidel,
- Znalecký standard č. VI – Obecné zásady oceňování majetku,
- Znalecký standard č. VII – Oceňování nemovitostí,
- Znalecký standard č. VIII – Oceňování movitého majetku.

Za znalecký standard lze do jisté míry považovat i materiál původně Komise pro cenné papíry (dnes České národní banky): Znalecké posudky pro účely povinných nabídek převzetí a veřejných návrhů smluv o koupi účastnických cenných papírů (ZNAL). Tento materiál stejně tak jako výše uvedené standardy není obecně závazný. Vzhledem však

ke skutečnosti, že se jedná o vnitřní předpis orgánu, kterým se tento řídí při své rozhodovací činnosti, je pro znalce na praktické úrovni neopominutelný.

Problematiky soudních znalců se výslovně nedotýkají žádné právní normy Evropských společenství. Právní úprava problematiky činnosti soudních znalců je ponechána na vnitrostátní právní úpravě členských států.

Ačkoliv znalecká činnost jako taková není nadnárodně upravena, existují v ekonomické oblasti znalecké standardy i na evropské a světové úrovni vydané různými nadnárodními institucemi, jedná se například o:

- The European Group of Valuers' Associations (TEGOVA): European Valuation Standards,
- The Appraisal Standard Board: Uniform Standards of Professional Appraisal Practice,
- International Valuation Standards Committee: International Valuation Standards,
- American Society of Appraisers: Business Valuation Standards.

2. Právní postavení znalce

2.1. Znalec jako právní subjekt

Jak již bylo výše uvedeno, pojem znalec či soudní znalec není v platné právní úpravě přesně vymezen (srov. kap. 1.2.). Obsah pojmu znalec je do jisté míry stanoven v § 2 ZnalZ:

„(1) Znaleckou a tlumočnickou činnost vykonávají znalci a tlumočníci zapsaní do seznamu znalců a tlumočnicků; znaleckou činnost vykonávají také ústavy (§ 21).

(2) Osoby nezapsané do seznamu znalců a tlumočnicků mohou být v řízení před státními orgány ustanoveny znalci nebo tlumočníky jen výjimečně za podmínek stanovených v § 24.“

Z výše uvedeného lze shrnout, že znalec je fyzická osoba zapsaná do seznamu znalců a tlumočnicků, případně za podmínek stanovených § 24 ZnalZ i fyzická osoba do seznamu nezapsaná (tzv. znalec „ad hoc“). Znalcem sui generis jsou pak i znalecké ústavy, neboli odborná znalecká pracoviště či právnické osoby, které jsou zapsány do seznamu znaleckých ústavů vedeného ministerstvem spravedlnosti, a tzv. znalec „ad hoc“.

Pojem znalec pak dále rozvíjí judikatura Nejvyššího soudu, jak bylo uvedeno výše v kapitole 1.2.

2.2. Vznik funkce znalce

Nezbytnou podmínkou pro vznik funkce znalce (nejedná-li se o znalce „ad hoc“) je jeho zápis do seznamu, jak stanoví § 2 ZnalZ. Tomuto zápisu předchází proces výběru kandidátů a jejich jmenování. Z hlediska postupu předcházejícímu vzniku funkce je proto nutné rozlišovat, o jaký typ znalce se jedná, zda o znalce fyzickou osobu, o znalecký ústav nebo případně o „ad hoc“ znalce či znalce jmenovaného pro konkrétní úkon.

2.2.1. Vznik funkce znalce jako fyzické osoby

Jmenování znalců fyzických osob do funkce pro jednotlivé obory provádí v souladu s § 3 ZnalZ ministr spravedlnosti nebo z jeho pověření předseda krajského soudu podle místa bydliště znalce.

V současné praxi provádějí jmenování prakticky do všech oborů většinou předsedové krajských soudů. Ministr jmenuje některé znalce fyzické osoby na bázi osobní i oborové příslušnosti. Na bázi osobní příslušnosti jmenuje ministr do funkce znalce v souladu s § 1 ZnalV pracovníky ústředních orgánů (veřejné správy), vysokých škol, vědeckých a výzkumných ústavů, a ty, kteří jsou označeni (navrženi) ústředními orgány. Na bázi oborové příslušnosti jmenuje ministr znalce z oboru práva pro oblast právních vztahů k cizině a znalce, u nichž si jmenování vyhradil. Tímto oborem, pro který jsou znalci jmenování výlučně ministrem, je písmoznalectví, specializace ruční písmo. Pro tento obor byla pokynem ministra spravedlnosti čj. 1061/72-kontr ze dne 28.3.1973 stanovena příslušnost poradního sboru ministra spravedlnosti pro výběr uchazečů a stanovena závazná kvalifikační kritéria. Z praktického pohledu není pro výkon funkce rozdíl mezi znalcem jmenovaným ministrem a znalcem jmenovaným předsedou krajského soudu. Jelikož ministr spravedlnosti nemá pro většinu oborů ustaveny poradní sbory pro znalecké otázky, probíhá v praxi výběr uchazečů o funkci znalce jmenovaných ministrem spravedlnosti na krajských soudech.

Ke jmenování znalců fyzických osob dochází v souladu s § 5 ZnalZ na základě výběru mezi osobami, které splňují podmínky pro jmenování stanovené zákonem o znalcích a tlumočnících. Návrhy na jmenování mohou v souladu s § 5 ZnalZ a § 2 ZnalV podat státní orgány, vědecké instituce, vysoké školy, dále organizace, u nichž pracují osoby přicházející v úvahu (např. znalecké ústavy), jakož i příslušné orgány společenských organizací, jestliže to vyplývá z úkolů těchto organizací. Znalcem může být jmenován též ten, kdo sám o jmenování požádá.

Ministr spravedlnosti nebo předsedové krajských soudů před samotným rozhodnutím o jmenování znalce ověřují splnění podmínek podle § 4 ZnalZ a provádějí výběr z uchazečů, kteří tyto podmínky splnili postupem podle § 5 ZnalZ.

Podmínky pro jmenování stanoví v § 4 ZnalZ následovně:

„(1) Jmenovat znalcem (tlumočníkem) lze toho, kdo:

a) je československým státním občanem,

b) má potřebné znalosti a zkušenosti z oboru (jazyka), v němž má jako znalec (tlumočník) působit, především toho, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou (tlumočnickou) činnost, jde-li o jmenování pro obor (jazyk), v němž je taková výuka zavedena,

c) má takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou (tlumočnickou) činnost může řádně vykonávat,

d) se jmenováním souhlasí.

(2) V odůvodněných případech může ministr spravedlnosti prominout podmínku československého státního občanství.“

K výše uvedeným podmínkám je namístě doplnit ještě jednu základní podmínku, o které zákon sice nehovoří, ale která je zcela evidentní, a to plnou způsobilost k právním úkonům.

V rámci procesu výběru z uchazečů, kteří splňují výše uvedené podmínky, jsou v zákoně o znalcích a tlumočnících upraveny jen některé aspekty. Komplexní úprava výběru zcela chybí.

V současné praxi rozhodují předsedové krajských soudů či ministr spravedlnosti (dále „jmenující orgán“) o jmenování znalcem na základě písemné žádosti. Žádosti přijímá oddělení znalců a tlumočníků příslušného soudu (oddělení dohledu ministerstva). Žádost musí splňovat obecné náležitosti podání, musí tedy obsahovat označení příslušného krajského soudu (ministerstva), přesné označení uchazeče (nejlépe jméno, příjmení, datum narození a trvalý pobyt) a jeho vlastnoruční podpis. Dále musí uchazeč v žádosti uvést konkrétní obor, odvětví a případně specializaci, ve které chce být zapsán do seznamu. Je žádoucí k žádosti připojit i listiny, kterými uchazeč dokládá splnění podmínek pro jmenování dle § 4 ZnalZ.

Ověřování podmínek je upraveno v § 3 ZnalV pouze rámcově: „*Krajské soudy provedou potřebná šetření a zajistí písemnými doklady všechny podmínky pro jmenování znalcem stanovené v § 4 zákona.*“ Přičemž tuto povinnost soudů více rozvádí čl. 1 Směrnice, když ukládá soudům konkrétně opatřit doklady o absolvování příslušné odborné výuky a vyjádření institucí, které znalce mohou ke jmenování navrhnout. Čl. 2 Směrnice pak ukládá soudům prošetřit morálně-politický profil uchazeče a opatřit výpis z rejstříku trestů. Požadavek na šetření morálně-politického profilu je v současné době již neaplikovatelný.

Podmínky pro jmenování se obecně v praxi ověřují pomocí dotazníku, doklady osvědčujícími příslušné odborné vzdělání a praxi, vyjádřeními příslušných zainteresovaných institucí (např. orgánů veřejné správy, znaleckých ústavů jakožto zaměstnavatelů apod.) a doklady osvědčujícími osobní vlastnosti.

Podmínku státního občanství je třeba v současné době vykládat v širších souvislostech. Jednak je tato podmínka zmírněna právem ministra spravedlnosti ji prominout a jednak je třeba ji zahrnout do rámce právní úpravy Evropských společenství. Z důvodu zákazu diskriminace a zásady volného pohybu pracovníků a usazování (podnikání) v členských

státech EU nemůže být pouze chybějící podmínka státního občanství důvodem pro odmítnutí žádosti uchazeče z členského státu EU.⁴³

Podmínka osobních vlastností uchazeče není zákonem o znalcích a tlumočnících blíže definována.

K doložení osobních vlastností vyžaduje v praxi jmenující orgán obvykle výpis z rejstříku trestů a vyjádření zaměstnavatele nebo instituce, popř. odborného pracoviště uchazeče k jeho jmenování. Z kontextu zákona o znalcích a tlumočnících se totiž lze domnívat, že by se neměla tato podmínka omezit pouze na trestní bezúhonnost, ale měla by v sobě zahrnovat i dobrou pověst uchazeče jak v pracovním, tak i obecně společenském prostředí.

Jmenující orgán zpravidla požaduje i předložení osvědčení dle zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech ČSFR, ČR a SR (Iustrační zákon). Tento požadavek je však velmi diskutabilní. Přestože zákon o znalcích a tlumočnících používá pro znaleckou činnost termín funkce, nelze ji totiž podřadit pod výkon veřejné funkce podle její charakteristiky uvedené v § 1 odst. 1 Iustračního zákona. Jmenující orgán však tento doklad obvykle požaduje i s odkazem na jeho potřebnost z důvodu posouzení osobních vlastností uchazeče.

Podmínka potřebných znalostí a zkušeností je též jednou ze základních a stěžejních. Zákon o znalcích a tlumočnících nestanoví konkrétní stupeň či úroveň takových znalostí či zkušeností, pouze odkazuje na „potřebné“ s tím, že odkazuje na speciální výuku tam, kde existuje. Zákon tedy ponechává široký prostor pro uvážení jmenujícího orgánu.

Potřebné znalosti a zkušenosti se v praxi ověřují například odbornou zkouškou spočívající ve zpracování a předložení posudku v daném oboru. V případě krajských soudů se při posuzování znalostí a zkušeností ustálila shodná nebo velmi podobná praxe. Soudy jednak požadují, aby uchazeč v daném oboru dosáhl nejvyššího možného existujícího vzdělání, dále aby uchazeč absolvoval speciální výuku, pokud v daném oboru existuje, a konečně i aby uchazeč dosáhl dostatečné praxe v daném oboru (zpravidla je požadována v délce 5 – 7 let).

K osvědčení odborné způsobilosti vyžaduje v praxi jmenující orgán veřejné listiny, které osvědčují nejvyšší dosažené vzdělání potřebné pro daný obor uchazeče, a veřejné listiny o akademických titulech nebo hodnostech. Je vhodné, aby uchazeč předložil další listiny, které jeho odbornost dokládají, např. certifikáty o zvláštní způsobilosti, doklady o absolvování oborových seminářů, účasti na vědeckých nebo odborných konferencích, projektech a vzdělávacích akcích. Jmenující orgán zpravidla též požaduje vyjádření některých znalců nebo ústavů zapsaných v seznamu pro příslušný obor k uchazečovu

⁴³ Viz čl. 39 a 47 Smlouvy o založení Evropského společenství.

jmenování. To je praktické zejména v případě, že se žadatel podílel na vypracovávání ústavních znaleckých posudků nebo v rámci své přípravy na výkon činnosti asistoval některému znalci.

Dále je vhodné, aby uchazeč předložil potvrzení o absolvování speciální výuky pro znaleckou činnost, pokud taková existuje. V oborech, kde tato výuka není zavedena, by zájemce měl absolvovat alespoň výuku základních znalostí pro znalce nebo tlumočníky, tedy kurz znaleckého a právního minima, který je zaměřen na základní povinnosti znalce, jeho postavení v řízení a na vypracování vzorového posudku.

Posouzení žádosti (v případě soudů zpravidla místopředsedou krajského soudu pověřeného vedením poradního sboru předsedy krajského soudu, a v případě ministerstva zpravidla vedoucím odboru dohledu) spočívá nejprve ve zhodnocení, zda uchazeč splňuje zákonné podmínky pro jmenování. Za tím účelem si jmenující orgán může vyžádat další podklady pro posouzení předpokladů pro jmenování.

Z okruhu uchazečů, kteří tyto zákonné podmínky splňují, přistoupí příslušný pověřený pracovník jmenujícího orgánu za spolupráce s poradním sborem k dalšímu výběru. Ten spočívá v ověření odborných předpokladů uchazeče.

Ověřování způsobilosti uchazeče závisí na postupech stanovených pro jednotlivé obory poradními sbory (sbory pro znalecké otázky) u jednotlivých krajských soudů či ministerstva.

V současné době nejsou právním předpisem nijak konkretizovány odborné předpoklady pro výkon znalecké činnosti. Tento úkol náleží podle § 16 odst. 2 ZnalZ sboru pro znalecké otázky ministra spravedlnosti. Vyjma sboru pro obor písmoznalectví však tyto sbory nezasedají. Je však na místě doplnit, že ačkoliv tak právní úprava nestanoví, jsou sbory pro znalecké otázky často ustanovovány při krajských soudech. Úroveň odborných znalostí uchazečů o znaleckou činnost proto vychází z vlastní iniciativy uchazečů, kteří v současné době mohou volit z řady nabídek zvláštního studia. Specializační studium pro zájemce je zajišťováno zejména v ekonomických oborech, kde jsou odborné instituce, jako např. Institut oceňování majetku při Vysoké škole ekonomické v Praze, Vysoké učení technické Brno – Ústav soudního inženýrství, Střední průmyslová škola stavební Dušní v Praze, Střední škola průmyslová Rychnov nad Kněžnou, které nabízejí zpravidla čtyřsemestrální studium specializované právě pro budoucí znaleckou činnost v některých z ekonomických oborů, zpravidla v odvětvích ceny a odhady. Pro zájemce o znalectví v ekonomických oborech, kde není zavedeno toto specializované studium, je nabízena možnost absolvování znaleckého minima formou zkráceného studia VÚT Brno – Ústavem soudního inženýrství. Specializovaná všeobecná výuka pro zájemce z neekonomických oborů však zatím není organizovaná, takže noví uchazeči z některých oborů nemají často ani základní představu o metodice

práce znalce, právním rámcem této činnosti ani postupech a formě zpracování znaleckého posudku.

Jak uvádí Dörfl ve své publikaci⁴⁴: „Absence standardu speciálního znaleckého vzdělání vedla k tomu, že u jednotlivých krajských soudů jsou stanoveny vnitřní postupy při ověřování odborné způsobilosti uchazečů. Výběr pak zpravidla vypadá tak, že v některých oborech je uchazečům zadán odborný test, po jehož absolvování jsou ti nejúspěšnější vyzváni k vypracování zkušebního znaleckého posudku nebo k ústnímu pohovoru. Zkušební znalecký posudek hodnotí členové poradního sboru a pověřený místopředseda soudu zejména z pohledu formálních náležitostí, správného metodického postupu a jeho přezkoumatelnosti. Potom je uchazeč pozván k ústnímu pohovoru, kde svůj postup při vypracování posudku vysvětluje, případně obhajuje. Podle kvality zpracování posudku je buď uchazeči posudek vrácen k přepracování, nebo je uchazeč z dalšího výběru vyřazen. Vyhovuje-li posudek obvyklým požadavkům, je uchazeč po ústním pohovoru a ověření jeho základních znalostí z předpisů upravujících znaleckou činnost a odpovídajících částí základních procesních předpisů upravujících zejména provádění důkazů znaleckým posudkem navržen předsedovi krajského soudu ke složení slibu a jmenování.“

Lze konstatovat, že proces výběru znalců je do jisté míry ustálen dlouholetou praxí. Je v něm upřednostňována odbornost uchazečů, avšak s ohledem na míru obsazenosti určitých oborů neexistuje právní nárok na to, aby každý uchazeč, který splňuje veškeré podmínky výběru, byl bez dalšího do seznamu znalců zapsán.

Ačkoliv proces výběru znalců vykazuje u všech jmenujících orgánů stejné, nebo podobné rysy, není výběr ani způsob posuzování dílčích kritérií prováděn zcela jednotně. Zákon o znalcích a tlumočnících ponechává široký prostor pro správní uvážení orgánu, který výběr provádí.

Uchazeč, který splní požadované podmínky a je vybrán, je pak jmenován znalcem za předpokladu, že se svým jmenováním souhlasí a že je v daném místě potřeba znalců. Vlastní jmenování sestává ze složení znaleckého slibu a převzetí jmenovací listiny (dekretu).

Znalecký slib skládá uchazeč do rukou osoby, která ho jmenuje, tedy buď do rukou ministra spravedlnosti, nebo předsedy krajského soudu. Znalecký slib je stanoven v § 6 odst. 2 ZnalZ a zní:

„Slibuji, že při své znalecké (tlumočnické) činnosti budu přesně dodržovat právní předpisy, že znaleckou (tlumočnickou) činnost budu konat nestranně podle svého nejlepšího vědomí, že budu plně využívat všech svých znalostí a že zachovám

⁴⁴Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 28.

mlčenlivost o skutečnostech, o nichž jsem se při výkonu znalecké (tlumočnické) činnosti dozvěděl.“

Znalec složením slibu dobrovolně přebírá povinnosti, které jsou obsahem slibu, a od tohoto okamžiku je pro něj výkon znalecké činnosti činností podle zákona o znalcích a tlumočnících, za jehož případné porušení ponese odpovědnost.

Složení slibu stvrzuje znalec svým podpisem do knihy slibů znalců, jejíž vzor je uveden v příloze 1 Směrnice.

Po složení slibu převezme znalec listinu o jmenování, která podle čl. 2 Směrnice obsahuje zejména „jméno a příjmení znalce ..., jeho bydliště, základní obor, popř. odvětví základního oboru, v němž je znalec oprávněn vykonávat znaleckou činnost Na originálu jmenovací listiny, jakož i na jejím opisu, zakládaném do osobního spisu znalce ..., se vyznačí datum slibu, pořadové číslo, pod nímž je složení slibu vyznačeno v knize slibů, a převzetí znalecké ... pečeti, popř. vydání potvrzení opravňujícího znalce ... k objednávce a převzetí pečeti“

V praxi listina o jmenování dále obsahuje vedle základního oboru a odvětví ještě specializaci. Součástí listiny je dále podpis osoby, která znalce jmenovala.

Současně se jmenovací listinou obdrží znalec, jak výše uvedeno, potvrzení opravňující ho k objednání a převzetí znalecké pečeti. Náležitosti této pečeti jsou upraveny v § 7 ZnalV, když stanoví že „znalci užívají k výkonu své funkce kulaté pečeti v jednotné úpravě, která obsahuje státní znak, jméno znalce s uvedením znalecké funkce“. Znaleckou pečeť smí znalec používat výhradně jen ve znaleckých posudcích, a to k podpisu na konci posudku a k přetištění sešívací šňůrky posudku na poslední straně.

Znalec je dále seznámen se zněním znalecké doložky, která je vždy součástí každého znaleckého posudku. Její znění stanoví příloha 4 Směrnice, blíže viz kapitole 3.2.2.7.

Znalec též převezme znalecký deník. Podle § 8 odst. 1 ZnalV se znalecký deník skládá z průběžně číslovaných a pevně spojených listů. Krajský soud opatří deník pečeti s uvedením počtu listů deníku. Do deníku je znalec povinen zapisovat veškeré znalecké posudky (písemné i ústní). Dodatky dříve podaných znaleckých posudků se do deníku zapisují pouze, jedná-li se o dodatky písemné, přičemž takový dodatek obdrží vlastní pořadové číslo s odkazem na základní posudek. Obsah a náležitosti znaleckého deníku stanoví příloha 3 Směrnice. Tyto jsou blíže popsány v kapitole 3.2.2.10.

V poslední řadě znalec obdrží též průkaz znalce, v němž je vyznačen rozsah jeho znaleckého oprávnění. Způsob vydávání průkazů znalce je upraven sdělením

Ministerstva spravedlnosti ČSR, čj. 106/84-org., Pokyny k vydávání průkazů znalců a tlumočnicků.

Po ukončení procesu jmenování je znalec zapsán do seznamu znalců.

Znalci se u příslušného krajského soudu založí osobní spis, do kterého se zakládají všechny doklady o údajích, které jsou předmětem zápisu do seznamu, o disciplinárních řízeních a jejich výsledku a o dalších případných skutečnostech, které se týkají jeho činnosti.

V současné době neexistuje žádné speciální procesní ustanovení pro postup jmenování znalců ministrem spravedlnosti ani předsedy krajských soudů. V zákoně o znalcích a tlumočnících lze najít pouze úpravu pravomoci a příslušnosti orgánů, které jmenování provádějí. Poznatky o správním procesním postupu lze proto najít pouze v judikatuře zejména Ústavního soudu a správních soudů, která se k mnoha otázkám již vyjádřila.

Ústavního soud⁴⁵ se tak například jasně vyjádřil, že na jmenování znalcem není právní nárok ani v případě splnění zákonných podmínek podle § 4 ZnalZ.

Judikatura správních soudů i ústavního soudu se již několikrát též věnovala procesu odvolání znalce⁴⁶. Tato problematika, která bude vysvětlena níže v kapitole 2.3., se však do jisté míry dotýká i jmenování znalce, když mimo jiné stanoví, že posuzování žádosti o jmenování znalcem se neděje v režimu správního řádu.

I podle Döflova komentáře k zákonu o znalcích a tlumočnících či další literatury⁴⁷ není řízení o jmenování znalcem správním řízením a je třeba na řízení o žádosti o jmenování znalcem aplikovat pouze § 180 odst. 2 správního řádu (SŘ), tedy: *„Pro případ, že podle dosavadních právních předpisů postupují správní orgány v řízení, jehož cílem není vydání rozhodnutí, aniž tyto předpisy řízení v celém rozsahu upravují, postupují v otázkách, jejichž řešení je nezbytné a které nelze podle těchto předpisů řešit, podle části čtvrté tohoto zákona.“* Část čtvrtá správního řádu upravuje postup při vydávání vyjádření, osvědčení nebo sdělení správního orgánu, nebo při provádění jiných neupravených úkonů.

Tím, že na jmenování znalcem není právní nárok a řízení o žádosti není řízením správním, nejsou připuštěny ani žádné opravné prostředky proti rozhodnutí o jmenování či zamítnutí žádosti, jelikož zákon o znalcích a tlumočnících žádné nepřipouští. Jako o jediném možném způsobu obrany je proto možné uvažovat o správní žalobě. Možnost podání správní žaloby je v praxi diskutovanou otázkou, ke které se však jednoznačně

⁴⁵ Viz usnesení Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 153/04.

⁴⁶ Např. již dříve zmiňované rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp.zn. 6 A 57/2002 nebo usnesení Ústavního soudu sp.zn I.ÚS 178/03

⁴⁷ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 17-18.

vyjádřil Ústavní soud, když nepřipouští žádné opravné prostředky⁴⁸. S tímto stanoviskem však nesouhlasí např. Mgr. Hanák ve svém článku, když poukazuje na nutnost před učiněním jednoznačného závěru o připuštění nebo nepřipuštění správní žaloby zkoumat povahu správního úkonu.⁴⁹ Možnost připuštění správní žaloby ve výjimečných případech lze podle jeho názoru dovodit i z judikatury Nejvyššího správního soudu, který v jednom svém rozhodnutí konstatuje, že „skutečnost, že konkrétní osoba nebyla na základě výběru jmenována znalcem, by mohla právní sféru této osoby zasáhnout pouze ve výjimečných případech (např. tehdy, pokud by se jednalo o zjevnou diskriminaci), ...“⁵⁰

2.2.2. Vznik funkce znalce – znaleckého ústavu

Problematicke znaleckých ústavů je z důvodu přehlednosti věnována samostatná kapitola č. 5. Z tohoto důvodu je i vznik funkce znalce – znaleckého ústavu diskutována níže.

2.2.3. Vznik funkce znalce „ad hoc“

V souladu s ustanovením § 24 ZnalZ může státní orgán (orgán veřejné moci) ustanovit znalcem i osobu, která není zapsána do seznamu a má potřebné odborné předpoklady pro to, aby podala posudek, a která s ustanovením vyslovila souhlas (znalec „ad hoc“).

Znalcem „ad hoc“ však může být ustavena taková osoba jen v případě:

- není-li pro některý obor znalec do seznamu zapsán nebo
- nemůže-li znalec zapsaný do seznamu úkon provést anebo
- jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

Výše uvedené předpoklady potvrzuje i judikatura⁵¹, když stanoví: „Ustanovit znalcem osobu, která není zapsána do seznamu znalců a má potřebné předpoklady pro to, aby podala posudek a která vyslovila s ustanovením souhlas, lze jen tehdy, není-li pro některý obor znalec do seznamu zapsán, nemůže-li znalec zapsaný do seznamu úkon provést a jestliže by provedení úkonu znalcem zapsaným do seznamu bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady. Takto ustanovený znalec nemůže podat posudek, dokud nesložil do rukou orgánu, který jej ustanovil, slib podle § 6 odst. 2 zák. č. 36/1967 Sb.“

⁴⁸ Viz již zmiňované usnesení sp.zn. II. ÚS 153/04.

⁴⁹ Hanák, J.: Proces zápisu znaleckých ústavů. Časopis Soudní inženýrství 1/2010, str. 43.

⁵⁰ Viz již zmiňované rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp.zn. 6 A 57/2002.

⁵¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 11 To 5/1974.

Znalce v takovém případě ustanovuje přímo konkrétní orgán veřejné moci, který daný znalecký úkon potřebuje provést. Znalec „ad hoc“ je v takovém případě ustanovován jen pro tento konkrétní znalecký úkon. Takto ustanovený znalec nemůže podat posudek, dokud nesložil do rukou orgánu, který jej ustanovil, slib podle § 6 odst. 2 ZnalZ. Pokud by přesto posudek podal, jednalo by se o vadu řízení, jelikož „*Nesložil-li soudem stanovený znalec, který není zapsán v seznamu znalců (§ 7 zákona č. 36/1967 Sb.), před podáním posudku slib, nelze jeho posudek pokládat za znalecký posudek podle ustanovení § 125 odst. 1 o. s. ř. Proto v řízení o věci, v níž rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí ustanoveného znalce, jde o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, pokládal-li soud za znalecký posudek a výpověď znalce i úkony ustanoveného znalce, který znalecký slib dosud nesložil.*“⁵²

2.2.4. Jmenování znalce soudem pro konkrétní úkon

Od jmenování znalce do funkce je nutno odlišit institut jmenování znalce soudem pro určitý konkrétní znalecký úkon. Jedná se o specifické případy obchodního práva, kdy zákon stanoví přísnější podmínky pro výběr osoby, která má určitý znalecký úkon v konkrétním případě provést.

Jedná se o případy podání znaleckého posudku mimo řízení před orgánem veřejné moci, tedy prováděné v souvislosti s právními úkony osob v oblasti obchodního práva. Praktickým příkladem je ocenění nepeněžitěho vkladu do obchodní společnosti podle ust. § 59 odst. 3 ObZ, ocenění majetku v souvislosti s jeho úplatným převodem mezi tzv. spřízněnými osobami podle ust. § 196a odst. 3 ObZ, nebo ocenění jmění a podávání znaleckých zpráv při přeměnách obchodních společností a družstev podle zákona č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev. V těchto případech je dána povinnost provedení znaleckého posudku znalcem jmenovaným podle zákona o znalcích a tlumočnících, avšak volba konkrétního znalce není dána výhradně vůlí osoby objednatele posudku, protože znalec musí být předem pro každý konkrétní případ jmenován soudem. O jmenování znalcem se rozhoduje na návrh v rámci civilního řízení usnesením. Postup při jmenování znalcem v těchto případech je upraven ust. § 59 odst. 3. ObZ, resp. § 28 a násl. zákona o přeměnách. Osobou znalce je zpravidla jmenována osoba navržená navrhovatelem, nicméně v rámci řízení podle § 59 odst. 3 ObZ (stejný režim dopadá i na ust. § 196a odst. 3 ObZ) soud není návrhem vázán. Pokud tedy navrhovaná osoba nesplňuje příslušné podmínky, může soud v tomto případě jmenovat

⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 2 Cz 18/72.

znalce jiného dle svého uvážení. V případě zákona o přeměnách ustanovení o tom, že soud návrhem vázán není, chybí. Existují proto v současné době dva názory na otázku vázanosti soudu návrhem i v tomto případě. Podle jednoho soud návrhem vázán je a může tedy buď znalce jmenovat, nebo návrh zamítnout. Podle druhého názoru soud není návrhem vázán s odkazem na přiměřenost použití ust. § 59 obchodního zákoníku. Soudní praxe zatím jednoznačnou odpověď nepřinesla.

Se jmenováním znalcem soudem pro konkrétní úkon se lze např. setkat i v případě zakládání či přeměn souvisejících s evropskou společností (zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti, ve znění pozdějších předpisů) a evropskou družstevní společností (zákon č. 307/2006 Sb., o evropské družstevní společnosti, ve znění pozdějších předpisů). Uvedené právní předpisy v případě jmenování znalce a jejich působení odkazují na příslušná ustanovení zákona o přeměnách.

2.3. Zánik funkce znalce

2.3.1. Zánik funkce znalce fyzické osoby

Zákon o znalcích a tlumočnících upravuje v ustanovení § 20 důvody pro odvolání znalce fyzické osoby. Jiný způsob zániku funkce znalce zákon neuvádí. Je však na místě konstatovat, že kromě odvolání znalce existuje ještě další způsob zániku funkce znalce, a to smrt znalce fyzické osoby.

Smrtí fyzické osoby zaniká její způsobilost mít práva a povinnosti (§ 7 OZ), zánik funkce znalce je proto logickým důsledkem. Se smrtí fyzické osoby jako způsobem zániku funkce znalce počítá prováděcí vyhláška, když v § 10 ZnalV stanoví: „*Jestliže je znalec z funkce odvolán nebo zemře, vyškrtne ho krajský soud ze seznamu.*“

V případě smrti fyzické osoby (nebo jejího prohlášení za mrtvého) a zániku právnické osoby bez právního nástupce se tak bez dalšího provede jejich vyškrtnutí ze seznamu.

Ustanovení § 20 ZnalZ stanoví obecně pravomoc orgánu, který znalce jmenoval, i k jeho odvolání a vyškrtnutí ze seznamu. Toto ustanovení taxativně stanoví důvody pro odvolání, jsou jimi:

- a) se dodatečně ukáže, že nebyly splněny podmínky pro jeho jmenování, anebo jestliže tyto podmínky odpadly,
- b) po jmenování nastaly skutečnosti, pro které znalec nemůže svou činnost trvale vykonávat,
- c) znalec přes výstrahu neplní nebo porušuje své povinnosti,

d) organizace, u níž je znalec zaměstnán, prokáže, že mu znalecká činnost brání v řádném výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru,

e) znalec požádá o své odvolání.

První z důvodů pro odvolání znalce, tedy že se dodatečně ukáže, že nebyly splněny podmínky pro jeho jmenování, anebo jestliže tyto podmínky odpadly, v sobě odráží povinnost znalce řádně vykonávat svou činnost a po celou dobu jejího výkonu splňovat podmínky pro jeho jmenování. Zákonné podmínky pro jmenování jsou podrobně diskutovány v kapitole 2.2. Jen pro přehlednost je na místě stručně zopakovat, že se jedná jednak o plnou způsobilost k právním úkonům, a dále podle ust. § 4 ZnalZ o státní občanství (dnes ČR) nebo udělení výjimky ministra, potřebné znalosti a zkušenosti v oboru, osobní vlastnosti a souhlas se jmenováním. Pokud se dodatečně ukáže, že podmínky pro jmenování splněny nebyly, nebo následně odpadly, je orgán, který znalce jmenoval, oprávněn a zároveň i povinen znalce odvolat. V praxi bývají předmětem zkoumání nejvíce podmínky potřebných znalostí a zkušeností v oboru, a osobních vlastností. Nedostatek potřebných znalostí či zkušeností v oboru (jinak též nedostatek odbornosti) se v praxi projevuje zejména tam, kde se prokáže, že znalec při svém jmenování zatajil nebo podstatně upravil informace či doklady týkající se jeho dosaženého vzdělání, absolvování specializační výuky nebo dosažené praxe či jiného způsobu získání potřebných zkušeností. Odpadnutí podmínky odbornosti pak může nastat zejména v případě, kdy se znalec nebude dostatečně vzdělávat a zdokonalovat v oboru, pro který byl jmenován, což bude mít za následek vážná pochybení v jeho práci, která v praxi vedou k podávání stížností na znalce k jmenujícímu orgánu. Je však otázkou, nakolik vážné pochybení znalce může vést přímo ke ztrátě odbornosti jakožto podmínky pro jmenování, kdy bude možné znalce bez dalšího odvolat z funkce a nebude třeba předtím udělit písemnou výstrahu ve smyslu ust. § 20 písm. c) ZnalZ. Osobní vlastnosti znalce se dokládají zejména výpisem z trestního rejstříku. Ke ztrátě osobních předpokladů znalce tak dojde zejména v případě, že dodatečně přestane být trestně bezúhonným.

Druhý zákonný důvod pro odvolání znalce spočívající ve výskytu skutečností nastalých následně po jmenování, pro které znalec nemůže svou činnost trvale vykonávat. Mezi takové patří skutečnosti, které sice neznamenalí odpadnutí podmínek pro jmenování znalce (první zákonný důvod), ale vážným způsobem ohrožují řádný výkon jeho činnosti. Jedná se o okruh skutečností, které jsou objektivní a nezávislé na vůli

znalce, jako například překážky zdravotního charakteru či pobyt znalce v zahraničí. V tomto případě je nutné, aby se jednalo o překážku trvalého charakteru.⁵³

Důvod odvolání znalce, který přes výstrahu neplní nebo porušuje své povinnosti, je v praxi důsledkem disciplinární odpovědnosti znalce (viz kapitola 4.1.). Předpokladem tohoto důvodu odvolání je již v minulosti proběhlé disciplinární řízení, v rámci kterého byla znalci udělena písemná výstraha. Povinnostmi je třeba chápat povinnosti vyplývající pro znalce jak ze zákona o znalcích a tlumočnících spolu s prováděcí vyhláškou, tak z ostatních právních předpisů (zejména procesních). Tento důvod pro odvolání znalce byl již vyložen v rámci disciplinární odpovědnosti znalce. Pro přehlednost je na místě pouze zopakovat, že se musí jednat o porušení povinností znalce opakované, na které byl znalec dříve upozorněn.

Ustanovení o odvolání znalce z důvodu, že organizace, u níž je znalec zaměstnán, prokáže, že mu znalecká činnost brání v řádném výkonu povinností vyplývajících z pracovního poměru, je v současné době prakticky neaplikovatelné. Jedná se o pozůstatek historických společensko – politických poměrů, kdy byla znalecká činnost chápána jako činnost vedlejší, kterou znalec vykonával ve svém volném čase. V současné době, kdy se znalecká činnost stala činností specializovanou, již tento důvod odvolání znalce prakticky nepřichází v úvahu.

Posledním zákonným důvodem odvolání znalce je samotná žádost znalce o jeho odvolání. Tento důvod závisí tedy plně na vůli znalce, a pokud znalec požádá o své odvolání, jmenující orgán je povinen mu vyhovět a o odvolání rozhodnout. V praxi se žádost podává v písemné formě.

Zákon o znalcích a tlumočnících nijak neupravuje ani postup při vyřizování stížností na znalce, na jejichž základě může být zahájeno řízení o odvolání znalce, ani samotný procesní postup při odvolání znalce. Zákon zmocňuje v ust. § 26 ZnalZ ministerstvo spravedlnosti k úpravě řízení při odvolání znalce. Jediným prováděcím předpisem je pak prováděcí vyhláška, která však řízení o odvolání znalce blíže neupravuje. Jak tedy uvádí Dörfl⁵⁴, je nutné si v tomto případě pomoci přiměřenou aplikací správního řádu a některé postupy odvodit z širšího výkladu ustanovení § 20 ZnalZ za pomoci Směrnice.

Podle Dörfla je třeba k nalezení správného procesního postupu při odvolání znalce dospět „*velmi extenzivním výkladem zákona*“⁵⁵. Je sice otázkou, do jaké míry je takovýto extenzivní výklad zákona oprávněný, nicméně jiný výklad zatím není k dispozici.

⁵³ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 133.

⁵⁴ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 131.

⁵⁵ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 135.

Při činnosti v oblasti jmenování, odvolávání, kontroly a dohledu nad činností znalců neprovádějí předsedové krajských soudů výkon soudnictví, ale vystupují jako orgány veřejné správy podle § 119 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích (dále jen „SSZ“). Podobně vystupuje i ministr spravedlnosti.

Výkon pravomocí podle zákona o znalcích je činnost v oblasti správy soudnictví, která je vymezena v § 118 SSZ.

Postup předsedy krajského soudu nebo ministra spravedlnosti při odvolávání znalce procházel i v době účinnosti zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích, svým právním vývojem.

V období od účinnosti zákona do obnovení soustavy správních soudů, která byla provedena nejprve novelou občanského soudního řádu (zákon č. 519/1991 Sb.) a později přijetím zákona č. 150/2002 Sb., soudním řádem správním, nebyla možnost žádného opravného prostředku proti rozhodnutí předsedy krajského soudu o odvolání z funkce znalce. Ochrana subjektivních práv osob znalců neměla žádný procesní nástroj. Teprve soudní řád správní rozšířil možnosti soudního přezkumu individuálních správních aktů (správních rozhodnutí), které autoritativně zasahují do již existujících subjektivních práv a povinností osob. Tak vznikla judikatura správních soudů, podle které jsou předsedové krajských soudů nebo ministr spravedlnosti povinni postupovat při rozhodování o odvolání znalců subsidiárně podle správního řádu, a tedy respektovat základní procesní práva znalců jako účastníků správního řízení, jakými jsou právo vyjádřit se k podkladu rozhodnutí, uplatnit svoje návrhy, nahlížet do spisu apod.⁵⁶

Od účinnosti nového správního řádu, tedy od 1. 1. 2006, je již otázka procesního postupu správních orgánů ve správním řízení, které nemá samostatnou procesní úpravu, řešena v přechodných ustanoveních správního řádu. Ustanovení § 180 SŘ zakotvuje zásadu, podle které správní orgány v řízeních, ve kterých vydávají rozhodnutí, postupují v otázkách, jejichž řešení je nezbytné a není stanoven postup těchto orgánů v řízení v celém rozsahu, podle části druhé SŘ. To je právě případ rozhodování o odvolání znalce. Odvolání z funkce znalce tedy probíhá podle obecných ustanovení o správním řízení (část druhá SŘ), tedy podle ustanovení, která upravují doručování, postavení účastníků řízení a jejich jednání před správním orgánem, nahlížení do spisu, zahájení řízení, podání, dokazování, obsah a náležitosti rozhodnutí a řízení o opravných prostředcích.

⁵⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp.zn. 6 A 57/2002.

I rozhodnutí správního orgánu (předsedy krajského soudu nebo ministra spravedlnosti) o odvolání znalce tak podléhá soudnímu přezkumu ve správním soudnictví podle § 65 a násl. SŘS.⁵⁷

Účastníkem řízení o odvolání znalce bude vždy znalec, o jehož odvolání se jedná, a správní orgán (předseda krajského soudu nebo ministr spravedlnosti). Řízení může být zahájeno na návrh znalce (§ 20 písm. e) ZnalZ) nebo z úřední povinnosti správního orgánu (§ 20 písm. a)-d) ZnalZ). Dikci zákona o charakteristice orgánu, který má pravomoc i příslušnost znalce odvolat „*orgán, který znalce jmenoval, jej odvolá...*“, je třeba chápat tak, že příslušným pro odvolání je ministr spravedlnosti v případech, kdy znalce ustanovil on na základě zmocnění § 1 ZnalV, a v případech ostatních předseda krajského soudu. Místně příslušným k odvolání znalce je vždy ten předseda krajského soudu, u něhož je znalec v době zahájení řízení o odvolání zapsán v seznamu.

Předseda krajského soudu nebo ministr spravedlnosti mají povinnost uvědomit znalce o zahájení řízení z moci úřední a shromáždit dostatečné podklady pro vydání rozhodnutí. Současně jsou povinni znalce poučit o jeho procesních právech a povinnostech. Znalci musí být vždy řádně odůvodněné rozhodnutí o jeho odvolání doručeno a musí být poučen o právu podat opravný prostředek. V případě, kdy je vydáno rozhodnutí předsedou krajského soudu, je přípustné odvolání a odvolacím orgánem je ministr spravedlnosti. Je-li orgánem, který rozhodl v prvním stupni, ministr spravedlnosti, je opravným prostředkem rozklad podle § 152 SŘ, o němž rozhoduje ministr na návrh rozkladové komise.

Znalec, jehož odvolání nebylo vyhověno, se může domáhat soudního přezkumu ve správním soudnictví. Pro podání žaloby ve správním soudnictví se použijí ustanovení 3. části SŘS, zvláštní úprava je zde obsažena v ustanovení § 65 až 78, které upravují řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu. Lhůta k podání správní žaloby je stanovena na dva měsíce od doručení rozhodnutí správního orgánu, který ve věci rozhodoval v posledním stupni (zde ministr spravedlnosti). Místně a věcně příslušným bude k rozhodování o této žalobě vždy Městský soud v Praze. Následné rozhodnutí soudu je napadnutelné kasační stížností k Nejvyššímu správnímu soudu.

⁵⁷ Viz ustálená judikatura Vrchního soudu v Praze (7 A 160/99), Ústavního soudu (I. ÚS 567/01) i Nejvyššího správního soudu (6 A 57/2002)

2.3.2. Zánik funkce znalce - znaleckého ústavu

K zániku funkce znalce – znaleckého ústavu dochází za obdobných podmínek jako v případě fyzické osoby, tedy odvoláním, nebo zánikem znaleckého ústavu. Blíže viz kapitola 5.1.3.

2.3.3. Zánik funkce znalce v ostatních případech

K zániku funkce znalce „ad hoc“ (viz kapitola 2.2.3) či znalce jmenovaného soudem pro konkrétní úkon (viz kapitola 2.2.4.) může dojít dvěma způsoby, a to buď řádným a úplným provedením zadaného znaleckého úkonu, nebo zproštěním funkce znalce ze strany orgánu, který znalce do funkce ustanovil.

3. Práva a povinnosti znalce

3.1. Úvod

Práva a povinnosti znalce jsou stanoveny zejména zákonem o znalcích a tlumočnících, a jeho prováděcí vyhláškou, a dále i jednotlivými procesními předpisy.

V zákoně o znalcích a tlumočnících ani v prováděcí vyhlášce nejsou práva a povinnosti znalce systematicky uspořádány. V různých ustanoveních tak lze vedle sebe nalézt jak povinnosti vztahující se k samotnému výkonu funkce, tak povinnosti organizačního či procesního charakteru; podobně je tomu i u práv.

Povinnosti znalce lze obecně dělit na povinnosti ze zákona, z rozhodnutí orgánu veřejné moci a na povinnosti smluvní, které na sebe znalec dobrovolně převzal.

Smluvní povinnosti znalce mohou být rozličného charakteru tak, jako v případě kterýchkoliv jiných občanskoprávních či obchodněprávních závazkových vztahů. Účelem této práce není zabývat se obecně závazkovými právními vztahy, a proto se tato práce těmito povinnostmi dále nezabývá.

Povinnosti z rozhodnutí orgánu veřejné moci se objevují ad hoc v každém konkrétním případě. Jedná se o povinnosti například z rozhodnutí ustavujícího orgánu nebo ze samotné formulace zadání znaleckého úkolu. Jako příklad lze uvést povinnost použít konkrétní postupy či metody, zvolit konkrétní čas, ke kterému má být posouzení učiněno, použít předem definované předpoklady apod. Tyto povinnosti do jisté míry splývají s procesními povinnostmi (viz níže).

Povinnosti ze zákona lze obecně dělit dle jejich zdroje na povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících a jeho prováděcích předpisů, a dále na povinnosti z ostatních právních norem. V praxi jsou povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících a jeho prováděcích předpisů dále děleny na povinnosti vyplývající ze slibu znalce a na ostatní povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících. Toto v praxi používané dělení nemá žádné přesvědčivé odůvodnění. Lze pouze argumentovat tím, že povinnosti vyplývající ze slibu mají jakýsi „závažnější“ charakter právě z toho důvodu, že jsou vtěleny přímo do znění slibu znalce. V žádném případě však tato skutečnost neznamená, že by ostatní povinnosti ze zákona měly snad menší právní významnost. Mezi povinnosti z ostatních právních norem patří povinnosti zejména procesního charakteru (procesní povinnosti).

Povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících jsou následující:

- Povinnosti vyplývající ze slibu znalce:

- zákonný postup,
- nestranný výkon činnosti,
- plné využití všech znalostí (odbornost),
- mlčenlivost.
- Ostatní povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících:
 - vykonávat činnost řádně a ve stanovené lhůtě,
 - vykonávat činnost osobně,
 - oznámit důvody podjatosti,
 - podat posudek v řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci),
 - dodržovat náležitosti posudku a správného postupu,
 - opatřit písemný posudek podpisem a pečeti,
 - vyznačovat znaleckou doložku,
 - na požádání státního orgánu (orgánu veřejné moci) ústně stvrdit písemný posudek,
 - účtovat odměnu a náhradu nákladů spolu s podáním posudku, účtovat úměrně a úplně,
 - vést znalecký deník,
 - hlásit změny bydliště (povinnost evidenční).

Mezi procesní povinnosti pak patří:

- povinnost poskytnout orgánu veřejné moci potřebnou součinnost a neztěžovat postup řízení,
- povinnost vypracovat posudek dle zadání orgánu, který znalce ustanovil,
- povinnost podat posudek ve lhůtě stanovené orgánem, který jej ustanovil, a v požadovaném počtu vyhotovení,
- povinnost dostavit se k orgánu veřejné moci na základě předvolání,
- povinnost být k zastížení na adrese uvedené v seznamu znalců,
- další případné povinnosti vyplývající pro postup znalce ve zvláštních případech (zpravidla povinnosti ad hoc z rozhodnutí orgánu veřejné moci)

Na rozdělení práv znalce lze uplatnit stejná měřítko jako v případě povinností. Práv ze zákona je podstatně méně, než povinností, a proto by jejich podrobnější členění nebylo účelné.

Mezi práva znalce ze zákona patří:

- právo podat posudek mimo řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci),
- právo na odměnu a náhradu nákladů,
- právo využívat prostředků zaměstnavatele,
- právo odmítnout podání znaleckého posudku,
- další zejména procesní práva.

3.2. Povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících

3.2.1. Povinnosti vyplývající ze slibu znalce

Povinnosti ze slibu vyplývají přímo z jeho textu uvedeného v ust. § 6 ZnalZ.

3.2.1.1. Povinnost zákonného postupu

Znalec je povinen při své činnosti dodržovat veškerá ustanovení zákona o znalcích a tlumočnících i jiných právních předpisů. Znalec může do práv účastníků řízení, v rámci něhož posudek podává, či do práv jiných osob zasahovat jen v případě, umožňuje-li to zákon, projevila-li k tomu souhlas dotyčná osoba, nebo je-li takový postup nařízen rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu na základě zákona.

3.2.1.2. Povinnost nestranného výkonu činnosti

Základní a důležitou povinností znalce je vykonávat svou činnost nestranně. Zásada nestrannosti znalce má své bližší vyjádření v § 11 ZnalZ, který stanoví zákaz podání posudku podjatým znalcem:

„(1) Znalec (tlumočník) nesmí podat posudek (provést tlumočnický úkon), jestliže lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnost o jeho nepodjatosti.

(2) Jakmile se znalec (tlumočník) dozví o skutečnostech, pro které je vyloučen, oznámí to neprodleně; stejnou povinnost mají i účastníci řízení. O tom, zda znalec (tlumočník) je vyloučen, rozhoduje orgán, který jej pro podání posudku (tlumočnický úkon) ustanovil.

(3) O tom, kdy znalec (tlumočník) může odepřít podání posudku (překladu) a kdy mu nemůže být podání posudku (překladu) uloženo, platí pro jednotlivé druhy řízení obdobně ustanovení o svědcích.“

Nestrannost znalce souvisí s uplatněním principu práva na spravedlivý proces účastníků řízení a navazuje na ústavní zásadu nezávislosti a nestrannosti soudu a soudních osob.⁵⁸ Účelem zásady nestrannosti znalce je, aby bylo dosaženo nezávislého a nestranného zprostředkování odborných znalostí orgánu veřejné moci, který pak jedinečně na základě takového zprostředkování může nestranně rozhodnout.

Jak uvádí Dörfl ve svém komentáři⁵⁹: „Protože úkolem soudů je zejména řešit spory o právo mezi soukromými osobami nebo těmito osobami a státem a jedním ze základních znaků soudu je jeho nestrannost, musí znalci a tlumočníci, pokud do řízení vstupují za účelem opatření důkazu nebo jako prostředek realizace práva jedné ze stran na spravedlivý proces, splňovat rovněž tuto významnou podmínku nestrannosti.“

K podjatosti znalce a jeho možnému vyloučení z úkonu viz blíže kapitola 3.2.2.3.

3.2.1.3. Povinnost odbornosti

Další povinností vyplývající ze slibu je povinnost znalce plně využít všech znalostí. Na tomto místě je důležité zdůraznit, že se jedná o plné využití odborných znalostí a nikoliv znalostí o skutkové podstatě projednávané věci. Naopak přílišné znalosti o skutkové podstatě by v krajním případě mohla vést až k pochybnostem o nepodjatosti znalce vzhledem k poměru k věci. Rozdílem v typu znalostí se tak znalec významně odlišuje od osoby svědka.

Znalec je povinen uplatnit své odborné znalosti ve vztahu k řešení konkrétního problému. Podle judikatury je účelem znaleckého posudku objasnění skutkových okolností na základě odborných znalostí v příslušném oboru.⁶⁰ Okruh znalostí může být velmi široký, může zahrnovat znalosti od teoretických vědeckých poznatků až po konkrétní praktické dovednosti v daném oboru.

⁵⁸ Viz čl. 36 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

⁵⁹ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 31.

⁶⁰ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 12 s odkazem na rozhodnutí R 56/1965.

Požadavek na znalosti znalce je však třeba vztáhnout i na metodu a formu zpracování znaleckého posudku. Je třeba si uvědomit, že znalec podává posudek z pozice nestranného odborníka, který musí plně respektovat procesní pravidla a postupovat na základě poznatků, které se v průběhu řízení dozvěděl. Způsob zprostředkování odborných poznatků musí probíhat takovým způsobem, aby na jeho základě bylo možné objektivní posouzení. Znalecké posouzení je sice vždy subjektivní, ale postup znalce musí být natolik objektivizován, aby mohl být v případě potřeby přezkoumán či zopakován jiným znalcem ze stejného oboru. Lze tak konstatovat, že osoba znalce je v zásadě nahraditelná. Tato skutečnost je dalším významným rozdílem například k osobě svědka, která zastupitelná není, protože na rozdíl od znalce zprostředkovává svůj jedinečný smyslový zážitek.

Z výše uvedených rozdílů mezi poměrem znalce a svědka k věci je evidentní, že funkce svědka a znalce je neslučitelná. Judikatura uvádí⁶¹: „*Jestliže je někdo ve věci svědkem, nemůže být přibrán za znalce. Když je někdo přibrán jako znalec, nemůže být při podávání posudku vyslýchán jako svědek, tedy podle procesních předpisů platných pro výslech svědka, ale jen podle procesních předpisů platných pro výslech znalce.*“

Povinností znalce je zpracovat znalecký úkol v celé šíři při využití všech znalostí. To znamená, že znalecký úkol je třeba zpracovat vyčerpávajícím způsobem jak co do metody, tak co do rozsahu. Jelikož je vědecké i praktické poznání v současné době ve většině oborů velmi široké a často dospívá až do velmi podrobných detailů, lze očekávat, že ani nejvýše erudovaný odborník nemůže znalostně pojmut veškeré aspekty svého oboru. V takových případech ustanovení § 10 odst. 2 ZnalZ umožňuje, jestliže to vyžaduje povaha věci, oprávnění znalce přibrat konzultanta k posuzování zvláštních dílčích otázek; tuto okolnost spolu s důvody, které k ní vedly, musí uvést v posudku. Odpovědnost znalce ale není dotčena ani v oné části posudku, o níž bylo konzultováno (viz kapitoly 3.2.2.2. a 4.).

Zásada odbornosti ve svém důsledku úzce souvisí se zásadou nestrannosti. Znalec by měl být na takové odborné úrovni, aby byl schopen nadhledu a mohl se soustředit čistě jen na zkoumání a činění nestranných a objektivních závěrů bez osobní angažovanosti ve věci.

Základním předpokladem pro plnění zásady odbornosti je tak průběžné vzdělávání znalce v daném oboru, bez kterého si nelze představit, že by znalec mohl udržet krok se stále se zrychlujícím pokrokem prakticky ve všech sférách lidské činnosti. Nedostatek odbornosti pak v konečném důsledku může vést až k odvolání z funkce znalce.

⁶¹ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 12 s odkazem na rozhodnutí R 11/1977.

V současné době není vzdělávání znalců nijak blíže upraveno ani v praxi jednotně prováděno.

3.2.1.4. Povinnost mlčenlivosti

Povinnost mlčenlivosti se v zákoně o znalcích a tlumočnících objevuje pouze ve znění slibu, aniž by byla dále rozvedena. Ze zákona o znalcích a tlumočnících tedy nevyplývá, zda tato mlčenlivost má své meze, a pokud ano, jaké, a dále kdo znalce může mlčenlivosti zprostit. Obecně z povahy povinnosti mlčenlivosti vyplývá, že nabyté znalosti by měly být použity pouze pro účely toho řízení, ve kterém byl úkol znalci zadán. K problematice mlčenlivosti je uveden vyčerpávající výklad v Dörflově komentáři k zákonu o znalcích a tlumočnících⁶².

Dörfl tak ve svém komentáři uvádí, že mlčenlivost je rozhodně omezena probíhajícím řízením. Není proto třeba znalce zprošťovat mlčenlivosti např. v jednotlivých stupních, ve kterých je řízení projednáváno, včetně řízení o mimořádných opravných prostředcích. Podobná situace bude i v trestním řízení, kde jednotlivé fáze řízení jsou vedeny různými orgány činnými v trestním řízení.

Jiná situace však nastává v případě, kdy by znalec měl vypovídat o skutečnostech, které byly předmětem jeho znaleckého úkolu v jiném řízení nebo mimo řízení, kde byl ustanoven. V takovém případě bude zřejmě znalec povinností mlčenlivosti vázán.

V praxi tak může nastat situace, kdy poznatky z jednoho řízení nabyté znalcem mohou být účelně využity i v řízení jiném. Podle Dörfla zde lze výkladem dovodit možnost, aby znalec byl pro účely jiného řízení mlčenlivosti zproštěn. O zproštění mlčenlivosti znalce by však měl požádat orgán, který poznatky znalce nebo tlumočníka chce využít a svoji žádost by měl adresovat orgánu, který znalce nebo tlumočníka ustanovil. Jakmile je takové zproštění mlčenlivosti znalci předloženo, může být pro účely tohoto dalšího konkrétního řízení jeho poznatků použito. Žádost o zproštění tak nelze podat např. orgánu, který znalce jmenoval (předsedovi krajského soudu nebo ministrovi).

K možnosti zproštění znalce mlčenlivosti se v tomto smyslu v minulosti vyjádřilo právě ministerstvo spravedlnosti, a to ve svém stanovisku č.j. 629/92-OD ze dne 21.5.1967 Sb. v jedné konkrétní věci, kdy bylo požádáno, aby znalce mlčenlivosti zprostilo: *„Právní úprava znalecké činnosti neobsahuje ustanovení o zproštění mlčenlivosti, k níž se znalec zavazuje slibem podle ust. § 6 odst. 2 zák. č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Proto nemůžeme Vaší žádosti vyhovět. Povinnost mlčenlivosti znalce není ovšem absolutní. Znalecký posudek je jedním z důkazních prostředků. Obsah důkazu lze zveřejnit za podmínek stanovených procesními předpisy. V trestním řízení upravuje*

⁶² Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 38.

*poskytování informací ust. § 8a trestního řádu. Obecně platí, že lze zveřejnit vše, co bylo předmětem soudního jednání. Třeba však při tom dbát práva na ochranu osobnosti a presumpce neviny.*⁶³

K otázce mlčenlivosti znalce z oboru ekonomiky, a to konkrétně k povinnosti uvádět resp. neuvádět určité citlivé informace ve znaleckém posudku se vyjadřuje zákon č. 125/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů, když v § 115 odst. 2 stanoví: „Ve znalecké zprávě o vnitrostátní fúzi nelze uvádět informace, pokud

a) by uvedení těchto informací mohlo způsobit značnou újmu některé ze zúčastněných akciových společností nebo jí ovládající nebo jí ovládané osobě,

b) tyto informace tvoří předmět obchodního tajemství některé ze zúčastněných akciových společností nebo ovládající nebo jí ovládané osobě, nebo

c) se jedná o utajovanou informaci podle zvláštního zákona.“

Omezení uvádění výše uvedených informací vyplývá ze specifík obchodního styku, v rámci kterého je nutné jisté informace uchovat v tajnosti. Nicméně není možné, aby se znalec např. na obchodní tajemství nebo na hrozbu způsobení újmy pouze paušálně odkazoval. Výše uvedené ustanovení totiž v odstavci 3 dále stanoví: „Jestliže se ve znalecké zprávě o vnitrostátní fúzi údaje uvedené v odstavci 2 neuvádí, zpráva musí obsahovat sdělení, proč se tyto údaje neuvádějí.“

Podobné omezení uvádění informací ve znaleckém posudku v oblasti ekonomie jiný právní předpis takto konkrétně nestanoví. Je tedy třeba vycházet obecně z právní úpravy týkající se např. ochrany soukromí, osobních údajů, obchodního tajemství či utajovaných informací. Vzhledem ke skutečnosti, že zákon o přeměnách obchodních společností a družstev je relativně mladou právní normou, lze předpokládat, že postupem času s přijímáním nových právních norem se budou podobná konkrétní ustanovení dále objevovat.

K povinnosti mlčenlivosti je konečně třeba ještě doplnit, že tato jistě nekončí ukončením zadaného znaleckého úkolu, ani např. pravomocným skončením dané věci, ale trvá i nadále.

⁶³ Převzato z: Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalcetví. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X, strana 25.

3.2.2. Ostatní povinnosti ze zákona o znalcích a tlumočnících

3.2.2.1. Povinnost vykonávat činnost řádně a ve stanovené lhůtě

Ustanovení § 8 zákona stanoví velmi obecně pojatou povinnost vykonávat činnost řádně a ve stanovené lhůtě.

Řádný výkon znalecké činnosti je obecný termín, který není dále zákonem definován. Z dalších ustanovení zákona a zejména z prováděcí vyhlášky lze ale tuto povinnost charakterizovat jako povinnost provedení znaleckého úkonu za dodržení stanovených náležitostí úkonu, tedy posudku. Tato povinnost v sobě zahrnuje i řádný způsob zpracování zadaného znaleckého úkolu, tedy v oblasti ekonomie zejména použití řádných a přiměřených metod a postupů.

Řádný výkon činnosti bude dále rozveden v rámci konkrétních povinností uvedených v následujících kapitolách.

Vedle povinnosti vykonávat činnost řádně stanoví ustanovení § 8 ZnalZ též povinnost vykonávat ji ve stanovené lhůtě. Lhůtu stanoví vedle znaleckého úkolu v rozhodnutí o ustanovení znalce orgán, který jej ustanovil. Délka této lhůty tedy závisí na úvaze zadavatele posudku, jedná-li se o posudek zadaný orgánem veřejné moci. Přesto by stanovení délky lhůty mělo mít určitá pravidla (blíže ke lhůtám viz kapitola 3.3.1.3.).

3.2.2.2. Povinnost vykonávat činnost osobně

Zákon i v dnešním platném znění vychází z pojetí znalecké činnosti, která předpokládá, že ji znalec vykonává vedle svého povolání a vykonává ji osobně (§ 10 odst. 1 ZnaZ). Možná spolupráce jiných osob na znaleckém posudku je proto zákonem a prováděcí vyhláškou připuštěna pouze okrajově. Ustanovení § 10 odst. 2 ZnalZ stanoví oprávnění znalce na přibrání konzultanta. Kromě samotné účasti konzultanta na spolupráci na nález posudku vyplývá z ustanovení § 18 ZnalZ dokonce možnost účtovat znalcem v nákladech posudku pomocné práce, přičemž způsob účtování takových nákladů konkretizuje čl. 24 odst. (1) Směrnice, když stanoví: „*Odměna, kterou znalec prokazatelně vyplatil za práce provedené jinou osobou, je hotovým výdajem, a tedy součástí nákladů spojených se znaleckým ... posudkem.*“ Osoby provádějící pomocné práce je tak třeba považovat za další osoby, které se mohou podle zákona na činnosti znalce podílet.

Činnost znalce podle zákona vycházela původně ze společensko ekonomického stavu, který byl od současné doby odlišný. Znalci byli zpravidla zaměstnáni v hlavním pracovním poměru a znaleckou činností se zabývali vedle svých pracovních povinností

nebo nad jejich rámec. Nebyla tedy připuštěna možnost, aby sami zaměstnávali další osoby na pracovní poměr (např. pro pomocné práce) nebo některé dílčí služby nebo úkony zajišťovali třetími osobami dodavatelským způsobem. Znalecká činnost je charakterem své právní úpravy stále upravena jako činnost, která je provozována v omezeném měřítku vedle samotné profese znalce a je vykonávána znalcem osobně, kromě zákonem vymezených nebo předpokládaných situací. Tento výklad by podporovalo např. znění § 19 odst. 2 ZnalZ, podle kterého krajský soud, v jehož seznamu je znalec zapsán, dohlíží na úměrnost a úplnost účtovaných odměn občasnými kontrolami. V čl. 11 odst. 4 Směrnice je toto zákonné ustanovení právě do této podoby výkladu rozvinuto: „V závažných případech neúměrně vysokého počtu posudků ... u téhož znalce ... upozorňují předsedové krajských soudů též organizaci, u níž je znalec ... v pracovním poměru.“ Předsedové krajských soudů v rámci dohledu nad činností znalců měli dokonce podle Směrnice zaměstnavatele znalců upozorňovat na jejich možnost požádat o odvolání z funkce znalce a jeho vyškrtnutí ze seznamu dle § 20 písm. d) ZnalZ, tedy z důvodu, že činnost znalce mu brání v plnění pracovních úkolů. Neúměrný počet posudků prováděných mimo řízení před státními orgány (orgány veřejné moci) je dle tohoto ustanovení Směrnice rovněž důvodem pro odvolání znalce a jeho vyškrtnutí ze seznamu tentokrát dle § 20 písm. c) ZnalZ, tedy z důvodu neplnění povinností znalce. K tomu by mělo dojít v případech, kdy je zřejmé, že znalec provádí svoji činnost výdělečně. Profesionalizace činnosti znalce nebyla totiž v době vzniku zákona žádoucí.

Osobní výkon činnosti, který je zakotven v ustanovení § 10 ZnalZ, je i v současné době třeba vykládat jako povinnost znalce osobně se účastnit všech znaleckých úkonů, jako jsou místní šetření, vyšetření, sepisování posudku, opatřování podkladů i účast u soudu nebo jiného orgánu bez ohledu na rozdílný odborný nebo procesní význam těchto úkonů.

Výjimku z povinnosti osobního výkonu činnosti tvoří tak výše zmiňované ustanovení § 10 odst. 2 ZnalZ v podobě institutu konzultanta.

Osoba konzultanta není v zákoně nijak definována. Z povahy ustanovení lze dovodit, že se jedná o odborníka, kterého znalec povolá k vyřešení dílčí otázky posudku. Ze zákona ani z prováděcí vyhlášky nevyplývá, že by konzultant musel být rovněž zapsán v seznamu znalců. Z judikatury naopak plyne, že zapsán být nemusí: „Konzultantem, který byl přibrán znalcem k posouzení zvláštních dílčích otázek (§ 10 odst. 2 zák. č. 36/1967 Sb.), může být osoba odborně způsobilá k posouzení těchto otázek důležitých

*pro podání znaleckého posudku, i když není zapsána do seznamu znalců.*⁶⁴ Z judikatury však zároveň vychází názor, podle kterého by konzultant měl být odborníkem přibližně stejné úrovně jako znalec ustanovený ke zpracování zadaného úkolu.⁶⁵

Možnost znalce přizvat konzultanta má svá pravidla, která stanoví právě § 10 odst. 2. Přizvání konzultanta je přípustné:

- vyžaduje-li to povaha věci,
- jedná se o posouzení zvláštních otázek,
- jedná se o otázky dílčí.

Povahou věci je míněna povaha úkolu, který byl znalci zadán. Konzultant má plnit úlohu odborníka, který vypomáhá znalci s otázkou, jež nespadá zcela do specializace nebo odbornosti znalce. Nejedná se tedy o odbornou pomoc v oboru, který znalec má být schopen podle zápisu v seznamu znalců zpracovat sám, ale povaha zadaného úkolu v nějaké oblasti přesahuje do jiné specializace nebo odvětví. Při tom se musí jednat o úkol, který je možné samostatně vymezit, tedy jedná se o posouzení zvláštních otázek. Tyto otázky by však měly spadat do celkového zadání úkolu jako otázky nikoli stěžejní, ale pouze dílčí. Znamená to, že konzultant by neměl odpovědět na jemu zadanou otázku zodpovědět otázku, která znalci byla zadána jako znalecký úkol. Stanovisko nebo odpověď konzultanta na dílčí otázku by měla sloužit jako podklad, část výpočtu, jednotlivé šetření nebo kontrolní odpověď v rámci celkového zadaného úkolu nebo jedné ze zadaných otázek. Konzultace je podle judikatury⁶⁶ zpracování nějakého dílčího problému či společné projednání dílčích otázek, které slouží ustanovenému znalci jako část podkladů nebo nálezu pro zpracování odpovědí na znalci zadaný úkol nebo otázky.

V oblasti ekonomiky je tak obvyklé přizvání konzultanta z oboru stavebnictví při oceňování stavby, když existuje pochybnost např. o její statické posouzení by však v takovém případě nemělo být jednou ze zadaných otázek posudku, protože v takovém případě by odpověď na zadanou otázku nebyla jen dílčím posouzením problému, ale celou odpovědí na konkrétní zadaný úkol znalce. Podobně tomu může být i v rámci oceňování jiného druhu majetku v případě, že je nutné důkladně posoudit technický či morální stav oceňované věci. Dalším typickým příkladem je zadání znaleckého úkolu sice v rámci jednoho odvětví a oboru, avšak pro různé specializace. V praxi se jedná např. o požadavek na ocenění celého souboru majetku tzv. po položkách od nemovitostí přes specifické technologické celky až po např. know how.

⁶⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 3 To 12/88.

⁶⁵ Viz sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 1/1981.

⁶⁶ Viz např. sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek R 29/1986.

Tam, kde by přesah do jiného odvětví, oboru nebo specializace byl natolik významný, že by posouzení položené otázky nebo úkolu musel zpracovat odborník z daného oboru, odvětví nebo specializace, není možné využít § 10 odst. 2 ZnalZ. Situaci je v takovém případě nutné řešit zadáním posudku více znalcům z různých oborů, odvětví nebo specializací, tedy zadání společného posudku. Řešením by v takovém případě mohlo být ustanovení znalce, který je zapsán pro všechna odvětví nebo specializace, které jsou předmětem znaleckého úkolu. Při ocenění stavby tak lze ustanovit znalce z oboru ekonomika, odvětví ceny a odhady, specializace na ceny a odhady nemovitých věcí, který je současně zapsán i pro obor stavebnictví. Takový znalec si může samostatně posoudit i technický stav nemovitosti, je-li jednou ze zadaných otázek stav nemovitosti. Podobně při oceňování celého různorodého souboru majetku lze ustanovit znalce z oboru ekonomika, odvětví ceny a odhady, který má současně zapsány specializace na ceny a odhady nemovitých věcí, technologických celků a nehmotného majetku.

Hranicí, podle které lze posoudit, kdy je namíste zadat společný znalecký posudek a kdy postačí přizvání konzultanta, může být otázka odpovědnosti za závěry posudku. Znalec vykonává posudek podle zákona osobně, za jeho závěry i za jeho zpracování je plně odpovědný. V tomto ustanovení je tedy skryt další odkaz na zákonnou odpovědnost znalce za posudek. Znalec, který přizve k zodpovězení dílčí otázky konzultanta, odpovídá za celý posudek, tedy včetně toho, co posuzoval konzultant. Znalec tedy nemůže odpověď na zadanou otázku postavit pouze na stanovisku konzultanta, ale musí být schopen z dalších podkladů nebo svého celkového nálezu dospět k samostatnému závěru, který je schopen ověřit a obhájit. Znalec odpovídá za celý podaný posudek (včetně částí zpracovaných konzultantem), a to jak z pohledu procesního práva (tedy ve vztahu k zadavateli posudku, je-li jím orgán veřejné moci), tak z pohledu správního práva (dodržování povinností znalce podle zákona ve vztahu k orgánu, který jej jmenoval znalcem), tak i z pohledu práva soukromého (tedy smluvní odpovědnost vůči zadavateli posudku, je-li jím jiná osoba než orgán veřejné moci, a to i odpovědnost za škodu). Blíže k odpovědnosti znalce viz kapitola 4.

Zjistí-li znalec, že zadaný úkol není schopen odpovědně zpracovat, a to ani samostatně, ani s pomocí konzultanta nebo konzultantů, je povinen tuto skutečnost oznámit orgánu, který jej ustanovil. Současně může také navrhnout obor, odvětví nebo specializaci, ve které je třeba ustanovit dalšího znalce.

Od přizvání konzultanta je třeba odlišovat případy, kdy znalec potřebuje spolupracovníka k pracím přípravného nebo pomocného charakteru. Tyto práce byly původně

charakterizovány § 24 odst. 4 ZnalV⁶⁷: „*Přípravnými pracemi jsou úkony, které nemusí provádět znalec nutně osobně. Přípravné práce, které musí provést znalec nutně sám, považují se za součást práce na znaleckém posudku.*“ Tato část vyhlášky však byla zrušena a je třeba konstatovat, že o pomocné práce se zpravidla může jednat v případech, kdy znalec sám nemůže úkol zpracovat, pokud nemá k nějakému dílčímu úkolu spolupracovníka. Typický příklad může být osoba, která pomáhá s měřením nemovitosti, prováděním sond apod.

Skutečnost přizvání konzultanta je povinen znalec nebo tlumočník vyznačit v posudku spolu s uvedením důvodů, které k přizvání konzultanta vedly.

Znalec není povinen přizvání konzultanta oznámit zadavateli posudku. Pokud však tuto skutečnost zadavateli posudku neoznámí, má to dopad na právo znalce na náhradu nákladů. K náhradě nákladů viz výklad v kapitole 3.4.2.

3.2.2.3. Povinnost oznámit důvody podjatosti

Jak již bylo výše uvedeno, jedním z hlavních pojmových znaků výkonu znalecké činnosti je zásada nestrannosti. Lze konstatovat, že hlavním důvodem existence zákona o znalcích a tlumočnících je právě skutečnost, aby bylo dosaženo nestranného zprostředkování odborných znalostí soudu nebo jinému státnímu orgánu v rámci řízení před tímto orgánem. Nestrannost znalce a tlumočníka souvisí s uplatňováním principu práva na spravedlivý proces účastníků řízení a navazuje na zásadu nezávislosti a nestrannosti soudu a soudních osob, která je zakotvena v ústavním pořádku ČR.⁶⁸

Jak uvádí Dörfl ve svém komentáři s odkazem na další literaturu⁶⁹, „*začneme-li od pojmu nestrannosti soudce, tak tento pojem se týká zejména jejich vztahů s vnějším prostředím (z tohoto hlediska má význam způsob ustanovování soudců a možnosti jejich odvolání, vázanost soudců toliko zákony, stanovení inkompatibility funkce soudce s jinými funkcemi atd.), nestrannost soudce je dána nedostatkem jeho vnitřního, psychického vztahu ke konkrétní projednávané věci (subjektivní aspekt nestrannosti), jakož i neexistencí okolností, které by mohly vést k pochybnostem o tom, že soudce takový vztah k věci nemá (objektivní aspekt nestrannosti).*“

⁶⁷ Ve znění platném do roku 1993.

⁶⁸ Viz čl. 6 odst. 1 věta první Úmluvy a čl. 36 odst. 1 LZPS. Listina základních práv a svobod stanoví v tomto ustanovení zásadu, podle které se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

⁶⁹ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 76 s odkazem na: Doležilek, E.: Vyloučení soudce z projednávání a rozhodování věci v civilním řízení. Právní rozhledy, 1997, str. 174.

Od nestrannosti soudců se pak odvozuje i požadavek nestrannosti znalce jako osoby, která poskytuje soudu příp. jinému orgánu veřejné moci součinnost a odbornou pomoc pro potřeby důkazního řízení. Znalec je tak zahrnován do okruhu soudních osob, na které se ochrana nestrannosti vztahuje. Tato ochrana se promítá právě do zákona o znalcích a tlumočnících, a to konkrétně do ustanovení § 11 ZnalZ, které stanoví na ochranu nestrannosti znalce vymezující hranice. Toto ustanovení dále stanoví způsob, kterým znalec může v případě ohrožení této hranice nestrannosti postupovat. S ohledem na právo na spravedlivý proces je nezbytné, aby tato hranice nestrannosti znalce mohla být sledována i účastníky samotného řízení a soudem, kterým proto zákon otevírá možnost se k otázce podjatosti znalce vyjádřit.

Způsob poskytování ochrany nestrannosti je definování podjatosti znalce, v jejímž důsledku znalec není způsobilý podat nestranný posudek, a proto je z tohoto práva a zároveň i povinnosti vyloučen.

Ustanovení §11 odst. 1 ZnalZ ukládá znalci zákaz podat posudek, *„jestliže lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům nebo k jejich zástupcům pochybnost o jeho nepodjatosti.“*

Důvody podjatosti, způsoby uplatnění námitek podjatosti a rozhodování o nich upravují vedle zákona o znalcích a tlumočnících rovněž jednotlivé procesní předpisy.

V rámci civilního soudního řízení je otázka podjatosti znalce upravena ustanovením § 17 OSŘ: *„O tom, zda je vyloučen zapisovatel nebo jiný zaměstnanec soudu, jakož i znalec nebo tlumočník, rozhoduje předseda senátu; ustanovení § 14 odst. 1, § 15, § 15a odst. 1 a 3 a § 16 odst. 3 platí přiměřeně. Proti jeho usnesení není přípustný opravný prostředek.“* Ustanovení § 14 až 16, které se přiměřeně uplatní na vyloučení znalce, upravují institut vyloučení soudce.

Znalec je podle těchto ustanovení vyloučen z podání posudku, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je tu důvod pochybovat o jeho nepodjatosti (§ 14 odst. 1 OSŘ). Pokud se toto ustanovení porovná s § 11 odst. 1 ZnalZ, lze jediný rozdíl spatřit v rozšíření důvodů podjatosti v případě zákona o znalcích a tlumočnících o vztah k orgánu, který znalce ustanovil. S ohledem na speciální úpravu vyloučení znalců, kterou občanský soudní řád obsahuje, je nutno konstatovat, že se toto rozšíření důvodů v rámci civilního řízení na rozdíl od trestního nebo správního řízení, kde je úprava jiná, neuplatní.

Poměr k věci, která je předmětem řízení, je třeba chápat jako osobní zájem znalce na výsledku řízení. Jedná se o případy, kdy znalec je přímo v procesním postavení účastníka řízení nebo vedlejšího účastníka, nebo že by výsledek řízení mohl mít dopad

na jeho právní poměry. Může se jednat i o subjektivní pocity či předsudky znalce i bez objektivního poměru k věci⁷⁰.

Vztah k účastníkům řízení nebo jejich zástupcům je dán v případě, že znalec má k účastníkovi řízení nebo jeho právnímu zástupci vztah příbuzenský nebo se jedná o osobu blízkou⁷¹. Důvod podjatosti nelze vyloučit ani ve vztahu k právnické osobě či k fyzické osobě podnikateli. Jako příklad lze uvést existenci pracovněprávního vztahu mezi znalcem a jeho zaměstnavatelem⁷². Zástupce účastníka řízení pak může být osoba, která ho zastupuje ze zákona (např. zákonný zástupce), na základě rozhodnutí orgánu (např. opatrovník) nebo na základě plné moci (zmocněnec). Důvody podjatosti mohou být uplatněny vůči každému z těchto druhů zástupců účastníka řízení.

Vyloučení znalců je tedy pro civilní soudní řízení konstruováno podle stejného principu jako vyloučení soudců. Rozdíl však spočívá v tom, že pro případ oznámení podjatosti i rozhodování o námitce podjatosti je jako orgán příslušný o podmínkách vyloučení rozhodnout stanoven předseda senátu, který znalce ustanovil. Není ovšem vyloučeno napadnout rozhodnutí předsedy senátu o nevyloučení znalce až v odvolání proti rozhodnutí ve věci samé jako závažnou procesní vadu rozhodnutí.

Trestní procesní právo upravuje vyloučení znalce v ustanovení § 105 odst. 3 TŘ, když stanoví: „*Proti osobě znalce lze vznést námitky z důvodů, které stanoví zvláštní zákon.*“ Tímto zvláštním zákonem je právě zákon o znalcích a tlumočnících, konkrétně § 11. V přípravném řízení důvodnost takových námitk posuzuje státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu soudu, před kterým se v době oznámení námitk vede řízení. Ustanovení trestního řádu tedy odkazuje na zákon o znalcích a tlumočnících s tím, že rozšiřuje okruh osob, které mohou podjatost znalce namítat.

Na rozdíl od civilního řízení, je v rámci řízení trestního dán možný důvod podjatosti i v případě vztahu znalce k orgánu, který znalce ustanovil. Pokud se jedná o tento vztah, je třeba důvod podjatosti vztáhnout jak k samotné instituci (policejní orgán či soud), která znalce nebo tlumočnicka ustanovila, tak i ke konkrétní osobě, která věc vyřizuje (policista či soudce). V ostatním je posuzování důvodů vyloučení znalce v rámci těchto druhů řízení obdobné.

Podjatost a s tím související vyloučení znalců ustanovených správními orgány ve správním řízení je rovněž třeba posuzovat podle zákona o znalcích a tlumočnících,

⁷⁰ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tz 4/86: „*U osoby, která pronáší výroky, z nichž vyplývá, že osobu hmotně odpovědnou za svěřené prostředky považuje již předem za vinnou, lze mít pochybnosti o její nepodjatosti ve smyslu § 11 odst. 1 zák. č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, a proto ji nelze ustanovit znalcem v trestní věci této odpovědné osoby.*“

⁷¹ Definici osoby blízké pro účely občanskoprávních vztahů stanoví § 116 OZ: „*Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.*“

⁷² Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. Skno 4/99 a 9 Tz 85/2000 nebo nálezy Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 35/2003.

protože správní řád neobsahuje k této otázce zvláštní úpravu. Stejně tak je tomu i v případě správního řádu soudního či dalších procesních předpisů.

Postup znalce, popř. i účastníků řízení v případě, kdy je zjištěn důvod podjatosti znalce upravuje ustanovení § 11 odst. 2 ZnalZ, které stanoví: „*Jakmile se znalec dozví o skutečnostech, pro které je vyloučen, oznámí to neprodleně; stejnou povinnost mají i účastníci řízení. O tom, zda znalec je vyloučen, rozhoduje orgán, který jej pro podání posudku ustanovil.*“

Občanský soudní řád obsahuje zvláštní úpravu, když stanoví v § 15 odst. 1 OSŘ: „*Jakmile se znalec dozví o skutečnosti, pro kterou je vyloučen, je povinen ji neprodleně oznámit předsedovi senátu.*“

Zákon o znalcích a tlumočnících tedy ukládá jak znalci, tak účastníkům řízení povinnost oznámit orgánu, který znalce ustanovil, skutečnosti, pro které je znalec vyloučen. Povinnost oznámit důvody svého vyloučení podle zákona o znalcích a tlumočnících dopadá tak nejen na znalce, jako je tomu v civilním řízení, ale i na účastníky řízení. U účastníků civilního řízení se jedná o právo, nikoli o povinnost. O tomto právu musí být soudem poučení.

V námitce podjatosti učiněné účastníkem v rámci civilního řízení musí být vedle obecných náležitostí (§ 42 odst. 4 OSŘ) uvedeno, v čem je spatřován důvod pochybnosti o nepodjatosti znalce, popřípadě kdy se o něm účastník podávající námitku dozvěděl, a jakými důkazy může být prokázán.

Důvody podjatosti by měly být ustanovujícím orgánem oznámeny bez zbytečného odkladu, jakmile se o nich znalec či účastník dozví. Zákon tedy nestanoví žádnou jinou lhůtu pro oznámení důvodů než lhůtu subjektivní. V soudním řízení může být účastníkům uložena procesní lhůta, kdy mají právo podjatost znalce namítat. Po uplynutí této lhůty by měli účastníci namítat podjatost znalce jen v případě, že se o ní dozvěděli až později, a to opět bez zbytečného odkladu.

O samotném vyloučení znalce rozhoduje orgán, který jej ustanovil. Zákon tedy sice stanoví obecný zákaz vypracování posudku, shledá-li znalec důvody své podjatosti, ale další postup vyplývá až z rozhodnutí ustanovujícího orgánu. Pokud rozhodnutí ustavujícího orgánu je negativní, tj. důvody podjatosti neshledá a znalce nevyloučí, je znalec povinen v úkonu pokračovat, jakmile je mu rozhodnutí o zamítnutí námítky podjatosti doručeno. Vzhledem ke skutečnosti, že proti rozhodnutí o vyloučení není přípustný opravný prostředek, nemůže znalec tohoto rozhodnutí zvrátit a účastník řízení může případnou vadu procesního postupu soudu spočívající v nevyloučení znalce namítat až ve svém opravném prostředku proti meritornímu rozhodnutí.

V případě vydání rozhodnutí o vyloučení znalce je znalec povinen bez zbytečného odkladu vrátit všechny poskytnuté podklady zpět orgánu, který jej ustanovil.

Otázkou podjatosti a možného vyloučení je třeba se zabývat i v případech, kdy se jedná o posudek, který byl znalci zadán na základě dohody s jinou osobou, tj. podle ustanovení § 12 odst. 2 ZnalZ. V praxi existují dva zcela rozdílné názory na tuto otázku. Dörfl ve svém komentáři⁷³ je názoru, že podjatost je třeba uplatnit i v tomto případě, protože je zřejmé, že pokud znalec vypracovává posudek podle zákona, vztahuje se na jeho úkony tento zákon i prováděcí vyhláška, a to bez ohledu na to, zda jsou úkony vykonávány znalci na základě dohody pro jiné osoby. Není zde podle Dörfla „žádný důvod, proč by otázka podjatosti měla být v případě posudků ... na základě dohody vykládána jinak nebo opomíjena. Jedná se o základní předpoklad výkonu znalecké činnosti, který je obsažen bez výhrad i ve slibu znalce ... a vztahuje se na celý výkon jeho činnosti. Znalci ... by proto neměli zkoumání své podjatosti podceňovat ani v případech, kdy posudek ... nezpracovávají přímo pro soudní řízení. Nikdy nelze předem vyloučit, že posudek ... nebude použit v nějakém sporu“. S tímto názorem lze jednoznačně souhlasit. Zejména v oboru ekonomika a to konkrétně při oceňování je třeba zdůraznit, že znalecký posudek znamená často významný zásah do práv a povinností jiných osob⁷⁴, a proto by měl být zcela nepochybně nestranný. Navíc ustanovení § 15 odst. 2 ZnalV jednoznačně stanoví, že důvody, pro které je znalec vyloučen z úkonu v řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci), platí též v případech posudků mimo řízení prováděných znalci na základě dohody s občanem nebo organizací (fyzickou nebo právnickou osobou).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že znalec má vždy povinnost zkoumat, zda nejsou dány důvody pro jeho vyloučení ze znaleckého úkonu. V případě, že je ustanoven orgánem veřejné moci, má znalec postupovat tak, že se nejprve pečlivě seznámí s obsahem usnesení (v případě soudu) nebo opatření (v případě správního orgánu), kterým byl ustanoven. V něm je totiž obsaženo přesné označení rozhodujícího orgánu včetně identifikace konkrétní osoby, která rozhoduje, a dále i účastníků včetně jejich zástupců a zpravidla i označení projednávané věci. Znalec je na základě těchto informací schopen zpravidla hned na počátku úkonu posoudit, zda jsou dány důvody jeho podjatosti.

Důvody podjatosti má znalec zkoumat průběžně po celou dobu provádění znaleckého úkonu. Zásadním momentem, kdy je možné a vhodné opětovně přezkoumat možné důvody podjatosti, je chvíle, kdy má znalec možnost se seznámit s obsahem soudního či správního spisu. Pokud z obsahu spisu zjistí skutečnosti znamenající pochybnosti o jeho

⁷³ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 79.

⁷⁴ Jako příklad lze uvést znalecký posudek podle § 183i ObZ při tzv. squeeze-outech.

nepodjatosti, měl by reagovat co nejrychleji a ustanovujícím orgánu podjatost s jejím odůvodněním oznámit. V praxi je časté, že spis bývá znalci příslušným orgánem zasílán přímo do jeho kanceláře, kde se má možnost s jeho obsahem důkladně seznámit. Lze proto souhlasit s názorem Dörfla⁷⁵, že rozhodně není správný postup, pokud znalec obdrží poštou soudní spis a jeho studium ponechá na pozdější dobu. Pokud totiž důvody podjatosti znalec zjistí až po delší době, může způsobit průtahy v řízení, což může vést i k uložení procesní sankce. Zároveň to může vzbuzovat pochybnosti o úmyslech znalce, pokud má spis dlouho a bezdůvodně v držení.

3.2.2.4. Povinnost podat posudek v řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci)

Podání posudku v řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci) je základním úkolem v činnosti znalce. Tato povinnost je zakotvena v ustanovení § 12 odst. 1 ZnalZ. Odmítnout tento úkol může znalec pouze za podmínek stanovených v § 11 ZnalZ.

Charakteristiku posudku přímo zákon ani prováděcí vyhláška nestanoví. Právní předpisy stanoví pouze náležitosti posudku⁷⁶, lhůty k jeho vypracování a další související povinnosti při jeho vypracování. K nalezení definice pojmu znalecký posudek je třeba využít právní teorii a judikaturu.

V rámci právního řádu ČR se objevuje dokonce i určitá nejednotnost v použité terminologii. Většina právních předpisů hovoří o „znaleckém posudku“⁷⁷ nebo „posudku znalce“ či „posudku soudního znalce“⁷⁸, ojediněle se však objevují i jiné názvy jako například „znalecká zpráva“ či „zpráva znalce“⁷⁹. Je třeba zdůraznit, že samotný název není podstatný. Důležité je, zda lze z daného právního předpisu dovodit, že se jedná o posudek ve smyslu zákona o znalcích a tlumočnících. Některé právní předpisy to stanoví výslovně⁸⁰, v případech jiných je třeba toto dovodit výkladem.

Z procesního hlediska je znalecký posudek zvláštním druhem důkazu. Z formálního hlediska se jedná o důkaz, jehož náležitosti a postup jeho podání stanoví zákon. Po obsahové stránce se jedná o důkaz, který podává znalec, tedy osoba, která se

⁷⁵ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 80.

⁷⁶ K náležitostem posudku viz kapitola 2.5.3.5. Základní náležitosti stanoví jednak zákon o znalcích a tlumočnících, konkrétněji se k náležitostem vyjadřují i další právní předpisy jako obchodní zákoník či zákon o přeměnách.

⁷⁷ Např. TR, OSŘ, TZ, ObZ, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů a mnoho dalších.

⁷⁸ Např. zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákon, ale též ObZ, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů a mnoho dalších.

⁷⁹ Např. zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev, zákon č. 307/2006 Sb. o evropské družstevní společnosti či zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti.

⁸⁰ Např. zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev v ust. § 113 odst. 2 výslovně stanoví: „Znalecká zpráva o vnitrostátní fúzi je znaleckým posudkem podle zvláštního zákona“.

seznamuje se skutečnostmi týkajícími se skutkového stavu, o kterých má podat s použitím svých odborných znalostí posudek.

Znalec je povinen respektovat prioritní zaměření své činnosti na posudky pro orgány veřejné moci. Tuto prioritu by měl znalec respektovat i při využívání zákonné možnosti dle § 12 odst. 2 ZnalZ, tedy při podávání posudků pro jiné osoby na základě dohody.

Zákon stanoví znalcům povinnost vypracování posudku v případech, kdy byli pro tento úkol ustanoveni orgánem veřejné moci. Samotné ustanovení znalce orgánem veřejné moci probíhá na základě příslušných procesních ustanovení, která vykazují pro různá řízení určité odlišnosti.

V civilním soudním řízení je znalec ustanovován podle § 127 ve spojení s § 167 OSŘ na základě usnesení. Jedná se o soudní rozhodnutí, které je buď vypracováno písemně, nebo je vyhlášeno přímo v jednací síni při soudním jednání.

Usnesení o ustanovení (jmenování) znalce podle občanského soudního řádu stanoví osobu znalce, znalecký úkol, lhůtu pro jeho zpracování a zpravidla neobsahuje odůvodnění. Jedná se o rozhodnutí procesní povahy, kterým se upravuje postup soudu. Není proti němu proto přípustné odvolání a je účinné okamžikem jeho doručení. Proti usnesení o ustanovení znalce však mohou v civilním řízení podat účastníci řízení námitky proti osobě znalce. V praxi zpravidla bývá pro tuto námitku dána účastníkům lhůta 8 dnů. Proto soud většinou vyčkává na uplynutí této lhůty, než znalci předá podklady pro vypracování posudku.

Ve správním řízení probíhá ustanovení znalce podle § 56 SŘ též usnesením. Usnesení se oznamuje znalci. O zamýšleném ustanovení znalce, popřípadě o ustanovení znalce správní orgán vhodným způsobem vyrozumí účastníky. Správní orgán znalci uloží, aby posudek vypracoval písemně a předložil mu jej ve lhůtě, kterou současně určí. Postup správního orgánu ve správním řízení je tedy obdobný jako postup soudu v civilním soudním řízení. Obdobný by tedy měl být i postup znalce v případě, kdy mu je takové usnesení správního orgánu doručeno.

V rámci trestního řízení záleží způsob ustanovení znalce na fázi řízení. Podle § 105 odst. 1 TR: *„Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním řízení znalce. V přípravném řízení přibírá znalce ten orgán činný v trestním řízení, jež považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí, pokud byla věc vrácena k došetření, státní zástupce, a v řízení před soudem předseda senátu. O přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba se o přibrání znalce*

vyrozumí, je-li k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala nebo strpěla.“

Na rozdíl od civilního řízení znalce přibírají v rámci trestního řízení nejen soudy, ale i ostatní orgány činné v trestním řízení. Ustanovení znalce se neprovádí rozhodnutím, ale úkonem, který se nazývá opatření. Opravný prostředek proti opatření není přípustný, ale i v tomto případě lze proti osobě znalce vznést námitky. V důvodech pro vznesení námitek trestní řád odkazuje na zvláštní zákon, tedy zákon o znalcích a tlumočnících. Kromě námitek k osobě znalce lze podle § 105 odst. 3 TŘ vznést námitky i „*proti odbornému zaměření znalce nebo proti formulaci otázek položených znalci. V přípravném řízení důvodnost takových námitek posoudí státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu soudu, před kterým se v době oznámení námitek vede řízení; jsou-li námitky uplatněny v rámci opravného prostředku, posoudí je orgán, kterému přísluší o opravném prostředku rozhodnout. Vyhoví-li tento orgán námitkám a důvody pro vyžádání znaleckého posudku trvají, učiní opatření k vyžádání znaleckého posudku buď jiným znalcem, nebo podle jinak formulovaných otázek; v opačném případě oznámí osobě, která námitky vznesla, že neshledal k takovému postupu důvody. Stanovisko k námitkám uplatněným v rámci opravného prostředku zpravidla tvoří součást odůvodnění rozhodnutí o takovém opravném prostředku.“*

Podle čl. 15 odst. 1 Směrnice mají ustanovující orgány nejprve posoudit, popřípadě i se znalcem projednat stupeň náročnosti posudku. Podle čl. 15 odst. 2 Směrnice se vždy uvede v úkonu o ustanovení znalce⁸¹ i lhůta k vypracování posudku a počet vyhotovení posudku. Protože zadání posudku může souviset s více obory nebo odvětvími znalecké činnosti nebo může být znalecký úkol složitý, mohou se ustanovující orgány na znalce obrátit i před jeho ustanovením, aby s ním zadání nebo lhůtu k vypracování posudku konzultovaly. I ustanovení § 12 odst. 1 ZnaV ukládá povinnost ustanovujícímu orgánu před stanovením lhůty podle okolností se znalcem projednat, zda může v zamýšlené lhůtě úkon provést. V praxi se proto orgány veřejné moci často na znalce obracejí ještě před jejich ustanovením s dotazem, v jaké lhůtě jsou schopni znalecký úkon provést.

V případě zjištění jakýchkoli nesrovnalostí nebo nejasností v ustanovení znalce je namístě, aby znalec na tuto nesrovnalost nebo nepřesnost ustanovující orgán upozornil. Zpravidla se může jednat o pochybnost o správnosti zadaného úkolu vzhledem k oboru, z něhož byl znalec ustanoven. Protože znalec nemůže překročit meze svého oboru, pro který je zapsán, musí znalec takovou skutečnost ustanovujícímu orgánu sdělit. V případě, že by ke změně zadaného úkolu nedošlo, neměl by znalec s prací na

⁸¹ Směrnice hovoří sice pouze o rozhodnutí, z kontextu je však zřejmá nutnost tyto požadavky aplikovat i na opatření, které není rozhodnutím.

posudku začínat, zapůjčenou dokumentaci by měl ustanovujícím orgánu vrátit a vyčkat na jeho další postup. V případě nejasností souvisejících s formulací zadání nebo neúplnosti podkladů by znalec měl po písemném upozornění ustanovujícího orgánu vyčkat na jeho další postup. Pokud není znalec schopen vypracovat posudek ve stanovené lhůtě, je nutné, aby včas požádal o prodloužení lhůty. Dosáhnout opravy zřejmé nesprávnosti v rozhodnutí nebo opatření je možno podáním návrhu na jeho opravu k orgánu, který je vydal.

V praxi nastávají též situace, kdy znalecký posudek byl v průběhu řízení zadán, ale potřeba jeho vypracování následně odpadla. V takovém případě ustanovující orgán znalce z povinnosti podat posudek zproští a znalci vznikne právo na vyúčtování dosavadních nákladů vypracování posudku.

V případě, že je znalec ustanoven k podání posudku ustanovujícím orgánem přímo v jednací síni, jsou přítomní účastníci na místě dotázáni na stanovisko k osobě ustanoveného znalce. Potom ustanovující orgán vyhlásí usnesení a znalce po složení nebo připomenutí slibu vyzve k provedení úkonu. Tento postup není obvyklý v případě přibírání znalce opatřením v rámci přípravného trestního řízení.

3.2.2.5. Povinnost dodržovat náležitosti posudku a správného postupu

V rámci povinnosti dodržení náležitostí posudku je třeba se v první řadě zabývat formou znaleckého posudku. Ze zákona je možná dvojí forma, a to buď písemná, nebo ústní (podání posudku ústně do protokolu). Písemná forma znaleckého posudku je alespoň v oblasti ekonomie běžnější. Používání ústních posudků je velmi řídké. Může mít uplatnění snad pouze v některých jednoduchých úkonech, které lze provést bez větších obtíží bezprostředně.

K formě posudku se vztahuje několik ustanovení právních předpisů, které upravují náležitosti posudku. Zákon sám stanoví pro písemnou formu posudku v § 13 ZnalZ, že znalec *„je povinen každé jeho vyhotovení podepsat a připojit otisk pečeti“*.

V prováděcí vyhlášce, konkrétně v ust. § 13 ZnalV, jsou pak stanoveny další náležitosti jak písemného tak ústního posudku. Jak písemná, tak ústní forma posudku musí obsahovat následující náležitosti (§ 13 odst. 2 ZnalV):

- popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel (nález), a
- výčet otázek, na které má odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky (posudek).

Písemný posudek pak kromě výše uvedených obsahových náležitostí musí (§ 13 odst. 3 a 4 ZnalV):

- být sešit, jednotlivé strany musí být očíslovány, sešivací šňůra musí být připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti a
- být na poslední straně opatřen znaleckou doložkou.

Bližší výklad k podpisu znalce, znalecké pečeti a znalecké doložce bude uveden v dalších kapitolách.

Při ústním posudku podaném do protokolu se též uvádějí údaje, které jsou předmětem znalecké doložky (§ 13 odst. 5 ZnalV).

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že se podle zákona a prováděcí vyhlášky znalecký posudek skládá z těchto hlavních částí: nález, posudek a znalecká doložka. Pro konkrétní účel však často stanoví i konkrétnější obsahové náležitosti jiné právní předpisy. Tak například obchodní zákoník v ustanovení § 59 odst. 4 (ocenění nepeněžitěho vkladu) stanoví: „*Posudek znalce musí obsahovat alespoň*

a) popis nepeněžitěho vkladu,

b) použité způsoby jeho ocenění a údaj o tom, zda hodnota nepeněžitěho vkladu, ke které vedou použité způsoby ocenění, odpovídá alespoň úhrnnému emisnímu kursu akcií, které mají být vydány jako protiplnění za tento nepeněžitý vklad, nebo částce, která se má započítávat na vklad do základního kapitálu společnosti s ručením omezeným,

c) částku, kterou se nepeněžitý vklad oceňuje.“

Podobně stanoví zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev v ustanovení § 114: „*Znalecká zpráva o vnitrostátní fúzi musí obsahovat kromě náležitostí vyžadovaných zvláštním zákonem též*

a) stanovisko znalce nebo znalců pro vnitrostátní fúzi k tomu, zda výměnný poměr akcií s případnými doplatky je vhodný a odůvodněný,

b) údaj, podle jaké metody nebo jakých metod byl stanoven výměnný poměr akcií,

c) vyjádření, zda tato metoda nebo tyto metody jsou pro daný případ přiměřené,

d) údaj, jakých výměnných poměrů by se dosáhlo při použití každé z metod ocenění, jestliže bylo použito více metod ocenění; současně se uvede stanovisko k tomu, jaká váha byla přiznána jednotlivým metodám ocenění při stanovení výměnného poměru,

e) zda a jaké zvláštní obtíže se vyskytly při oceňování jmění zúčastněné společnosti.“

Písemný znalecký posudek obsahující veškeré náležitosti by měl tedy vypadat následovně:

Na úvodní straně by mělo být vždy alespoň označení zadavatele posudku, označení osoby znalce (zpracovatele), číslo posudku, počet vyhotovení, počet stran a příloh a datum zpracování. V rámci oboru ekonomie bývá vhodné a obvyklé ještě uvedení data, ke kterému bylo provedeno posouzení a účel posudku.

Po úvodní straně následuje nález posudku. V nálezu je třeba nejprve uvést vymezení zadání (znalecký úkol) a rozvést účel posudku. Dále je třeba uvést přehled všech podkladů, definovat veškeré podmínky a předpoklady, na nichž se posudek zakládá, a popsat veškeré zkoumané skutečnosti, materiály či jevy, k nimž se přihlíží, či z nichž se vychází.

Za nálezem následuje samotný posudek, v rámci kterého dochází k samotnému splnění zadaného úkolu (např. zodpovězení položených otázek). Obvykle je na konci posudku uvedeno shrnutí, závěr či závěrečný výrok, pod nímž je znalec podepsán a u podpisu je otištěna znalecká pečeť. V závěru posudku se též znalec zpravidla vypořádá s ostatními obsahovými požadavky plynoucími z právních předpisů, které nebylo vhodné uvést na jiném místě posudku⁸².

Za posudkem následuje znalecká doložka, jejíž náležitosti stanovené Směrnicí jsou uvedeny v kapitole 3.2.2.7.

V praxi je řešena otázka, do jaké části písemného posudku zařadit přílohy. V současné době existují totiž dva používané způsoby. Někteří znalci zařazují přílohy zcela na konec znaleckého posudku, tedy až za znaleckou doložku, jiní je vkládají mezi posudek a znaleckou doložku. Rozdíl je v názoru, zda jsou přílohy součástí samotného znaleckého posudku, či nikoliv. Z praxe je patrné, že oba způsoby jsou orgány veřejné moci akceptovány.

Dörfl ve svém komentáři pojímá přílohy jako fakultativní část znaleckého posudku, která není vlastní součástí posudku. Konkrétně uvádí: „*Přílohy je vhodné připojit k posudku v případě, že mohou ilustrovat důvody posudku a zpravidla je tvoří fotografie posuzované věci, graf nebo výsledek nějakého zásadního vyšetření nebo významná listina, která není součástí procesního spisu. Příloha také může usnadnit orientaci v argumentační části posudku, pokud na ní v nálezu je vhodný odkaz.*“⁸³ Podle Dörfla se přílohy mají přikládat až za doložku a měly by obsahovat jen skutečně zásadní podklady, aby jejich neúměrný rozsah neztěžoval manipulaci s posudkem. S tímto

⁸² Typicky např. zda a jaké zvláštní obtíže se vyskytly při oceňování.

⁸³ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 56.

názorem lze souhlasit za předpokladu, že se jedná o přílohy, které se týkají nálezu znaleckého posudku (jsou to tedy podklady pro posudek). V praxi se ale stále častěji objevují přílohy vážící se k samotné posudkové části. Tato skutečnost je alespoň v oboru ekonomie dána následkem požadavku na stále detailnější popisování použitých metod. V zájmu přehlednosti se pak textová část posudku často omezuje pouze na uvedení nejdůležitějších závěrů a konkrétní postupy v rámci jednotlivých metod jsou pak uváděny v přílohách. Pokud jsou tedy přílohy neoddělitelnou součástí posudkové části a jsou sešity se znaleckým posudkem do jediného dokumentu, jeví se jako logické, že by znalecká doložka měla být uvedena až za nimi.

Podle ustanovení § 13 odst. 4 ZnaV má být znalecká doložka uvedena na poslední straně písemného posudku. Lze diskutovat nad tím, zda je v tomto ustanovení posudkem míněna část znaleckého posudku „posudek“, nebo zda je tím míněn celý dokument.

Z důvodu přehlednosti je vhodné posudek doplnit o přehled obsahu a připojených příloh. Obsah se zpravidla vkládá za úvodní stranu nebo za závěr.

Písemný znalecký posudek se vždy vypracovává ve více vyhotoveních (stejnopisech). Každé písemné vyhotovení musí splňovat výše uvedené náležitosti a všechna vyhotovení musí být identická.

Dodržení náležitostí postupu je třeba chápat ve dvojím smyslu. Jednak je třeba, aby znalec při zpracování znaleckého úkonu postupoval v souladu s právními předpisy (zásada zákonného postupu viz kapitola 3.2.1.1.), a dále je třeba, aby v rámci svého zkoumání použil takové metody a postupy, které vedou výsledně k tomu, že je posudek srozumitelný a přezkoumatelný.

Konkrétními požadavky na způsoby použití metod a postupů se v oblasti ekonomie zabývají zejména jednotlivé znalecké standardy či stanoviska různých orgánů (viz seznam norem v kapitole 1.7.). Tyto požadavky vyplývají z pojetí znalecké činnosti jako činnosti odborné, ale určené i pro laiky. Postup a závěry znalce musí být totiž přesvědčivé i pro jeho adresáty - laiky. Kromě obecné metody zpracování posudku znalec používá konkrétní odborné postupy odpovídající zadané problematice. Tyto odborné postupy by však v posudku měly být vždy podrobně popsány nebo vysvětleny.

Znalecký posudek, a to nejen v oboru ekonomie, by tedy v souladu s obecně uznávanými zásadami vyjádřenými ve znaleckých standardech či stanoviscích různých

orgánů⁸⁴ měl být uceleným, logickým a přehledným dílem, ze kterého pro jeho uživatele srozumitelně vyplývají postupy a úvahy znalce, který ho zpracoval. Proto má znalecký posudek splňovat následující požadavky: Musí být komplexní, úplný, vnitřně konzistentní, nezávislý a nestranný a opakovatelný. Použité metody musí respektovat požadavky kladené na znalecký posudek jako celek. Kromě toho musí být metody použité ve znaleckém posudku zvoleny důvodně a odůvodněně a musí splňovat požadavek vzájemné kontroly. Údaje použité při sestavení znaleckého posudku musí být spolehlivé a musí být užity transparentně.

Tyto zásady vycházejí z požadavků kladených na znalecký posudek v oboru ekonomika – ceny a odhady všeobecně uznávané oceňovacími standardy European Valuation Standards vydanými The European Group of Valuers' Associations, Uniform Standards of Professional Appraisal Practice vydanými The Appraisal Standard Board, Business Valuation Standards vydanými American Society of Appraisers a International Valuation Standards vydanými International Valuation Standards Committee. Ačkoliv jsou tyto zásady obecně uznávány, nemají právní závaznost. Jejich dodržování však přispívá k lepší orientaci v každém znaleckém posudku a k jeho snazšímu pochopení. Následuje stručný popis jejich obsahu.

Komplexnost: Znalecký posudek je považován za komplexní v rovině věcné, jestliže přihlíží k právům a povinnostem všech zúčastněných stran. Znalecký posudek je považován za komplexní v rovině časové, jestliže přihlíží k minulému vývoji, současnému stavu a budoucímu předvídatelnému vývoji. Znalecký posudek jako celek je komplexní, pokud znalec při jeho sestavení přihlédl nezávisle a nestranně ke všem známým relevantním skutečnostem, ke kterým přihlédnout měl a mohl.

Úplnost: Znalecký posudek je považován za úplný, jestliže obsahuje datum, k němuž je posouzení provedeno, všechny relevantní obsahové náležitosti a údaje znaleckého posudku podle § 15 odst. 1 ve spojení s § 13 ZnalV.

Cílem zásady úplnosti je především zajistit, aby znalec uvedl úplný postup, kterým dospěl k výsledku znaleckého posudku, použité předpoklady, popis metod a použité informace a údaje. Zatímco cílem zásady komplexnosti je formulovat optimální způsob pohledu znalce na relevantní skutečnosti, cílem zásady úplnosti je vyjádřit požadavky na formální stránku u znaleckého posudku. Dodržení zásady úplnosti je nutnou podmínkou dodržení zásady opakovatelnosti (viz níže). Pokud je možno postup znalce zopakovat s obdobnými výsledky, má se za to, že je dodržena i zásada úplnosti.

⁸⁴ Viz např. metodika České národní banky (dříve Komise pro cenné papíry) „Znalecké posudky pro účely povinných nabídek převzetí a veřejných návrhů smluv o koupi účastnických cenných papírů (ZNAL)“ s odvoláním na mezinárodní oceňovací standardy.

Vnitřní konzistence (vzájemná slučitelnost): Znalecký posudek je vnitřně konzistentní, jestliže znalec zvolil postup a vstupní údaje pro metody použité ve znaleckém posudku v souladu s předpoklady a principy obecnými, výslovně vyjádřenými ve znaleckém posudku nebo vyplývajícími z použití určitého postupu, metody nebo údaje a v souladu s interpretací výsledků posouzení.

Nezávislost: Znalecký posudek je nezávislý (nezávisle sestavený), jestliže znalec není žádným způsobem závislý na výsledku znaleckého posudku.

Nestrannost: Znalecký posudek je nestranný, jestliže znalec volbou předpokladů, údajů, metod nebo postupů použitých ve znaleckém posudku neovlivnil posudek ve prospěch některé ze zúčastněných stran.

Pokud znalec bez dalšího přijme údaje, o jejichž nezkreslenosti a nestrannosti může mít pochybnost a nediskutuje vliv účelu, pro nějž byly zjištěny (nebo k němu nepřihlédne), existuje pochybnost, zda takový údaj je nestranný.

Pokud znalec interpretuje právní normy způsobem, který je diskriminující vůči některé ze zúčastněných stran, ač je takový způsob interpretace odůvodnitelný jednotlivými praktickými případy, existuje pochybnost, zda znalecký posudek je nestranný.

Opakovatelnost: Znalecký posudek musí být zpracován ve formě, která umožňuje jeho uživatelům kontrolu provedení postupu a použitých vstupů. Forma provedení a struktura znaleckého posudku by měla být přehledná a nesmí být pro uživatele zavádějící, přičemž postup při provedení posouzení musí být přezkoumatelný. Znalecký posudek je opakovatelný, jestliže jsou údaje, metody a postupy použité ve znaleckém posudku použity odůvodněně a nezávislý a nestranný odborník je schopen při vynaložení přiměřeného úsilí a prostředků na základě informací o zdrojích údajů, postupech a metodách použitých a uvedených ve znaleckém posudku zopakovat postup znalce s obdobnými výsledky.

Pokud údaje použité v posudku pocházejí z interních zdrojů znalce, neplatí požadavek opakovatelnosti, znalec je však povinen uvést informace o metodách a postupech, na jejichž základě k těmto údajům dospěl, aby nezávislý a nestranný odborník při vynaložení přiměřeného úsilí a prostředků byl schopen na základě těchto informací zmíněné údaje získat, pokud by měl obdobné nebo shodné primární informační zdroje jako znalec. Primárním informačním zdrojem se rozumí zdroj informací, které ve vztahu ke znaleckému posudku nejsou výsledkem metod nebo postupů použitých ve znaleckém posudku.

Přehlednost z velké části ovlivňuje i posuzování kvalitativní úrovně provedených analýz a jejich snazší přezkoumatelnost, případně jejich opakovatelnost jinými znalci. Dodržení této zásady má zabránit chybné interpretaci výsledku znaleckého posudku.

Důvodnost: Metody, postupy a údaje použité ve znaleckém posudku jsou použity důvodně, jestliže za nezávislého a nestranného přihlédnutí ke všem relevantním informacím, které při sestavování znaleckého posudku znalec znát měl a mohl, existuje důvod pro použití těchto metod, postupů a údajů.

Důvodem pro použití metod a postupů může být funkční nebo těsný stochastický vztah údajů, které jsou vstupy takových metod a postupů a údajů, které jsou jejich výsledky. Užitá metoda nebo postup je pak vyjádřením funkčního nebo stochastického vztahu.

Dodržení zásady důvodnosti vede ke splnění zásady vnitřní konzistence a zároveň snižuje možnost zpochybnění postupu znalce.

Zásada důvodnosti není shodná se zásadou vnitřní konzistence, je širším pojmem. Dodržení zásady vnitřní konzistence může být v konkrétním případě důvodem pro postup znalce. Tímto důvodem však může být i veřejně dostupný názor odborníka nebo renomované instituce.

Odůvodněnost: Metody, postupy a údaje jsou použity ve znaleckém posudku odůvodněně, jestliže jsou důvody použití těchto metod, postupů a údajů uvedeny výslovně ve znaleckém posudku. Pokud je způsob a důvod použití těchto metod a postupů zřejmý z povahy použitých údajů nebo nelze použít důvodně a odůvodněně pro daný případ jinou metodu nebo postup (a z informací uvedených v posudku je tato skutečnost zřejmá), není nutné opětovně uvést ve znaleckém posudku důvod použití těchto metod a postupů.

Důvody, které vedly znalce k užití určité metody, postupu nebo údaje, však nemusí být vždy zřejmé, proto je potřeba dodržet zásadu odůvodněnosti. Objasní-li znalec důvody vedoucí k užití určité metody postupu nebo údaje, je jejich použití odůvodněné.

Nedodržení zásady odůvodněnosti může vést k nedodržení zásady opakovatelnosti, a tedy nepřezkoumatelnosti znaleckého posudku, avšak zároveň nemá vliv na dodržení ostatních zásad.

Vzájemná kontrola: Metody a postupy použité ve znaleckém posudku splňují požadavek vzájemné kontroly, jestliže byly použity pro shodnou množinu výstupních údajů nejméně dva odlišné postupy nebo metody, přičemž tyto metody nebo postupy poskytují při shodných nebo podobných vstupních údajích podobné, nevýznamně odlišné výsledky za podobných předpokladů. Tento požadavek nemusí být splněn, pokud k použitému

postupu nebo metodě neexistuje s ohledem na specifika předmětu posouzení alternativní postup nebo metoda nebo je zřejmé, že by jiný postup nebo metoda poskytly podobné výsledky.

Použití více metod nebo postupů výpočtu umožňuje eliminovat chyby ve znaleckém posudku a umožňuje zčásti eliminovat subjektivní prvky ve znaleckém posudku.

Ke vzájemné kontrole nepřispívá použití více metod, které jsou vzájemně obdobné tj. se shodnými vstupními údaji a obdobným postupem.

Transparence: Údaje použité ve znaleckém posudku jsou transparentní, jestliže pocházejí z věrohodného zdroje a je-li u každého z použitých údajů nebo souboru údajů uveden jeho zdroj. Údaje pocházející ze zdroje závislého na znalci nebo na objednateli znaleckého posudku je vhodné použít pouze, přispěje-li to významně k zpřesnění výsledku znaleckého posudku.

Nedodržení zásady transparency (např. neuvádění spolehlivých pramenů použitých dat) může vést k nedodržení zásady opakovatelnosti s následkem nepřezkoumatelnosti znaleckého posudku.

K nedodržení zásady transparency vede rovněž preference údajů z nevěrohodných zdrojů před údaji z věrohodných zdrojů. Obecně je žádoucí, aby transparentní byly i postupy užitě znalcem, tj. objasňovaly a nezamlžovaly skutečnosti, které mají vliv na výsledek znaleckého posudku. Tento požadavek je zčásti vyjádřen zásadou opakovatelnosti.

Na závěr této kapitoly je vhodné se zmínit o jedné do určité míry specifické formě znaleckého posudku, kterou je tzv. revizní znalecký posudek. Možnost podání revizního znaleckého posudku výslovně stanoví občanský soudní řád a trestní řád. O tomto druhu posudku v zákoně o znalcích a tlumočnících ani prováděcí vyhlášce žádné ustanovení není, kromě některých specifíků při účtování odměny. Je tomu tak proto, že odlišný charakter revizního znaleckého posudku je patrný při jeho využití v důkazním řízení.

Ustanovení § 110 odst. 1 TŘ stanoví: „*Ve výjimečných, zvláště obtížných případech, vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, může policejní orgán nebo státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu přibrat státní orgán, vědecký ústav, vysokou školu nebo instituci specializovanou na znaleckou činnost k podání znaleckého posudku nebo přezkoumání posudku podaného znalcem.*“

Podobně ustanovení § 127 odst. 2 OSŘ stanoví: „*Znalecký posudek je možno také dát přezkoumat jiným znalcem, vědeckým ústavem nebo jinou institucí.*“

Z pohledu povinnosti znalce a způsobu zpracování posudku však zásadní odlišnosti mezi „obyčejným“ a revizním znaleckým posudkem nejsou. Náležitosti revizního posudku jsou tak stejné jako u „obyčejného“ znaleckého posudku zadaného k zodpovězení odborné otázky. Liší se pouze znalecký úkol. Revizní znalecký posudek zpravidla v praxi zpracovávají znalecké ústavy a vztahují se tak na něj požadavky stanovené v § 21 a násl. ZnalZ. Znalec nebo znalecký ústav ustanovený k podání revizního znaleckého posudku přezkoumá zadanou problematiku a provede porovnání svého zkoumání s posudkem, který je předmětem revize. Revidovaný (přezkoumávaný) posudek je jedním z podkladů revizního posudku.

3.2.2.6. Povinnost opatřit písemný posudek podpisem a pečeti

Podle ustanovení § 13 ZnalZ je zákonnou náležitostí každého písemného znaleckého posudku vlastnoruční podpis znalce a otisk pečeti (razítka).

Znalecká pečeť a podpis znalce jsou náležitosti, bez nichž je znalecký posudek vadný. Nesplnění této zákonné náležitosti má za následek v případě provedení posudku jako důkazu i vadu řízení a případnou odpovědnost znalce za škodu, pokud by tato vada nebyla odstraněna při ústním stvrzení posudku znalcem.

Jak uvádí Dörfl⁸⁵, použití znalecké pečeti je možné podle zákona o znalcích a tlumočnících pouze do prostoru pod závěry posudku, kde se její otisk umístí spolu s podpisem znalce. Další předepsaný způsob použití znalecké pečeti je její otisk u vazby posudku. Tento postup vyplývá z § 13 odst. 3 ZnalV, podle kterého *„písemný znalecký posudek musí být sešit, jednotlivé strany očíslovány, sešivací šňůra připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti“*.

Zákon a prováděcí vyhláška stanoví předepsané případy použití znalecké pečeti. Jiné použití úřední pečeti znalce podle Dörfla ze zákona není přípustné. Přesto je v praxi tolerován způsob označení jiných písemností znalce znaleckou pečeti. Často je v praxi znaleckou pečeti označována i znalecká doložka.

Přes výše uvedené je třeba konstatovat, že ostatní písemnosti, které znalec opatřuje razítkem, jako je vyúčtování odměny, odborné vyjádření apod., by měly být opatřeny jiným typem razítka než znaleckou pečeti. V praxi se však vyskytují případy, kdy je znalecká pečeť ustavujícím orgánem vyžadována i např. na vyúčtováních či na poučení znalce v rámci trestního řízení.⁸⁶ Ministerstvo spravedlnosti pro tyto případy vyjádřilo

⁸⁵ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 13.

⁸⁶ Bradáč, A.: K používání znalecké pečeti a k elektronické podobě znaleckého posudku. Časopis Soudní inženýrství 5/2006, strana 302.

názor, že znalecká pečeť může být použita i v jiných případech, než stanoví zákon, nicméně znalec k tomu nemůže být nucen.⁸⁷

Podoba znalecké pečeti, text nápisu a způsob obstarání pečeti je stanoven v § 7 odst. 1 ZnalV: „Znalci ... užívají k výkonu své funkce kulaté pečeti v jednotné úpravě, která obsahuje státní znak, jméno znalce ... s uvedením znalecké ... funkce.“

Nynější podoba státního znaku a způsob užívání jsou upraveny zákonem č. 3/1993 Sb., o státních symbolech České republiky a zákonem č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky. Znalecká pečeť obsahuje tzv. malý státní znak, který podle § 2 zákona č. 3/1993 Sb., o státních symbolech České republiky „tvoří červený štít, v němž je stříbrný dvouocasý lev ve skoku se zlatou korunou a zlatou zbrojí.“ Podle § 6 odst. 1 zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky: „Razítko, na němž je vyznačen malý státní znak, je kulatého tvaru o průměru 20 mm, 25 mm nebo 36 mm; malý státní znak je vyobrazen uvnitř kruhu, na jehož obvodu je označení oprávněné osoby, popřípadě i označení její organizační součásti a sídla (dále jen „úřední razítko“). Používá-li oprávněná osoba více úředních razítek, musí tato razítka obsahovat i pořadová čísla. Otisk úředního razítka je jednobarevný.“ Případné zneužití státního znaku znalcem je správním deliktem podle § 13a zákona č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky.

Znalec si obstarává znaleckou pečeť na svůj náklad na základě povolení vydaného soudem podle § 7 odst. 2 ZnalV a po vyhotovení pečeti se její otisk založí do osobního spisu znalce. Obdobným způsobem se provádí i výměna pečeti v případě jakýchkoli změn jejího textu.

3.2.2.7. Povinnost vyznačovat znaleckou doložku

Znaleckou doložku je znalec povinen podle § 13 odst. 4 ZnalV připojit na poslední straně posudku. Doložka obsahuje označení seznamu, v němž je znalec zapsán, označení oboru, v němž je oprávněn podávat posudky, a číslo položky, pod kterou je úkon zapsán ve znaleckém deníku. Vzor znalecké doložky stanoví příloha 4 Směrnice:

„Znalecká doložka

Znalecký posudek jsem podal jako znalec jmenovaný rozhodnutím ze dne čj. pro základní obor odvětví..... specializace.....

⁸⁷ Viz dopis MS čj. 177/2006-ODS-ZN/6 ze dne 2.8.2006 otištěný v: Bradáč. A.: K používání znalecké pečeti a k elektronické podobě znaleckého posudku. Časopis Soudní inženýrství 5/2006, strana 303.

Znalecký úkon je zapsán pod poř. č.-...../..... znaleckého deníku.

Znalečné a náhradu nákladů účtuji podle připojené likvidace.

V dne

Podpis znalce

Jméno a příjmení znalce s uvedením titulů“

Z dikce textu prováděcí vyhlášky nevyplývá, že by doložka musela tvořit samostatnou stranu posudku. Doložka plní funkci určitého zákonného dovětku znaleckého posudku, kterým se uzavírá. Umísťuje se tudíž pod textem i pod podpisem (otázka umístění příloh viz kapitola 3.2.2.5.). Doložka se již otiskem úřední pečeti vzhledem k výše uvedenému neopatřuje.

Znalecká doložka plní trojí funkci, a to autorizační, evidenční a informační. Znaleckou doložkou znalec stvrzuje skutečnost, že posudek podal právě on, tedy posudek autorizuje. Evidenční funkce spočívá v tom, že se v každé doložce uvádí číslo znaleckého posudku, pod kterým je tento zapsán ve znaleckém deníku. To umožňuje zpětnou kontrolu podaných posudků, a dále to chrání znalce i ostatní subjekty před zneužitím znalcova jména nebo znalecké pečeti. Informační funkci plní doložka tím, že obsahuje údaj o seznamu, ve kterém je znalec zapsán, a o oboru či odvětví, pro které je znalec jmenován.

Z důvodu důležitosti funkcí, které znalecká doložka plní, se podle § 13 odst. 5 ZnalV i při ústním posudku podaném do protokolu uvádějí údaje, které jsou jejím předmětem.

3.2.2.8. Povinnost na požádání státního orgánu (orgánu veřejné moci) ústně stvrdit písemný posudek

Podle § 13 odst. 5 ZnalV je znalec povinen písemný posudek na požádání státního orgánu (orgánu veřejné moci) osobně stvrdit, doplnit nebo jeho obsah blíže vysvětlit. To se děje zpravidla u nařízeného soudního jednání. Posudek, který znalec zpracoval pro účely správního řízení, zpravidla nebývá stvrzován výpovědí znalce, i když tuto možnost nelze ani v tomto druhu řízení vyloučit.

Stvrzení posudku znamená, že znalec je vyslechnut a do protokolu uvede, že na závěrech svého posudku trvá. Následně bývá zpravidla po znalci žádáno vysvětlení jeho závěrů. Nejprve se dotazuje orgán veřejné moci a potom zástupci účastníků řízení nebo samotní účastníci. Často před samotným jednáním již soudní či správní spis obsahuje vyjádření účastníků řízení k podanému posudku. Znalec proto může provést přípravu alespoň na část otázek včasným nastudováním spisu.

Pokud ustavující orgán přistoupí k výsledku znalce, může znalec svůj posudek na místě doplnit. V případě, že je doplnění ze strany ustavujícího orgánu žádáno a že znalec tak není schopen učinit ústně, může si znalec vyžádat lhůtu k písemné odpovědi nebo doplnění posudku. Při odpovědích na položené otázky by se znalec měl držet toho, co bylo předmětem jeho zkoumání. Neměl by se nechat svést k vyjadřování mimo zadané téma nebo k jakýmkoliv spekulacím. Znalec by rovněž neměl hodnotit pohnutky účastníků, jejich úmysly nebo právní stránku jejich jednání. Znalec je odborníkem pouze v rámci svého oboru a v rámci zkoumaného problému. Mimo tento vymezený okruh proto není oprávněn se vyjadřovat. Své odpovědi znalec vždy adresuje přímo ustavujícímu orgánu (soudci, předsedovi senátu, pracovníkovi správního orgánu apod.).

Z výše uvedeného je zřejmé, že by znalec přípravě svého výsledku měl věnovat čas a být v situaci dobře orientován, aby i jeho odpovědi byly přesvědčivé. Nejistý nebo váhající znalec může vzbuzovat pochybnost o správnosti jeho závěrů, v krajním případě i o dostatku jeho odbornosti a erudice.

Od stvrzení posudku je třeba odlišovat posudek ústní. Na rozdíl od stvrzení posudku, které je úkolem znalce a které se vztahuje k podanému posudku, je ústní posudek samostatným znaleckým úkonem se samostatným číslem ve znaleckém deníku.

3.2.2.9. Povinnost účtovat odměnu a náhradu nákladů spolu s podáním posudku, účtovat úměrně a úplně

Ustanovení § 19 ZnalZ upravuje postup znalce při uplatňování práva na odměnu a náhradu nákladů řízení, které mu jsou přiznány v ustanovení §17 a 18 ZnalZ. Z dikce tohoto ustanovení je patrné, že jím upravený postup se týká nárokování odměny a náhrady nákladů u posudků zpracovaných na základě ustanovení orgánem veřejné moci (§ 12 odst. 1 ZnalZ). Způsob stanovení odměny a náhrady nákladů posudků, které jsou zpracovávány na základě smlouvy pro jiné osoby (§ 12 odst. 2 ZnalZ) je dán smluvní volností smluvních stran.

§ 19 ZnalZ stanoví, že znalec své právo na odměnu a náhradu nákladů uplatňuje předložením vyúčtování. Znalec je povinen účtovat odměnu a náhradu nákladů při podání posudku u orgánu, který jej ustanovil.

Rozhodnutí o stanovení výše odměny i náhrady nákladů je svěřeno do pravomoci orgánu, který znalce ustanovil. Toto pravidlo znamená, že i orgán veřejné moci je vázán zákonnými podmínkami pro výši odměny i náhrady nákladů, není však vázán vyúčtováním znalce, a to ani co do rozsahu odměny či nákladů účtovaného úkonu, ani co do výše účtované sazby nebo náhrady.

Konstrukce placení odměny znalce i jeho náhrada nákladů za posudky vyžádané pro účely soudního nebo správního řízení je taková, že tyto náklady řízení platí jak v trestním tak i v civilním soudním řízení a v některých případech i ve správním řízení stát. Stát potom v zákonem stanovených případech může vůči účastníkovi řízení uplatňovat náhradu nákladů řízení.

Placení nákladů řízení totiž probíhá často již v průběhu řízení ještě před konečným rozhodnutím ve věci, v rámci kterého nebo až na jehož základě se teprve rozhoduje o povinnosti účastníků k náhradě nákladů řízení. Do té doby se tedy rozhoduje a následně i vyplácí odměna a náhrada nákladů z rozpočtových prostředků státu. Pro hospodaření s rozpočtovými prostředky státu jsou stanovena zákonná pravidla a za správnost účtované odměny odpovídá příkazce operace, kterým je v případě vyplacení přiznané odměny a náhrady nákladů orgán, který o ní rozhodoval⁸⁸. Tento orgán proto musí mít pravomoc posoudit správnost účtované odměny a zasahovat i do její výše v případě, že není stanovena správně. Problém, který je skryt v této koncepci rozhodování o odměně i náhradě nákladů znalce, spočívá v tom, že se rozsah a výše odměny a nákladů účtovaných znalcem může zásadně odlišovat od názoru soudu, a to nikoliv nutně jen z důvodu jejich účtování v rozporu se zákonem, ale i z důvodu rozdílného názoru na jejich přiměřenost. Tento odlišný pohled se navíc může projevit a projevuje i při rozhodování o rozsahu výše odměny a nákladů nejen mezi účtujícím znalcem a orgánem veřejné moci, ale i mezi jednotlivými instancemi orgánů v případě podaného odvolání do rozhodnutí o stanovení výše odměny a nákladů. Tento zákonný postup při rozhodování o odměně znalce se v praxi ukazuje jako neúměrně složitý a nedůstojný. V praxi se v tomto smyslu objevují hned dva problémy.

Jeden vyvstává ve chvíli, kdy znalec ustanoví soud první instance, znalec zpracuje a vyúčtuje znalecký posudek (znalečné mu je i vyplaceno) a následně poté, co daná právní věc dospěje k soudu druhé instance, si právě soud druhé instance vyžádá písemný doplněk původního znaleckého posudku. Je totiž otázkou, zda v tomto případě má znalec znalečné za doplněk ke znaleckému posudku účtovat druhoinstančnímu soudu, který si vyžádal doplněk, nebo prvoinstančnímu soudu, který jej původně ustanovil. Tato otázka zřejmě není přesvědčivě vyřešena. V praxi totiž není výjimečné, že ani jeden ze soudů není ochoten znalečné proplatit s odkazem, že tak má učinit soud druhý.

Druhý problém nastává ve chvíli, kdy mají znalec a ustavující orgán zcela odlišný názor na přiměřenost znalečného. Tento možný a v praxi zcela běžný rozdíl mezi znalečným účtovaným znalcem a skutečně přiznaným znalečným ze strany ustavujícího orgánu má

⁸⁸ K pravidlům týkajícím se hospodaření s rozpočtovými prostředky viz zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole.

totiž jisté negativní vlivy v oblasti daňového práva. Znalec je totiž povinen po podání posudku (poskytnutí plnění) vystavit v relativně krátké době daňový doklad a na jeho základě například odvést daň z přidané hodnoty z fakturované částky. Následně, když mu není znalečné přiznáno v celém rozsahu, je otázkou, jak tuto situaci řešit zvláště, když v praxi bez ohledu na požadavky právních předpisů⁸⁹ je znalečné přiznáno v některých případech i po několika letech. Blíže k problematice lhůt pro výplaty znalečného viz kapitola 3.4.2.

Forma vyúčtování se vždy odvíjí od formy posudku. Je-li podáván posudek ústně do protokolu, provede se vyúčtování odměny a náhrady nákladů též ústně do protokolu, který se při provádění úkonu sepisuje. Obdobně se postupuje v případech, kdy je znalec předvolán k ústnímu stvrzení posudku nebo k výsledku znalce. V takovém případě je znalec povinen při výsledku předložit soudu všechny doklady k doložení účtované náhrady nákladů.

V případě písemného znaleckého posudku předloží znalec vyúčtování znalečného současně s podáním posudku v písemném vyúčtování⁹⁰. Toto vyúčtování se podává sice současně s posudkem, ale není jeho součástí. V praxi se doporučuje podat vyúčtování ve dvojím vyhotovení, protože jedno zůstane obsahem spisu a druhé je podkladem pro proplacení přiznané odměny účetnímu orgánu.

Je třeba, aby vyúčtování obsahovalo informace, podle kterých je možné identifikovat projednávanou věc, znalce a posudek, ke kterému se vztahuje. Dále podle čl. 22 Směrnice má ustavující orgán dbát na to, aby vyúčtování obsahovalo všechny údaje, které slouží ke specifikaci jednotlivých úkonů a jim odpovídajících odměn a doložení účtovaných nákladů, pokud se nejedná o náklady, které není třeba dokládat.

Vyúčtování má dále obsahovat vlastnoruční podpis, kterým se stvrdí jeho autentičnost a případně otisk razítka, ale nikoli úřední pečeti.

Specifikace jednotlivých úkonů znalce se zpravidla provádí rozepsáním jednotlivých úkonů, které znalec provedl, s vyúčtováním počtu hodin, sazby dle § 16 ZnaV a jejich celkový součet. Za úkony je třeba považovat například studium spisu a dalších podkladů, provádění šetření, vyhodnocování zjištění, vypracování závěru posudku a odpovědi na otázky zadavatele.

Při specifikaci odměny znalec uvede i případné mimořádné zvýšení nebo snížení odměny podle § 20, 21, resp. 23 ZnaV. V případě, že je znalec plátcem daně z přidané

⁸⁹ Viz např. § 111 TŘ či čl. 22 Směrnice.

⁹⁰ Srovnej požadavek čl. 22 odst. 1. písm. a) Směrnice.

hodnoty, přičte k vyúčtovanému znalečnému příslušnou DPH, přičemž k vyúčtování doloží kopii osvědčení finančního úřadu o tom, že je plátcem této daně.

Při vyúčtování náhrady nákladů znalec postupuje tak, že ve vyúčtování postupně uvede údaje ke všem složkám náhrady nákladů, tedy k cestovním výdajům, náhradě mzdy a případně dalším nákladům.

Ustanovující orgán při rozhodování o odměně a náhradě nákladů postupuje tak, že nejprve posoudí, zda vyúčtování splňuje zákonné náležitosti a zda je odměna i náhrada nákladů účtována v přiměřené výši dle § 25 odst. 5 ZnalV a čl. 26 odst. 1 Směrnice. Procesní postup při rozhodování o znalečném upravují trestní řád v § 29, § 111 odst. 2 a OSŘ v § 139 odst. 2, 4. Ve správním řízení obstarávají dle § 79 odst. 3 SŘ zpravidla znalecké posudky sami účastníci. V takovém případě se účtování odměny a náhrady nákladů řídí dohodou.

3.2.2.10. Povinnost vést znalecký deník

Povinnost vést znalecký deník je tzv. evidenční povinností znalce stanovenou § 15 ZnalZ. Zákon, prováděcí vyhláška a Směrnice upravují obsah znaleckého deníku, způsob zápisu do deníku i způsob provádění jejich kontrol. Znalecký deník lze v současné době vést pouze v listinné podobě. Jedná se o vázaný sešit, který obsahuje označení znalce a postupně číslované listy s předtištěnými tabulkami o deseti sloupcích, do kterých znalec píše předepsané údaje.

Deníky vydává znalcům příslušný krajský soud, který ho při předání (nebo při dodání dalšího svazku deníku) opatří úřední pečeti soudu s uvedením počtu jeho stran. O vydání deníku nebo dalšího svazku deníku učiní soud záznam v osobním spise znalce.

Údaje, které jsou do deníku zapisovány podle tohoto ustanovení, lze rozdělit na údaje, které specifikují úkon znalce, a údaje, které slouží ke sledování vyúčtování a proplacení odměn a nákladů těchto úkonů.

Do znaleckého deníku se ze zákona zapisuje označení předmětu posudku a označení zadavatele posudku, uvedení výše odměny a nákladů či výloh znalce a označení dne jejich proplacení. Dále se do deníku uvádí evidenční číslo znaleckého úkonu v souladu s požadavkem § 13 odst. 4 ZnalV.

Vzor znaleckého deníku je uveden v příloze č. 3 Směrnice. Aktuální vzor deníku je uveden v příloze této práce.

V souvislosti se znaleckým deníkem je na místě doplnit, že jeho vzor je dán pouze pro znalce – fyzické osoby. V případě znaleckých ústavů není otázka deníků nijak

regulována. Lze tak dojít k závěru, že i znalecké ústavy jsou povinny znalecké deníky vést, jejich forma a obsah však nejsou závazně stanoveny.

3.2.2.11. Povinnost hlásit změny bydliště (povinnost evidenční)

Podle ustanovení § 4 odst. 5 ZnaV změní-li znalec bydliště, je povinen tuto skutečnost bez zbytečného odkladu oznámit krajskému soudu, v jehož obvodu je zapsán do seznamu. Obdobně je třeba dovodit i povinnost znaleckých ústavů nahlásit změnu sídla ministerstvu spravedlnosti. Nesplnění evidenční povinnosti v praxi významným způsobem ztěžuje komunikaci mezi znalcem a ustavujícími orgány. V krajním případě mohou být proti znalci při nesplnění evidenční povinnosti uplatněny disciplinární nebo procesní sankce.

3.3. Povinnosti z ostatní právních norem

3.3.1. Procesní povinnosti

3.3.1.1. Povinnost poskytnout orgánu veřejné moci potřebnou součinnost a neztěžovat postup řízení

Povinnost poskytnout orgánu veřejné moci potřebnou součinnost a neztěžovat postup řízení je obecným vyjádřením souhrnu konkrétních procesních povinností znalce. Jedná se zejména o povinnosti vypracovat posudek dle zadání orgánu, který znalce ustanovil, podat posudek ve lhůtě stanovené orgánem, který jej ustanovil, a v požadovaném počtu vyhotovení, dostavit se k orgánu veřejné moci na základě předvolání, být k zastižení na adrese uvedené v seznamu znalců, včas oznamovat důležité skutečnosti (změnu bydliště, důvody nedostavení se k jednání, důvody podjatosti apod.) Neplnění této obecné procesní povinnosti může vést ke vzniku zejména procesněprávní odpovědnosti znalce s následným uložením možných sankcí (viz kapitola 4.3.). Tato obecná procesněprávní povinnost je též odrazem povinnosti řádného výkonu znalecké činnosti a výkonu této činnosti ve stanovené lhůtě.

Konkretizace této obecné povinnosti je uvedena v následujících kapitolách.

3.3.1.2. Povinnost vypracovat posudek dle zadání orgánu, který znalce ustanovil

Podle ustanovení § 13 odst. 1 ZnalV „*Příslušný orgán, který v řízení ustanovil znalce, vymezí ve svém opatření jeho úkol, podle okolností případu též formou otázek tak, aby se znalec zabýval jen takovými skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba jeho odborných znalostí.*“

Povinnost vypracovat posudek dle zadání orgánu, který znalce ustanovil, je zcela základní procesněprávní povinností znalce. Znalec je povinen při zpracování znaleckého úkonu řešit pouze ty otázky, na které byl ustavujícím orgánem dotázán. Nelze připustit, aby se znalec vyjadřoval k otázkám, k jejichž řešení nebyl ustanoven, nebo k jejichž řešení není oprávněn.

Na tomto místě je třeba uvést, že se v praxi často stává, že v samotném zadání ustavujícího orgánu jsou položeny otázky, které znalci nepřísluší zodpovědět. Takovými otázkami jsou zpravidla otázky právní. Nikoli zřídka se totiž stává, že se např. policejní orgán v rámci trestního řízení dotazuje znalce z oboru ekonomie, jakým způsobem obviněný porušil určitý právní předpis (např. zákon o účetnictví). Znalci nepřísluší na takovou otázku odpovédět. Především ustavující orgán by se měl podobným otázkám vyvarovat. Na tomto místě je vhodné připomenout výše uvedené ustanovení § 13 odst. 1 ZnalV, podle kterého se znalec má zabývat jen takovými skutečnostmi, k jejichž posouzení je třeba jeho odborných znalostí. Pro posouzení právní otázky směřující k závěru, zda (případně jakým způsobem) někdo porušil právní předpis, jistě není třeba odborných znalostí znalce z oboru ekonomika.

Pokud se přesto právní otázka v zadání znaleckého úkonu objeví, měl by znalec odmítnout její zodpovězení s poukazem na skutečnost, že se jedná o otázku právní, kterou nemůže zodpovědět.

Pokud ustavující orgán nemá vyčerpávající představu o celkovém rozsahu znaleckého úkonu, řeší takovou situaci v praxi tak, že kromě konkrétních položených otázek na závěr zadání znaleckého úkolu ještě doplňuje požadavek např. „Uvedte dále vše, co považujete vzhledem k poměru věci za důležité“. Tento úkol otevírá znalci prostor vyjádřit se k dalším otázkám, které nebyly přímo ustavujícím orgánem dotazovány, nicméně znalec je považuje ze svého odborného hlediska za důležité. Je však nutné zdůraznit, že znalec by se měl i v takovém případě omezit pouze na čistě odborná zjištění podložená předmětem zkoumání. V žádném případě nelze připustit uvádění různých nepodložených spekulací, obviňování konkrétních subjektů či dokonce např. provádění právní kvalifikace, jak se ovšem v některých případech v praxi často stává.

3.3.1.3. Povinnost podat posudek ve lhůtě stanovené orgánem, který jej ustanovil, a v požadovaném počtu vyhotovení

Podle § 12 ZnalV uloží státní orgán (orgán veřejné moci) při vyžádání znaleckého úkonu lhůtu, ve které má být úkon proveden. Před stanovením lhůty je podle okolností nutno se znalcem projednat, zda může v zamýšlené lhůtě úkon provést. V praxi je ustálena obvyklá lhůta pro vypracování znaleckého posudku v délce 30 dnů. V naléhavých případech může požadovat státní orgán (orgán veřejné moci) spěšné vypracování posudku, v tomto případě se žádost o spěšné provedení úkonu uvede v posudku a stanoví se požadovaná lhůta. Znalec je povinen úkon ve stanovené lhůtě provést.

Zvolená lhůta by tedy měla záviset buď na konzultaci se znalcem, nebo by měla vyplývat z okolností posudku. Je zřejmé, že roli bude hrát zejména složitost opatřování podkladů pro vypracování posudku a náročnost samotného úkonu. Pokud je třeba k úspěšnému zvládnutí znaleckého úkonu svolat místní šetření nebo vyšetřit nějakou osobu, bude čas potřebný k vypracování posudku delší než obvyklá lhůta 30 dnů. Pokud je třeba časově náročných úkonů k vypracování posudku, jako je např. při ocenění nemovitosti předchozí geodetické zaměření pozemku, statické posouzení budovy nebo posouzení ekologické zátěže, bude lhůta ještě delší. Svou roli může sehrát i vytíženost znalce. Zvláště u posudků podávaných vědeckými institucemi jsou v praxi lhůty i několikanásobně delší než u lhůt pro znalce fyzické osoby nebo tzv. soukromoprávní znalecké ústavy.

V každém případě by znalec měl předběžně zhodnotit zadanou lhůtu ihned po převzetí rozhodnutí o svém ustanovení a v případě, že lhůta se jeví příliš krátkou, měl by požádat o její prodloužení. Znalec by tedy měl důsledně dbát na dodržování stanovené lhůty. Na druhou stranu však i znalecký úkon vyžaduje přiměřenou dobu zpracování, takže téma stanovení lhůty by mělo být vyřešeno ke spokojenosti jak znalce tak ustavujícího orgánu. Rozhodně by znalec neměl otázku stanovené lhůty podcenit a měl by přiměřenou lhůtu s ustavujícím orgánem případně i dodatečně vyjednat nebo se pokusit požadavkům zadavatele vyhovět podle svých možností. Nedodržení lhůty k vypracování posudku může být důvodem pro krácení znalecké odměny a v krajním případě i pro uložení pořádkové pokuty (blíže viz procesněprávní odpovědnost znalce v kapitole 4.3.). V důsledku nedodržení lhůty mohou navíc ustavující orgány dát podnět orgánu, který znalce jmenoval, k zahájení disciplinárního řízení (blíže viz disciplinární odpovědnost znalce v kapitole 4.1.).

3.3.1.4. Povinnost dostavit se k orgánu veřejné moci na základě předvolání

K nařízenému jednání před orgánem veřejné moci nebo výsledku bývá znalec předvolán zpravidla nejméně 10 pracovních dnů předem. Jeho povinností je se dostavit. V případě, že se ve stanoveném termínu dostavit nemůže, je povinen se ustavujícímu orgánu neprodleně omluvit. Jelikož je termín jednání závazný nejen pro znalce samého, ale i pro účastníky řízení, jejich právní zástupce, soud i ostatní zúčastněné osoby (např. svědky nebo tlumočníky), je nutné, aby omluva byla včasná a důvodná. Pokud to lze, musí být omluva znalce dána na vědomí ustavujícímu orgánu do té míry včas, aby bylo možné nařízené jednání nebo provedení jiného úkonu odvolat, aniž by se k němu účastníci řízení zbytečně dostavili. Neúčast u úředního úkonu je možno omluvit pouze vážnými důvody. Nastane-li nepředvídatelná okolnost (např. náhlá nemoc či dopravní nehoda), je třeba, aby o ní znalec uvědomil ustavující orgán bezodkladně. Včasnou omluvou tak lze předejít vzniku nákladů řízení, které může ustavující orgán dát znalci k náhradě, pokud by odročení jednání zavinil tím, že by se včas a důvodně neomluvil. Proto by pro omluvu měl být volen nejprve nejrychlejší komunikační prostředek (např. telefon, fax nebo e-mail) a následně by měla být omluva znalcem zdokumentována, tedy zaslána i písemně (poštou). V omluvě je též vhodné specifikovat období, ve kterém znalec nebude schopen se jednání či jiného úkonu zúčastnit, aby se ustavující orgán mohl v tomto ohledu přizpůsobit a znalec pak již dalšímu předvolání vyhovět mohl.

K procesněprávní odpovědnosti znalce v důsledku porušení jeho procesních povinností viz kapitola 4.3.

3.3.1.5. Povinnost být k zastižení na adrese uvedené v seznamu znalců

Povinnost být k zastižení na adrese uvedené v seznamu znalců úzce souvisí s povinnostmi dostavit se k orgánu veřejné moci na základě předvolání a poskytnout soudu nebo správnímu orgánu potřebnou součinnost a neztěžovat postup řízení, a dále s povinností hlásit změnu bydliště (povinnost evidenční).

V případě, že ustavující orgán zjistí potřebu předvolat znalce k výsledku či k poskytnutí jiné součinnosti v rámci řízení, zpravidla se na něj obrací poštou, když písemnou zásilku doručuje na adresu uvedenou v seznamu znalců. V případě, že by znalec na uvedené adrese zásilky nepřebíral, šlo by takový stav považovat za porušení znalcových povinností s následnou procesněprávní i disciplinární odpovědností.

V praxi není neobvyklé, že se znalcovy trvalé bydliště liší od místa, kde se pravidelně zdržuje. V takových případech lze doporučit, aby znalec uvedl buď pro konkrétní řízení adresu pro doručování anebo aby inicioval změnu bydliště v seznamu.

3.3.2. Další povinnosti vyplývající pro postup znalce ve zvláštních případech

Další povinnosti pro znalce mohou vyplývat například z rozhodnutí ustavujícího orgánu nebo ze samotné formulace zadání znaleckého úkolu. Jako příklad lze uvést povinnost použít konkrétní postupy či metody, zvolit konkrétní čas, ke kterému má být posouzení učiněno, použít předem definované předpoklady apod. Tyto povinnosti lze podle svého charakteru zařadit pod procesní povinnost vypracovat posudek dle zadání orgánu, který znalce ustanovil.

3.4. Práva znalce

3.4.1. Právo podat posudek mimo řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci)

Naproti výše uvedené povinnosti podání posudku v řízení před státním orgánem (orgánem veřejné moci) je podání posudku v souvislosti s právními úkony občanů nebo organizací (fyzických nebo právnických osob) na jejich žádost mimo řízení před státními orgány (orgány veřejné moci) v souladu s ustanovením § 12 odst. 2 ZnalZ právem znalce, nikoliv jeho povinností. V tomto případě záleží na dohodě mezi znalcem a danou osobou. Pokud se nedohodnou na podmínkách dohody, znalec posudek podat nemusí.

Trochu složitější situace nastává v případě, kdy je posudek podáván podle ust. § 12 odst. 2 ZnalZ, avšak na základě usnesení o jmenování znalcem (viz kapitola 2.2.4). Usnesení o jmenování znalcem totiž stanoví povinnost znalci posudek podat. Vzhledem k charakteru řízení lze očekávat, že znalec zpravidla se svým jmenováním souhlasí, protože se účastníci na spolupráci a jejích podmínkách předem dohodli (v praxi se souhlas znalce zpravidla k návrhu přikládá). Nicméně může nastat situace (vzhledem k nevázanosti soudu s návrhem znalce podle ust. § 59 odst. 3 ObZ), že je znalcem jmenována osoba, která se svým jmenováním nesouhlasí, nebo s ní nesouhlasí navrhovatel. V takovém případě lze navrhovateli doporučit buď podání opravného prostředku, nebo v praxi rychlejší způsob v podobě zpětvzetí návrhu a podání návrhu nového. Možnost znalce zprostit se takto určeného znaleckého úkolu je diskutabilní. Je otázkou, zda se znalec může v tomto případě nad rámec zákonných důvodů pro odmítnutí podání znaleckého posudku z této povinnosti vyvázat.

Obecně je třeba připomenout, že posudková činnost různého druhu nemusí nutně znamenat výkon znalecké činnosti podle zákona. Ta se vztahuje pouze a jen k úkolům, kterých je třeba v souvislosti s řízením před orgány veřejné moci nebo v souvislosti s právními úkony různých osob. Pravidla pro zpracování úkolů, kterých je třeba v souvislosti s řízením před orgány veřejné moci, stanoví v celé šíři příslušné právní předpisy, resp. příslušný ustanovující orgán. K úkonům, které souvisejí s právními úkony různých osob (např. pro účely úplatných převodů mezi tzv. spřízněnými osobami, nepeněžitých vkladů, přeměn obchodních společností, pro daňové účely apod.), si tyto osoby se znalci sjednávají vypracování posudku a pravidla spolupráce dohodou.

Ustanovení § 15 ZnalV odst. 1 potvrzuje, že posudky mimo řízení provádějí znalci na základě dohody se zadavatelem posudku, přičemž jinak přiměřeně platí ustanovení o znaleckých posudcích v řízení podle § 13 ZnalV. Jedná se tak o právní vztahy, které se zakládají smlouvou, tedy o soukromoprávní vztahy mezi zadavatelem posudku a znalcem. Znalec však i v tomto případě má povinnost při zpracování posudku postupovat v souladu se zákonem o znalcích a tlumočnících. Znalec proto postupuje při vypracovávání těchto posudků obdobně jako u posudků zadaných orgánem veřejné moci. V úvodní části posudku označí zadavatele posudku, shrne zadání a účel posudku a přikročí k práci na nález a další části posudku. I v tomto případě posudek opatří znaleckou doložkou, podpisem a úřední pečeti, posudek sváže a zapíše ho do znaleckého deníku pod příslušným číslem. Znalec je i zde vázán slibem a jeho odpovědnost za podaný posudek podle zákona o znalcích a tlumočnících je zachována. Právní vztah mezi zadavatelem posudku a znalcem se však řídí příslušnými ustanoveními občanského, případně obchodního zákoníku, protože se jedná o soukromoprávní vztah. Na tento vztah proto dopadá ustanovení, které upravuje vznik závazkových vztahů dle § 488 a násl. OZ (resp. § 261 a násl. ObZ), a dále zpravidla ustanovení, která upravují smlouvu o dílo dle § 631 a násl. OZ (resp. § 536 a násl. ObZ). Právně se tak znalec ocitá v postavení zhotovitele díla, odpovídá-li obsah uzavřené smlouvy tomuto smluvnímu typu. Smlouva o dílo může být v závislosti na charakteru smluvních stran či jejich vůli uzavřena podle občanského nebo obchodního zákoníku.

Smlouvou o dílo se zhotovitel díla (znalec) zavazuje objednavateli, že pro něj za odměnu provede určité dílo. Vznik smlouvy je vázán na dohodu smluvních stran o podstatných náležitostech, kterými jsou vymezení smluvních stran a díla. Cena za dílo nutně sjednána být nemusí, a pokud není, je třeba poskytnout cenu přiměřenou, resp. obvyklou.

K platnosti smlouvy o dílo zákon nepředepisuje zvláštní formu. Smlouva tedy nemusí být uzavřena písemně. Mezi smluvními stranami však musí být uvedené podstatné

náležitosti smlouvy sjednány. V případě smlouvy uzavřené podle občanského zákoníku má zhotovitel navíc povinnost vydat na požádání potvrzení o obsahu uzavřené smlouvy objednateli. Takové potvrzení je praktické i z toho důvodu, že obě strany mají najisto postaveny základní náležitosti smlouvy, jako jsou obvykle její předmět, cena a termín dodání, čímž se dá předcházet budoucím nejasnostem nebo sporům.

Předmětem smlouvy (dílem) bude v tomto případě vypracování znaleckého posudku za stanoveným účelem a s vymezeným zadáním. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že právě účel znaleckého posudku je velmi důležitou náležitostí smlouvy. Zejména totiž v praxi znalců v oboru ekonomika, konkrétně při oceňování, je účel znaleckého posudku podstatnou informací pro rozhodnutí, jaký druh hodnoty bude posudkem stanoven (např. tržní hodnota nebo administrativní cena).

Významnou obsahovou náležitostí smlouvy o dílo je též termín dokončení a odevzdání znaleckého posudku. Tyto termíny by měly být stanoveny s přihlédnutím k ostatním povinnostem a úkolům znalce. Tyto termíny by proto znalec neměl sjednávat tak, aby došlo k ohrožení splnění jeho úkolů zejména pro orgány veřejné moci.

Obsah smlouvy o dílo je prakticky výlučně závislý na společné vůli obou smluvních stran. Jedinou hranicí je, aby obsah nebyl v rozporu se zákonem, jinak by se jednalo o absolutně neplatný právní úkon⁹¹. Jak uvádí Dörfl, nelze například platně sjednat ujednání, které by bylo v rozporu se zákonem o znalcích a tlumočnících, např. určit předem výsledek znaleckého posudku⁹². Toto ujednání by bylo v rozporu se zásadou nestrannosti a odbornosti znalce.

Znalec je povinen dodržovat při zpracování posudku smluvní povinnosti i povinnosti, které mu ukládá zákon o znalcích a tlumočnících. Může tedy nést smluvní následky nesplnění závazku, následky spojené s odpovědností za vady posudku, náhrady škody i disciplinární případně trestněprávní následky v případě porušení zákonného postupu. Blíže o odpovědnosti znalce viz kapitola 4.

Na rozdíl od situace, kdy je znalec povinen posudek podat, protože je ustanoven orgánem veřejné moci, je nutno v případě posudků pro jiné osoby uplatňovat princip smluvní volnosti. Přijetí znaleckého úkolu na základě smlouvy není povinnost, a znalec tak má právo požadovaný posudek neprovést. Opačný pohled by totiž vylučoval přednostní povinnost znalce provést úkony pro orgány veřejné moci.

⁹¹ Viz § 39 OZ.

⁹² Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 91.

3.4.2. Právo na odměnu a náhradu nákladů

Podle ustanovení § 17 ZnalZ má znalec za podání posudku právo na odměnu podle stanovených sazeb. Toto ustanovení je třeba aplikovat pouze na posudky podané v řízení před orgány veřejné moci. Posudky podané v ostatních případech se úplata za podání posudku stanoví dohodou (viz § 29 ZnalV). Právo na odměnu a náhradu nákladů v sobě zároveň odráží povinnost účtovat odměnu a náhradu nákladů spolu s podáním posudku, účtovat úměrně a úplně, blíže viz kapitola 3.2.2.9.

Sazby stanoví prováděcí vyhláška v § 16 ZnalV, podle kterého odměna za znalecký posudek činí podle jeho náročnosti a podle míry odborných znalostí, které bylo nutné k jeho podání vynaložit, za jednu hodinu práce 100 až 350 Kč. Tato částka je částkou bez daně z přidané hodnoty⁹³.

Zákon na obecné úrovni stanoví způsob stanovení odměny podle stupně odbornosti potřebného k provedení úkonu a podle množství účelně vynaložené práce. Zákon též stanoví, že se odměna může přiměřeně krátit, jestliže úkon nebyl proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě.

Prováděcí vyhláška v ustanovení § 20 ZnalV umožňuje oproti výše uvedené sazbě zvýšení odměny za znalecký posudek, a to v následujících případech a následujícím způsobem:

1. „*Je-li znalecký posudek vzhledem k okolnostem případu mimořádně obtížný, může být ve zvlášť odůvodněných případech odměna výjimečně přiměřeně zvýšena až o 20 %.*“ (§ 20 odst. 1)
2. „*Jde-li o posudek, kterým je přezkoumáván posudek jiného znalce, může být odměna zvýšena až o 10 %.*“ (§ 20 odst. 2) a
3. „*Je-li nutné spěšné provedení úkonu, nebo bylo-li znalci uloženo úkon provést v den pracovního volna nebo pracovního klidu anebo v noci, může být odměna zvýšena až o 50 %.*“ (§ 20 odst. 3)

Zvýšení odměny ve výše uvedených případech lze slučovat. Konkrétní procento zvýšení odměny záleží na uvážení orgánu, který znalce ustanovil.

Na druhou stranu prováděcí vyhláška v ustanovení § 21 ZnalV též umožňuje za splnění níže uvedených podmínek snížení odměny za znalecký posudek následujícím způsobem: „*U často se opakujících jednoduchých znaleckých posudků spočívajících v odborném zjišťování v podstatě stejných skutečnostech, zejména v provádění zkoušek*

⁹³ Srovnej § 17 odst. 3 ZnalZ.

pomocí speciálního zařízení, popřípadě laboratorního postupu, snižují se hranice sazeb uvedených v § 16 o 20 %.“ Konkrétní procento snížení odměny záleží na uvážení orgánu, který znalece ustanovil.

V určitých případech je odměna a náhrada nákladů stanovena paušální částkou⁹⁴.

Odměna za znalecké úkony podané znaleckými ústavy se podle ustanovení § 15a a 15c ZnalV stanoví stejným způsobem jako u znalců fyzických osob. Prováděcí vyhláška pouze na rozdíl od znalců fyzických osob připouští zvýšení odměny znaleckého ústavu až o 50% v případech, kdy je pro podání znaleckého posudku znaleckým ústavem vyžadována zvláštní odborná specializace (viz § 15a odst. 2 ZnalV). Druhou a poslední odchylkou vůči odměnám u znalců fyzických osob, je skutečnost, že když jsou pro některé druhy znaleckých posudků stanoveny odměny a náhrady paušální částkou, pro znalecké ústavy se tyto paušální částky nepoužijí (viz § 15b ZnalV).

Podle ustanovení § 18 ZnalZ má znalec dále právo na úhradu nákladů, které účelně vynaložil v souvislosti se znaleckým posudkem. Zákon tyto náklady vymezuje demonstrativním výčtem jako cestovní výdaje, náhrada ušlé mzdy při předvolání ke státnímu orgánu (orgánu veřejné moci), náklady, které znalec uhradil podle § 14 odst. 2 ZnalZ (tj. za použití přístrojů, jiných zařízení a materiálů), věcné náklady a náklady spojené s přibráním pracovníků pro pomocné práce. Jestliže znalec přibral konzultanta, má nárok na náhradu nákladů s tím spojených jen tehdy, jestliže orgán veřejné moci, který jej znalcem ustanovil, s přibráním konzultanta vyslovil souhlas.

Zákon o znalcích a tlumočnících v § 18 odst. 3 ZnalZ doplňuje, že vůči organizaci, u níž znalec je v pracovním poměru, nemá při předvolání k orgánu veřejné moci nárok na náhradu mzdy. Tím zákon zamezuje dvojímu poskytnutí náhrady mzdy.

Často jsou diskutovány lhůty, ve kterých orgány veřejné moci odměnu a náhradu nákladů (dohromady označováno jako znalečné) proplácejí⁹⁵. Ačkoliv jsou lhůty pro výplatu znalečného upraveny jednotlivými procesními předpisy, není neobvyklé, že tyto lhůty v praxi činí dokonce i roky.

Tak například § 139 odst. 4 OSŘ stanoví: „*O výši znalečného rozhodne [pozn. autora: předseda senátu] bez zbytečného odkladu po podání znaleckého posudku. Znalečné je třeba vyplatit nejpozději do 2 měsíců od právní moci usnesení o přiznání znalečného.*“

⁹⁴ Viz § 23 a přílohu ZnalV (jedná se o odměny a náhrady nákladů za znalecké posudky vyžadované v trestním řízení, které jsou spojeny s prováděním pitev).

⁹⁵ Viz např.: Bradáč, A.: K vývoji odměn znalců od roku 1967 a jejich porovnání s odměnami jiných profesí. Časopis Soudní inženýrství 4/2002, strana 209 nebo Bradáč, A.: Ke lhůtám proplácení znalečného od soudů. Časopis Soudní inženýrství 4/2002, strana 206.

Trestní řád podobně v § 111 odst. 2 a 3 stanoví: „Výši znalečného určí ten, kdo znalce přibral, a v řízení před soudem předseda senátu bez zbytečného odkladu, nejpozději do dvou měsíců od vyúčtování znalečného. Znalečné je třeba uhradit bez zbytečného odkladu po jeho přiznání, nejpozději do 30 dnů.“

Směrnice v čl. 22 odst. 2 stanoví: „O odměně znalce ... a náhradě nákladů vzniklých znalci ... v souvislosti s úkonem znalce ... rozhodne soud bez průtahů po podaném vyúčtování, a to nezávisle na skončení věci, v níž byl posudek ... proveden. Po právní moci rozhodnutí o nárocích znalce ... se přiznaná odměna a náhrada nákladů znalci ... neprodleně vyplatí.“

Častým praktickým problémem je skutečnost, že orgán veřejné moci po dlouhou dobu vůbec o výši znalečného nerozhodne. Stává se tak zejména v případech dlouho trvajících soudních sporů, kdy je podán písemný znalecký posudek, který je ústně stvrzován až po několika letech. Pokud znalec má problém např. se soudem při proplacení znalečného, doporučuje se⁹⁶ urgovat příslušného soudce s odkazem na čl. 12 odst. 1, 15 odst. 1 a zvláště 22 odst. 2 Směrnice. Pokud taková urgence nepomůže, je třeba žádat nápravu u předsedy soudu a následně u předsedy nadřízeného soudu. Dále je možné podat stížnost na soudce pro průtahy v řízení o přiznání a proplacení znalečného podle § 164 a násl. zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

K výše uvedeným druhům nákladů, jejichž náhrada znalci dle zákona přísluší, je třeba se blíže zastavit u nákladů spojených s přizváním konzultanta. Jak již bylo dříve uvedeno, znalec není povinen přizvání konzultanta oznámit zadavateli posudku. Pokud však tuto skutečnost zadavateli neoznámí, není podle § 18 odst. 2 ZnalZ oprávněn požadovat náhradu nákladů spojených s činností konzultanta. Případné opomenutí tohoto oznámení lze v případech, kdy jsou splněny zákonné podmínky k přizvání konzultanta, napravit tak, že znalec dodatečně požádá o schválení konzultanta. Rozhodnutí o přiznání náhrady nákladů na konzultanta však v tomto případě záleží pouze a jen na úvaze ustavujícího orgánu. Tato možnost vyplývá z čl. 26 odst. 2 Směrnice, který stanoví, že „souhlas s přibráním konzultanta lze udělit i dodatečně, a to i v rozhodnutí, kterým se rozhoduje o náhradě nákladů spojených se znaleckým posudkem“. Na druhou stranu však soud podle čl. 26 odst. 1 Směrnice zkoumá jednak zákonné důvody pro přizvání konzultanta, dále skutečnost, zda byla odměna konzultantovi ze strany znalce skutečně vyplacena, a konečně i přiměřenost výše těchto nákladů.

⁹⁶ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 43.

Blíže k náhradě jednotlivých druhů nákladů viz ustanovení § 28 ZnalV. Na úhradu nákladů může znalec od ustavujícího orgánu požadovat zálohu, její výplata však závisí na uvážení tohoto orgánu.

Cena za znalecký posudek podaný mimo řízení před orgány veřejné moci se stanovuje dohodou stran. Může se tedy opírat o vyúčtování, které je běžné v případě výpočtu odměny podle prováděcí vyhlášky⁹⁷, ale může být dohodnuta i paušální částkou, nebo jiným způsobem (např. hodinovou sazbou). I v tomto případě lze sjednat před započítáním úkolu zaplacení zálohy, a to jak na náklady, tak i na odměnu. Záloha se ukazuje jako vhodná zejména v těch případech, kde lze očekávat výdaje nebo zvýšenou pracnost při obstarávání podkladů posudku. Znalec neztrácí právo na náhradu účelně vynaložených nákladů a cenu dosud vykonané práce v případě, že objednatel od smlouvy odstoupí nebo nebylo-li možno posudek provést z důvodu okolností na straně objednavatele.

3.4.3. Právo využívat prostředků zaměstnavatele

Ustanovení § 14 ZnalZ stanoví: „*Je-li toho k podání posudku třeba, je znalec oprávněn používat přístrojů, jiných zařízení a materiálů organizace, u níž pracuje; ve výjimečných případech, jestliže to je k podání posudku nezbytné, je povinna též jiná organizace, která má potřebné přístroje, zařízení a materiály, umožnit znalci na jeho žádost jejich použití. Tuto povinnost nemá organizace, jejíž zařízení plní zvláštní úkoly ve veřejném zájmu. Organizace má vůči znalci nárok na náhradu nákladů, které jí použitím přístrojů, jiných zařízení a materiálů vznikly.*“ Tyto náklady je pak znalec oprávněn vyúčtovat ustavujícímu orgánu (viz. § 18 odst. 2 ZnalZ).

Ustanovení § 9 ZnalV pak řeší ještě situaci, kdy organizace, u které je znalec zaměstnán, potřebnými zařízeními a materiály nedisponuje, když v odst. 1 stanoví: „*Nemá-li organizace, u níž znalec je v pracovním poměru, přístroje, jiná zařízení a materiály, jichž je nezbytně třeba k provedení znaleckého úkonu, je povinna vydat o tom znalci potvrzení, na jehož podkladě požádá znalec jinou organizaci o potřebnou pomoc v rozsahu stanoveném zákonem.*“ Odstavec 2 pak doplňuje: „*Jestliže by organizace odeprěla umožnit znalci použití příslušných prostředků, může znalec požádat předsedu krajského soudu, v jehož seznamu je znalec zapsán, o pomoc. Předseda krajského soudu projedná věc přímo s touto organizací. Jestliže by se touto cestou nedosáhlo nápravy, obrátí se předseda krajského soudu o pomoc na orgán nadřízený organizaci a v případě potřeby projedná ministerstvo spravedlnosti rozpor s příslušným ústředním orgánem.*“

⁹⁷ Tak tomu bývá v praxi při podávání znaleckých posudků orgánům veřejné moci (i když jsou podávány mimo řízení).

Z výše uvedeného tedy vyplývá povinnost na první pohled blíže neurčených třetích osob (organizací) poskytnout znalci potřebnou součinnost v podobě poskytnutí přístrojů, zařízení a materiálů potřebných k podání znaleckého posudku.

Směrnice v čl. 18 odst. 3 a 4 dále konkretizuje právo znalce – lékaře využít přístroje, zařízení a materiály zdravotnické organizace, u níž pracuje, bez ohledu na příslušnost posuzované osoby k jinému zdravotnímu obvodu a zdůrazňuje nemožnost odepření použití rentgenového přístroje a potřebných materiálů znalci zdravotnickým zařízením.

Výklad aktuálního významu a aplikovatelnosti ustanovení § 14 ZnalZ a navazujících ustanovení § 9 ZnalV a čl. 18 Směrnice pro současnou dobu provádí Dörfl ve svém komentáři.⁹⁸ Je na místě souhlasit, že v době, ve které byl zákon přijat, vycházel z tehdejších společenských, ekonomických a právních vztahů. Téměř všichni znalci byli tehdy zaměstnanci organizací, jejichž přístroje, zařízení a materiály měli mít právo na základě výše uvedených ustanovení pro svou znaleckou činnost využívat. V současné době je však situace zcela jiná.

Při úvaze o možnosti uplatnění tohoto ustanovení, je třeba definovat pojem „organizace“, na kterou povinnost stanovená zákonem v době jeho přijetí dopadala.

Zákon sám legální definici tohoto pojmu neposkytuje. V prováděcí vyhlášce bylo novelou provedenou vyhláškou č. 432/2002 Sb. provedeno doplnění § 30 ustanovením odst. 2.: *„Pokud se v této vyhlášce používá pojmu "organizace", rozumí se tím podle povahy věci též právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby.“* V tomto smyslu je důležité uplatnění slovního spojení *„podle povahy věci“*. Pokud by se totiž měla výše uvedená definice použít i na pojem „organizace“ uvedený v § 14 ZnalZ, bylo by toto ustanovení těžko aplikovatelné. Těžko by totiž bylo možné ukládat všem právnickým osobám a fyzickým osobám - podnikatelům obecnou povinnost umožnit používání jejich přístrojů a materiálu k výkonu znalecké činnosti v podstatě jakéhokoli znalce. Jak Dörfl uvádí, musíme si pomoci podrobnějším výkladem za použití judikatury.

Právní poměry organizací upravoval zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník. Po jeho zrušení zákonem č. 513/1991 Sb., obchodním zákoníkem (ObZ) k 1. 1. 1992, bylo třeba na základě tehdy platného § 761 ObZ chápat pod pojmem organizace rozpočtové a příspěvkové organizace podle § 60 až 62 hospodářského zákoníku. Po nahrazení § 761 ObchZ novou právní úpravou hospodaření s majetkem státu podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, vstoupily do práv rozpočtových a příspěvkových organizací nově zřízené organizační složky státu, resp. ČR.

⁹⁸ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 97.

Podle § 51 a násl. zákona č. 219/2000 Sb. se dosavadní státní organizace považují za organizační složky státu, případně za vnitřní organizační jednotky organizační složky anebo za právnické osoby (v případě příspěvkových organizací).

Judikatura v současnosti vykládá pojem „organizace“ tak, že je třeba ho chápat v souladu s dříve platnou vyhláškou č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem, která používá legislativní zkratku „organizace“ pro označení státních hospodářských organizací, rozpočtových organizací a jiných státních organizací. Těmto subjektům svěřuje výkon práva hospodaření s národním majetkem.⁹⁹

Pokud se vyjde z tohoto výkladu pojmu „organizace“, pak je možno konstatovat, že uvedená ustanovení právních předpisů o využití přístrojů, zařízení a materiálů organizace může dopadat pouze na nynější organizační složky státu. Takový výklad by odpovídal i respektování ústavní zásady ochrany vlastnictví, protože by nedopadal touto povinností na všechny právnické osoby či podnikající fyzické osoby, ale pouze do sféry hospodaření s majetkem státu, tedy na stát samotný. Tomuto výkladu by odpovídalo i znění § 9 ZnalV, který umožňuje prosazování součinnosti prostřednictvím jednání krajských soudů a nadřízenými složkami organizace, která součinnost odmítne.

Naopak pro právnické či fyzické osoby musí být na základě tohoto výkladu spolupráce se znalci postavena na smluvním vztahu, který respektuje zásadu smluvní volnosti stran.

Vzhledem ke skutečnosti, že v současné době tvoří znalci jako zaměstnanci státu v jeho organizačních složkách jen výraznou menšinu znalců, je využitelnost tohoto ustanovení minimální.

3.4.4. Právo odmítnout podání znaleckého posudku

Povinnost podat posudek v řízení před orgánem veřejné moci nelze uplatnit kromě případu vyloučení znalce pro podjatost i z důvodů uvedených v ustanovení § 11 odst. 3 ZnalZ, které doplňuje další důvod, pro který je znalec oprávněn (zde však nikoliv povinen) odmítnout provedení znaleckého úkonu. Na rozdíl od ust. § 11 odst. 1 a 2 ZnalZ, které upravují vyloučení znalce ze zákona z podání posudku, tak odstavec 3 zakládá pro znalce procesní právo odmítnout úkon ze stejného důvodu, jako smí odmítnout výpověď svědek.

Podle § 126 OSŘ tak může znalec *„výpověď odepřít jen tehdy, kdyby jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým; o důvodnosti odepření výpovědi rozhoduje soud.“* Zákon tak zaručuje znalci alespoň takovou procesní ochranu, jakou

⁹⁹ Viz rozhodnutí NS sp. zn. 33 Odo 23/2002

zajišťuje svědkovi. Zákonná definice osoby blízké vyplývá z citace § 116 OZ uvedené v poznámce pod čarou v kapitole 3.2.2.3.

Toto právo znalce se týká jak posudků, které mu byly zadány orgánem veřejné moci, tak i ostatních posudků.

Pokud by znalec chtěl uplatnit tento důvod odmítnutí úkonu, měl by postupovat shodně jako u oznámení podjatosti. Znalec oznámí odmítnutí z důvodu § 11 odst. 3 ZnalZ a uvede důvody odmítnutí tak, aby ustavující orgán mohl tyto důvody posoudit a o odmítnutí provedení úkonu rozhodnout, resp. znalce provedení úkolu zprostit.

Z výčtu možností, kdy je znalec oprávněn odmítnout provedení posudku, je zřejmé, že tyto možnosti jsou velmi úzké. Zákon o znalcích a tlumočnících vychází z koncepce, že znalec je zapsán v seznamu, protože činnost chce dobrovolně vykonávat, proto by vypracování posudku neměli svévolně odmítat. Podrobnější úprava možností znalce odmítnout provedení úkonu v zákoně obsažena není. Zákon ani prováděcí vyhláška tak neobsahují žádné ustanovení o možnosti zproštění ze znaleckého úkolu v případech, které nejsou důsledkem svévolného postupu znalce, ale jiných okolností (např. nemoc znalce). Pokud však znalec průběžně komunikuje s ustanovujícím orgánem, pak jsou v praxi zpravidla tyto opodstatněné důvody pro zproštění ze znaleckého úkolu orgány veřejné moci respektovány.

Současná zákonná úprava dokonce ani nestanoví možnost odmítnout provedení posudku v tak zásadním případě, kdy znalec není zapsán v oboru a odvětví, ve kterém je potřebné úkon vykonat, nebo nemá potřebnou specializaci. Toto právo a dokonce i povinnost je však možné dovodit ze zásady odbornosti vyplývající ze znaleckého slibu.

Na závěr je třeba zdůraznit, že odmítnutí podat posudek v případech, kdy byl znalec ustanoven orgánem veřejné moci, mimo zákonné důvody, může znamenat kárnou odpovědnost znalců podle § 20 ZnalZ. Podle Dörfla jsou v praxi stížnosti zejména soudů na znalce, kteří odmítli vypracovat posudek, relativně časté¹⁰⁰. Zpravidla vedou k uložení výstrahy znalci. Opakované disciplinární řízení může znamenat odvolání z funkce znalce a jeho vyškrtnutí ze seznamu (blíže viz kapitola 2.3.1).

3.4.5. Další práva

Další práva znalce vyplývají z jeho potřeb vedoucích ke splnění zadaného úkonu, tj. zpracování znaleckého posudku. Mezi tato práva lze zařadit zejména procesní práva

¹⁰⁰ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 88.

jako právo nahlížet do spisu, klást otázky účastníkům či jiným osobám zúčastněným na řízení a vyžadovat od nich potřebné podklady.

4. Právní odpovědnost znalce

Právní odpovědností se rozumí povinnost strpět za porušení, resp. nesplnění právní povinnosti (za způsobení právního deliktu) následky stanovené právními normami. Právní teorie dělí právní odpovědnost na veřejnoprávní a soukromoprávní.

Veřejnoprávní odpovědnost se dále dělí na

- trestněprávní (odpovědnost za trestný čin).
- správní (odpovědnost za přestupek nebo jiný správní delikt) a
- disciplinární (odpovědnost za disciplinární delikt).

Soukromoprávní odpovědnost je pak odpovědností za porušení povinností upravených soukromoprávní metodou právní úpravy. V zásadě se jedná o odpovědnost za škodu, za prodlení a za vady.¹⁰¹

Za do jisté míry zvláštní druh právní odpovědnosti je nutné považovat odpovědnost za porušení procesních povinností. Tento druh právní odpovědnosti není právní teorií jednoznačně přiřazen ani do soukromoprávní ani do veřejnoprávní oblasti. Z tohoto důvodu je tento druh právní odpovědnosti v této práci vyčleněn jako samostatná skupina nazvaná procesněprávní odpovědnost.

Porušení povinností může spočívat v řadě pochybení znalce. Dörfl ve svém komentáři¹⁰² ze své praxe shrnuje nejčastější porušení povinností znalce vedoucí zejména k disciplinární a procesněprávní odpovědnosti tak, jak vyplývá z projednávání stížností na řádný výkon činnosti znalce u krajských soudů.

Nejčastější stížnosti ze strany ustavujících orgánů tak směřují na nedodržení lhůty k vypracování posudku. Stížnosti podobného charakteru mívá zpravidla proti ztěžování postupu v řízení znalci, pokud neodevzdají v požadované lhůtě zapůjčený soudní spis, nedostaví se bez včasné a důvodné omluvy k soudnímu jednání nebo nepřebírají písemnosti od soudu.

Další okruh stížností směřuje proti vadám posudků. V této oblasti stížnosti podávají především účastníci řízení. Je pochopitelné, že řada takových stížností má účelový charakter, neboť ve skutečnosti účastníci řízení nebo jejich právní zástupci napadají závěry posudku, které jsou vůči nim nepříznivé. V takovém případě, zvláště pokud řízení dosud nebylo pravomocně skončeno, krajské soudy zpravidla stížnosti nepřešetřují a

¹⁰¹ Blíže k teorii právní odpovědnosti viz Boguszak, J s kol.: Teorie práva. ASPI, Praha 2003, ISBN 80-86395-74-X, str. 160 a násl.

¹⁰² Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 63.

ponechají posouzení vad na úvaze orgánu v řízení, ve kterém byl posudek použit jako důkaz.

Z náležitostí posudku, které bývají opomíjeny, je třeba podle Dörfla zmínit zejména nedostatky ve znalecké doložce, kde znalci neuvedou číslo (nebo uvedou nesprávné číslo), pod kterým je posudek zapsán ve znaleckém deníku, nebo posudek nesešijí vazbou stanoveným způsobem.

Nesprávný způsob zpracování posudku, který bývá předmětem důvodných stížností, spočívá zejména v nedostatečných podkladech posudku, nesrozumitelnosti a nepřezkoumatelnosti posudku a ve zpracování posudku znalcem, který nemá pro posouzení zadaných otázek příslušnou kvalifikaci.

Další text se věnuje druhům právní odpovědnosti znalce, jejichž vznik je v praxi nejčastější, a to odpovědnosti disciplinární, trestněprávní, soukromoprávní a procesněprávní.

4.1. Veřejnoprávní odpovědnost

4.1.1. Disciplinární odpovědnost

Disciplinární odpovědnost vyúsťuje v možný postih znalce za správní delikt spočívající v porušení povinností znalce podle zákona o znalcích a tlumočnících. Znalec může být v rámci své disciplinární odpovědnosti postižen výstrahou, v krajním případě i odvoláním z funkce.

4.1.1.1. Výstraha

Disciplinární trest v podobě výstrahy je obsažen v ustanovení § 20 písm. c) ZnalZ. Předpokladem pro udělení výstrahy je neplnění nebo porušování povinností znalce. Zákon nestanoví, o jaké konkrétní neplnění či porušení se má jednat a v jaké míře má být neplněno či porušeno. Lze proto usuzovat, že se bude jednat o neplnění nebo porušování povinností znalce jak vyplývajících ze zákona o znalcích a tlumočnících, či z jiných zejména procesních právních předpisů, tak uložených znalci orgánem, který ho ustanovil. Bude se jednat např. o nedostavení se k výsledku znalce, nepodání znaleckého posudku ve stanovené lhůtě, nezodpovězení všech otázek na znalce apod. I v tomto případě by však bylo možné v konečném důsledku dovést porušení některé z povinností vyplývajících přímo ze zákona. Posouzení míry neplnění či porušení

povinností bude záviset na správním uvážení orgánu, který o disciplinárním potrestání rozhoduje.

K otázce výstrahy a jejího obsahu se vyjádřil Městský soud v Praze (v rámci správního soudnictví) v rozsudku sp.zn. 11 Ca 231/2005 ze dne 13. 6. 2006, kdy označil výstrahu za úkon, při kterém *„jsou znalci vytýkány určité nedostatky a určité porušení povinností znalce a současně musí být vyjádřeno, jaké právní následky nastanou v případě, že udělená výtka (výstraha) nebude v budoucnu znalcem respektována, tj. v případě, že v činnosti znalce budou shledány opakovaně nedostatky a porušení povinností vyplývajících pro znalce ze zákona“*¹⁰³. Na základě výše uvedeného je tedy otázkou, zda výstraha, která nebude obsahovat poučení o možných budoucích následcích jejího nerespektování, je výstrahou podle ust. § 20 písm. c) ZnalZ. Dle Dörfla takovou výstrahou není.¹⁰⁴ Je ovšem otázkou, o jaký institut se v takovém případě jedná, jelikož zákon nezná více druhů výstrah. Lze proto připustit i názor, že takovou výstrahou je, pouze je diskutabilní, zda na jejím základě může být uložen následně přísnější trest v podobě odvolání z funkce. Vzhledem ke skutečnosti, že tato otázka byla dosud řešena pouze na úrovni krajského soudu, nelze s jistotou tvrdit, jak by ji posoudil Nejvyšší správní soud.

Uložit výstrahu znalci může pouze orgán, který znalce jmenoval.

Jak uvádí Dörfl¹⁰⁵: *„předpokladem pro uložení výstrahy musí být nějaký zjištěný nedostatek v činnosti znalce a tento nedostatek musí vyplynout z nějakého podnětu nebo šetření.“*

Šetření jsou upravena pouze v čl. 11 odst. 2 a 3 Směrnice. Podle těchto ustanovení mají předsedové krajských soudů a pověřeni pracovníci správy soudu provádět pravidelné kontroly znalců. Poznatky získané podle oznámení a stížností na znalce, jakož i poznatky získané kontrolní činností využívají předsedové soudů po jejich vyhodnocení k příslušným opatřením, jak vůči znalcům, tak ke sjednocování a usměrňování praxe soudů. Jedním z těchto příslušných opatření může být v krajním případě i odvolání znalce.

V rámci šetření, tedy v případech, kdy probíhá řízení před správními orgány, jehož cílem není vydání rozhodnutí, aniž existuje procesní úprava, která toto řízení v celém rozsahu upravuje, postupují tyto správní orgány podle § 180 odst. 2 SŘ v otázkách, jejichž řešení je nezbytné a které nelze podle těchto předpisů řešit, podle části čtvrté SŘ. Ta upravuje

¹⁰³ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 134 s odkazem na uvedený judikát.

¹⁰⁴ Vit tamtéž.

¹⁰⁵ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 137.

postup při vydávání vyjádření, osvědčení nebo sdělení správního orgánu. Tímto způsobem bude krajský soud nebo ministr spravedlnosti postupovat ve všech ostatních případech, jako je pořizování opisů nebo výpisů ze seznamu znalců, při přijímání stížností osob a orgánů veřejné moci na znalce apod.

V praxi je postup v rámci stížnostního řízení obvykle takový, že pověřená osoba správy soudu na základě podnětu orgánu veřejné moci nebo stížnosti jiné osoby zjistí stanovisko znalce k podané stížnosti a provede další předběžné šetření. K podnětu nebo stížnosti se zpravidla vyjádří poradní sbor předsedy soudu z příslušného oboru. Podle výsledků šetření předseda krajského soudu uloží znalci výstrahu s poučením o možnosti odvolání z funkce v případě opětovného porušení povinností znalcem. O výsledku předběžného šetření bývá osoba nebo orgán veřejné moci, který stížnost podal, vyrozuměn.

4.1.1.2. Odvolání znalce

Disciplinární trest v podobě odvolání znalce je nejpřísnějším trestem tohoto druhu a je též upraven § 20 písm. c), podle kterého orgán, který znalce jmenoval, jej odvolá a zařídí jeho vyškrtnutí ze seznamu, jestliže: *„znalec přes výstrahu neplní nebo porušuje své povinnosti“*.

K otázce identifikace povinností a míře jejich neplnění nebo porušení viz předchozí kapitola. Aby mohl být znalec odvolán, musí se jednoznačně jednat o opakované nedostatky v činnosti znalce, na které byl znalec již v minulosti upozorněn výstrahou. K otázce obsahu výstrahy též viz předchozí kapitola.

Ze zákona lze sice dovodit nutnost opakovaných nedostatků, avšak již nelze jednoznačně stanovit, zda se musí jednat o nedostatky stejného charakteru, nebo zda se může jednat o nedostatky různorodé. Aby mohlo být zahájeno řízení o odvolání znalce, může se podle Dörfla jednat o porušení sice opakované, ale jiného charakteru, než za které byla znalci uložena výstraha.¹⁰⁶

K procesnímu postupu při odvolání znalce viz kapitola 2.3.1.

¹⁰⁶ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 134.

4.1.2. Trestněprávní odpovědnost

Porušení právních povinností znalce může mít i trestní následky. Při závažném porušení povinností se znalec může dopustit spáchání trestného činu nepravdivého znaleckého posudku podle ust. § 346 TZ.

Skutková podstata tohoto trestného činu spočívá:

1. v podání nepravdivého, hrubě zkresleného nebo neúplného znaleckého posudku (§ 346 odst. 1 TZ), anebo
2. v uvedení nepravdy o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí nebo pro zjištění vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, nebo v zamlčení takové okolnosti před soudem nebo před mezinárodním soudním orgánem, před notářem jako soudním komisařem, státním zástupcem nebo před policejním orgánem, který koná přípravné řízení podle trestního řádu, anebo před vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (§ 346 odst. 2 TZ).

Tento trestný čin patří mezi tzv. úmyslné trestné činy. Nelze jej tedy spáchat nedbalostním jednáním.

Trestní sankce je odstupňována dle závažnosti trestného činu. Sankce za jednání uvedená v § 346 odst. 1 TZ spočívá v odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti. Jednání uvedená v § 346 odst. 2 TZ je kvalifikováno přísněji, když sankce je stanovena odnětím svobody na šest měsíců až tři léta nebo zákazem činnosti. Nejprísnější sankce je stanovena podle § 346 odst. 3 TZ, tj. způsobí-li znalec činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 značnou škodu, nebo spáchá-li takový čin v úmyslu jiného vážně poškodit v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, a to odnětím svobody na dvě léta až deset let. Hranici značné škody stanoví trestní zákon v ust. § 138 TZ částkou nejméně 500 000,- Kč.

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že trestný čin podle § 346 odst. 1 resp. 2 TZ je ve smyslu § 14 TZ tzv. přečinem a trestný čin podle § 346 odst. 3 je tzv. zločinem, a to dokonce zvlášť závažným zločinem.

4.2. Soukromoprávní odpovědnost

Soukromoprávní odpovědnost vzniká v důsledku porušení hmotně právních povinností znalce v rámci jeho činnosti zejména podle § 12 odst. 2 ZnalZ. Z tohoto pohledu lze tedy soukromoprávní odpovědnost dělit na:

- odpovědnost za vady,
- odpovědnost za prodlení a
- odpovědnost za škodu.

4.2.1. Odpovědnost za vady

Pokud se jedná o odpovědnost za vady posudku, vztahují se k ní v závislosti na charakteru objednatele posudku příslušná ustanovení občanského zákoníku (OZ) nebo obchodního zákoníku (ObZ) týkající se vad díla.

Podle § 560 odst. 1 ObZ má dílo (zde posudek) vady, jestliže jeho provedení neodpovídá výsledku určenému ve smlouvě. Toto odkázání na smluvní ujednání dokazuje, že u provedení díla se předpokládají konkrétnější instrukce a nároky objednatele. Proto by měl objednatel maximalizovat snahy o co možná nejpřesnější vymezení požadovaných vlastností díla přímo ve smlouvě a neměl by se spoléhat na dispozitivní právní úpravu. Samozřejmě zejména v případě znaleckého posudku je třeba zdůraznit, že instrukce a nároky objednatele nesmějí být v rozporu se zákonem.

Odpovědnost za vady je v obchodním zákoníku vymezena jako objektivní, a to v § 560 odst. 2 ObZ. Odpovědnost za vady je úzce svázána s okamžikem předání díla. Vedle této objektivní odpovědnosti za vady zná obchodní zákoník i odpovědnost subjektivní (vady vzniklé po okamžiku předání díla porušením povinností zhotovitele).

Obchodní zákoník připouští liberaci zhotovitele pro případ, že vady díla byly způsobeny použitím věcí (nebo pokynů) předaných mu k zpracování objednatelem. Zde ovšem obchodní zákoník vychází z předpokladu profesionality zhotovitele, a klade mu tak za povinnost oznámit případnou nevhodnost použití těchto věcí či pokynů k provedení díla objednateli, aby k vyloučení jeho odpovědnosti došlo.

Obchodní zákoník v § 562 ObZ upravuje i notifikační povinnost objednatele, tedy povinnost oznámit včas vady díla. Nedodržení notifikační povinnosti má za následek nepřiznání práva z vad díla objednateli ze strany soudu.

V občanskoprávní rovině je odpovědnost za vady obecně upravena v ustanovení § 499 a násl. OZ. Z těchto ustanovení vyplývá, že znalec odpovídá za to, že posudek v době plnění má vlastnosti výslovně vymíněné nebo obvyklé, že je možno ho použít podle povahy a účelu smlouvy nebo podle toho, co účastníci ujednali, a že posudek nemá právní vady. Z § 504 OZ lze dovodit, že nárok z odpovědnosti za vady posudku může být uplatněn u soudu jen tehdy, byly-li vady vytknuty u zhotovitele posudku bez

zbytečného odkladu po té, kdy měl objednatel možnost věc prohlédnout. Objednatel může vadu vytknout nejpozději do šesti měsíců. Nevytkne-li v této lhůtě vadu, právo zanikne.

Dále je třeba na problematiku vad posudku uplatnit přiměřeně i příslušná ustanovení týkající se smlouvy o dílo, a to konkrétně § 645 OZ, podle kterého zhotovitel odpovídá za vady, které má věc na zakázku zhotovená při převzetí objednatelem.

Co se týče práv z odpovědnosti za vady, v případě znaleckého posudku přicházejí prakticky v úvahu právo na bezplatnou opravu, případně následně právo domáhat se zrušení smlouvy, resp. právo od smlouvy odstoupit. Znalec by měl tedy případné zjištěné vady především na výzvu objednatele bezplatně odstranit. Odpovídající způsob bude zřejmě doplnění posudku. V případě, že tak znalec neučiní a znalecký posudek nelze řádně použít, může objednatel odstoupit od smlouvy o dílo (o zhotovení znaleckého posudku) a žádat zpět již poskytnuté protiplnění.

Uplatnění nároku z odpovědnosti za vady obecně nevylučuje nárok na náhradu škody, která z vady vznikla.¹⁰⁷

Jelikož se v případě obou právních předpisů jedná o dispozitivní úpravu, mohou smluvní strany dohodnout práva z odpovědnosti za vady i odchýlně od zákonné úpravy.

4.2.2. Odpovědnost za prodlení

Obecně se prodlením rozumí časové zpoždění oproti dohodnutému termínu plnění. V prodlení může být jak dodavatel (zde znalec – prodlení s dodáním posudku), tak odběratel (zde objednatel posudku – prodlení se zaplacením za dílo – znalecký posudek).

Odpovědnost za prodlení a její důsledky přicházejí v úvahu při podávání posudků mimo řízení před státními orgány (orgány veřejné moci) podle § 12 odst. 2 ZnalZ. Prodlení při podávání posudků v rámci řízení před státními orgány (orgány veřejné moci) podle § 12 odst. 1 ZnalZ je řešeno v rámci procesněprávní odpovědnosti – viz níže kapitola 4.4.

Z hlediska důsledků prodlení je nutné rozlišit mezi úpravou v občanském a obchodním zákoníku.

V rovině občansko právní je prodlení dlužníka (znalce) upraveno ust. § 517 a násl. OZ. Podle těchto ustanovení dlužník (zde znalec), který svůj dluh (podání posudku) řádně a včas nesplní, je v prodlení. Jestliže jej nesplní ani v dodatečné přiměřené lhůtě věžitelem

¹⁰⁷ Viz § 510 OZ či § 564 s odkazem na § 440 ObZ.

(objednatelem posudku) mu poskytnuté, má věřitel (objednatel posudku) právo od smlouvy odstoupit; jde-li o plnění dělitelné, může se odstoupení věřitele (objednatele posudku) za těchto podmínek týkat i jen jednotlivých plnění. Jde-li o prodlení s plněním věci (zde s podáním posudku), odpovídá dlužník (znalec) za její ztrátu, poškození nebo zničení, ledaže by k této škodě došlo i jinak. Byla-li ve smlouvě stanovena přesná doba plnění a ze smlouvy nebo z povahy věci vyplývá, že na opožděném plnění nemůže mít věřitel (objednatel posudku) zájem, musí věřitel (objednatel posudku) oznámit dlužníkovi (znalci) bez zbytečného odkladu, že na plnění trvá; jestliže tak neučiní, smlouva se od počátku ruší. Právo věřitele (objednatele posudku) na náhradu škody způsobené prodlením dlužníka (znalce) není dotčeno. Důležité je též ustanovení, podle kterého k prodlení dlužníka (znalce) nedojde, jestliže věřitel (objednatel posudku) včas a řádně nabídnuté plnění (znalecký posudek) od něho nepřijme nebo mu neposkytne součinnost potřebnou ke splnění dluhu (zhotovení posudku – např. nepředání potřebných podkladů). Jde-li o plnění věci (podání posudku), nese věřitel (objednatel posudku) v takovém případě nebezpečí její ztráty, zničení nebo poškození.

V rovině obchodně právní je prodlení dlužníka (znalce) upraveno ust. § 365 a násl. ObZ. Podle těchto ustanovení dlužník (znalec) je v prodlení, jestliže nesplní řádně a včas svůj závazek (podání posudku), a to až do doby poskytnutí řádného plnění nebo do doby, kdy závazek zanikne jiným způsobem. Podobně jako v občanskoprávní rovině, není dlužník (znalec) v prodlení, pokud nemůže plnit svůj závazek v důsledku prodlení věřitele (objednatele posudku). Pokud zákon nestanoví pro jednotlivé druhy smluv něco jiného, může věřitel (objednatel posudku) při prodlení dlužníka (znalce) trvat na řádném plnění závazku. Věřitel (objednatel posudku) je oprávněn při prodlení dlužníka (znalce) požadovat od něho náhradu škody. Odstoupit od smlouvy je oprávněn v případech, které stanoví zákon nebo smlouva. Obchodní zákoník připouští možnost odstoupení od smlouvy v případě, znamená-li prodlení dlužníka (znalce) podstatné porušení jeho smluvní povinnosti. Podstatným porušením smlouvy se rozumí, jestliže strana porušující smlouvu věděla v době uzavření smlouvy nebo bylo v této době rozumné předvídat s přihlédnutím k účelu smlouvy, který vyplynul z jejího obsahu nebo z okolností, za nichž byla smlouva uzavřena, že druhá strana nebude mít zájem na plnění povinností při takovém porušení smlouvy.¹⁰⁸ Obdobně jako v občanskoprávní rovině po dobu, po kterou je dlužník (znalec) v prodlení, nese nebezpečí škody na věci.

¹⁰⁸ Blíže k možnosti odstoupení od smlouvy viz § 344 a násl. ObZ.

4.2.3. Odpovědnost za škodu

Při výkonu znalecké činnosti může dojít k situaci, kdy v souvislosti s podaným posudkem dojde ke vzniku škody, a to ať již v důsledku prodlení znalce, podání vadného znaleckého posudku anebo z jiných důvodů. Na takovou situaci dopadají § 420 a násl. OZ, které upravují problematiku náhrady škody. Podle těchto ustanovení každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Odpovědnost za škodu přichází v úvahu jak při podání posudku v rámci smluvního vztahu ve vztahu ke smluvním partnerům, tak i v rámci řízení před státními orgány (orgány veřejné moci) ve vztahu k jejich účastníkům¹⁰⁹.

Podle § 420 odst. 1 OZ každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti. Podle odst. 2 tohoto ustanovení je škoda způsobena právnickou nebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena. Podle odst. 3 tohoto ustanovení se odpovědnosti zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.

Předpokladem vzniku obecné odpovědnosti za škodu podle ust. § 420 OZ je protiprávní úkon, tj. jednání, které je v rozporu s objektivním právem (s právním řádem), dále existence škody (majetková újma) a příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním škůdce a vznikem škody. Byly-li tyto předpoklady odpovědnosti poškozeným prokázány, zavinění se předpokládá, avšak za podmínek ust. § 420 odst. 3 OZ se škůdce může odpovědnosti zprostit.

Porušením právní povinnosti je míněn objektivně vzniklý rozpor mezi tím, jak daná osoba skutečně jednala (případně opomenula jednat), a tím, jak jednat měla, aby dostála povinnosti ukládané jí právním předpisem či jinou právní skutečností. Protiprávní jednání musí být poškozeným prokázáno, stejně jako vznik škody a příčinná souvislost (kauzální nexus) mezi porušením právní povinnosti jako příčinou a škodou a jejím rozsahem jako následkem těchto příčin.

Podle § 442 odst. 1 OZ se hradí skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk).

Pojem škody je definován tak, že jde o újmu, která nastala (projevuje se) v majetkové sféře poškozeného a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. peněží. Ušlým ziskem se rozumí újma spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku

¹⁰⁹ Srovnej např. rozsudek NS 25 Cdo 883/2006, který stanoví: „Soudem ustanovený znalec, který vypracoval chybný znalecký posudek, odpovídá za škodu, která vznikla účastníkovi řízení tím, že mu soud na základě tohoto posudku přiznal nižší plnění“

škodné události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí.

Zavinění je právní teorií i praxí chápáno jako psychický vztah škůdce k vlastnímu jednání, jež se přičítá objektivnímu právu, a ke škodě, jakožto protiprávnímu výsledku tohoto jednání¹¹⁰. Zprostit se zavinění ve smyslu ust. § 420 odst. 3 OZ pak znamená, že škůdce při splnění předpokladů obecné odpovědnosti za škodu musí prokázat, že škodu nezavinil (vyvinění neboli exkulpace), tj. musí prokazovat okolnosti, ze kterých lze spolehlivě usuzovat na to, že škodě vzniklé porušením právní povinnosti nebylo možno zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které na něm bylo možno - objektivně posuzováno - za daných okolností konkrétního případu požadovat.¹¹¹

Možnost liberace znalce z odpovědnosti za škodu znamená vždy důkazní břemeno na straně znalce, který musí prokázat, že ke vzniku škody došlo bez jeho zavinění.

Ve vztahu k odpovědnosti za škodu je vhodné zdůraznit, že i činnost konzultanta je zahrnuta do činnosti samotného znalce podle § 420 odst. 2 OZ a znalec tedy je i v tomto případě sám odpovědný¹¹². Konzultanti sami za škodu takto způsobenou podle občanského zákoníku neodpovídají, jejich případná smluvní odpovědnost ve vztahu ke znalci nebo odpovědnost podle pracovněprávních předpisů tím ale samozřejmě není dotčena.

Odpovědnost za škodu způsobenou znalcem nově jako *lex specialis* upravuje i zákon o přeměnách, když v ust. § 50 odst. 1 ZPř. stanoví: „ ..., znalec nebo znalci pro přeměnu, znalec nebo znalci oceňující jmění zúčastněné obchodní společnosti nebo družstva a znalec přezkoumávající přiměřenost vypořádání poskytovaného ostatním společníkům při převodu jmění odpovídají společně a nerozdílně za škodu, která vznikla porušením jejich povinností při přeměně zúčastněné obchodní společnosti nebo družstva, jejím společníkům nebo členům a věřitelům.“ Liberace je možná jen v případě prokázání, že znalec jednal s péčí řádného hospodáře. Oproti obecné úpravě v občanském zákoníku je odlišně upravena i promlčecí lhůta, když ust. § 50 odst. 4 ZPř stanoví: „Právo na náhradu škody se promlčuje ve lhůtě 5 let ode dne, kdy se zápis přeměny do obchodního rejstříku stal účinným vůči třetím osobám.“

¹¹⁰ Viz např. Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2, ASPI, Praha 2002, ISBN: 80-85963-51-5, strana 461.

¹¹¹ Blíže ke škodě viz např. rozsudky Nejvyššího soudu Čpj 87/70, 25 Cdo 2387/98 nebo 21 Cdo 732/2006, nebo výše uvedená literatura

¹¹² Srovnej ust. § 10 odst. 2 ZnalZ.

4.3. Procesněprávní odpovědnost

Procesněprávní odpovědnost znalce vzniká v důsledku porušení jeho procesních povinností v rámci řízení, ke kterému byl přizván. Odpovědnost znalce za porušení procesních povinností vzniká v důsledku takových pochybení znalce, které mají negativní vliv na průběh řízení. V praxi se bude jednat zejména o případy, kdy se znalec navzdory předvolání bez omluvy nedostaví k orgánu veřejné moci, neuposlechne učiněné výzvy orgánu veřejné moci, ruší pořádek, chová se urážlivě či bez odkladu neoznámí skutečnosti, pro které je jako znalec vyloučen. Sankcí za takové porušení povinností může být pořádková pokuta, krácení znalečného, náhrada nákladů řízení nebo zproštění znaleckého úkonu.

Pořádková pokuta je upravena jednotlivými procesními předpisy následovně:

Ustanovení § 66 odst. 1 TŘ stanoví: *„Kdo přes předchozí napomenutí ruší řízení nebo kdo se k soudu, státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu chová urážlivě nebo kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkazu nebo nevyhoví výzvě, které mu byly dány podle tohoto zákona, může být předsedou senátu a v přípravném řízení státním zástupcem nebo policejním orgánem potrestán pořádkovou pokutou do 50 000 Kč.“*

Ustanovení § 53 odst. 1 OSŘ stanoví: *„Tomu, kdo hrubě ztěžuje postup řízení zejména tím, že se nedostaví bez vážného důvodu k soudu nebo neuposlechne příkazu soudu, nebo kdo ruší pořádek, nebo kdo učinil hrubě urážlivé podání anebo nesplnil povinnosti uvedené v § 294 a 295, může předseda senátu uložit usnesením pořádkovou pokutu do výše 50 000 Kč.“*

Ustanovení § 62 odst. 1 SŘ stanoví: *„Správní orgán může rozhodnutím uložit pořádkovou pokutu až do výše 50 000 Kč tomu, kdo v řízení závažně ztěžuje jeho postup tím, že*

- a) se bez omluvy nedostaví na předvolání ke správnímu orgánu,*
- b) navzdory předchozímu napomenutí ruší pořádek, nebo*
- c) neuposlechne pokynu úřední osoby.“*

Mírně odlišně upravuje pořádkovou pokutu soudní řád správní, když v § 44 odst. 1 stanoví: *„Tomu, kdo neuposlechne výzvy soudu nebo učiní urážlivé podání či přednes, může být usnesením uložena jako pořádkové opatření pořádková pokuta do výše 50 000 Kč, která je příjmem státního rozpočtu. Pokuta může být uložena i opakovaně a může být na odůvodněnou žádost podanou do právní moci rozhodnutí, jímž se řízení končí, usnesením zčásti nebo zcela prominuta.“*

Podobnou úpravu pořádkových pokut obsahují i další procesní předpisy¹¹³.

Možnost krácení znalečného připouští zákon o znalcích a tlumočnících, když v ust. § 17 odst. 2 věta druhá stanoví: *„Odměna se může přiměřeně krátit, jestliže úkon nebyl proveden řádně nebo ve stanovené lhůtě.“* Tuto možnost dále rozvádí prováděcí vyhláška, když v § 27 ZnalV připouští možnost stanovit odměnu v rámci sazby snížené až na polovinu, jestliže znalec provedl úkon opožděně nebo nekvalitně. Orgán veřejné moci může dokonce odměnu odepřít, jde-li o zvláště závažný případ nekvalitního provedení úkonu. Trestní řád se k otázce krácení znalečného přímo nevyjadřuje, v rámci trestního řízení lze ale tuto možnost dovodit na základě ust. § 111 TŘ, ze kterého vyplývá, že ve vztahu k odměně za posudek se použije právě zákon o znalcích a tlumočnících. Podobnou úpravu obsahují i další procesní předpisy¹¹⁴.

Sankce uložení náhrady nákladů řízení je zakotvena např. v ust. § 147 odst. 2: *„Soud může uložit svědkům, fyzickým osobám uvedeným v § 126a, znalcům, tlumočnickům nebo těm, kteří při dokazování měli nějakou povinnost, jestliže zavinili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, aby je nahradili účastníkům.“* A dále v ust. § 148 odst. 2: *„Soud může uložit svědkům, fyzickým osobám uvedeným v § 126a, znalcům, tlumočnickům nebo těm, kteří při dokazování měli nějakou povinnost, aby nahradili státu náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je zavinili.“* Podobně stanoví i správní řád v ust. § 79 odst. 6: *„Povinnost nahradit náklady řízení, které by jinak správnímu orgánu nebyly vznikly, může správní orgán uložit tomu, kdo jejich vznik způsobil porušením své povinnosti.“* I další procesní předpisy mají podobnou úpravu¹¹⁵.

Sankci v podobě zproštění znaleckého úkonu připouští Dörfl ve svém komentáři.¹¹⁶ Zákonem však tato sankce explicitně stanovena není.

¹¹³ Např. § 61 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

¹¹⁴ Viz např. ust. § 139 odst. 2 OSŘ nebo ust. § 58 odst. 2 SŘS.

¹¹⁵ Viz např. ust. § 60 odst. 6 SŘS

¹¹⁶ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 39.

5. Znalecké ústavy

5.1. Právní postavení znaleckého ústavu

5.1.1. Obecně o znaleckém ústavu

Znalecká činnost ústavů je právními předpisy upravena jen velmi obecně. Ani dostupná judikatura či odborná literatura se tomuto tématu příliš nevěnují. V praxi je v souvislosti se znaleckými ústavami často diskutována kvalita znaleckých posudků podávaných ústavami a s tím související odpovědnost za podání takového posudku.

Znaleckou činnost ústavů upravuje oddíl III. ZnalZ. Definici znaleckého ústavu poskytuje ustanovení § 21 odst. 1 a 2 ZnalZ, když stanoví:

„(1) Jsou-li v určitém oboru ústavy nebo jiná pracoviště specializována na znaleckou činnost, jsou státní orgány povinny vyžadovat posudky především od nich.

(2) Ve zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení mohou státní orgány požádat vědecké ústavy, vysoké školy a instituce, aby samy podaly posudek.“

Znalecké ústavy jsou tedy dvojího druhu. Prvním druhem jsou odborná pracoviště a ústavy specializující se na znaleckou činnost. V praxi se jedná o právnické osoby založené právě za účelem provádění znalecké činnosti. Zpravidla jimi jsou obchodní společnosti založené podle obchodního zákoníku. Druhým druhem jsou vědecké ústavy, vysoké školy a instituce. Na rozdíl od prvního druhu by se nemělo jednat o právnické osoby, které by se zabývaly znaleckou činností jako hlavním předmětem své činnosti. V praxi však toto není zcela naplněno. Zpravidla se jedná sice o osoby, které vznikly jako veřejnoprávní instituce vědecké, vysokoškolské nebo výzkumné. Nicméně jsou v seznamu zapsány jak čistě vědecké či vysokoškolské instituce¹¹⁷ tak i obchodní společnosti¹¹⁸. Ojedinele se mezi těmito institucemi objevují dokonce i fyzické osoby¹¹⁹. Podle Dörfla¹²⁰ má být hlavním předmětem ústavů tohoto druhého druhu rozvíjení poznatků v nějakém oboru a tyto by měly být prezentovány nejlepšími odborníky a speciálním technickým vybavením. Tento druh ústavů by měl zaručit potřebnou odbornou autoritu pro posouzení nejsložitějších otázek. Tyto ústavy by tak měly být povolány v těch nejsložitějších případech, nebo pro provedení revizního znaleckého

¹¹⁷ Např. Akademie múzických umění v Praze, divadelní fakulta nebo Mikrobiologický ústav AV ČR, v.v.i. – viz II. oddíl seznamu ústavů na www.justice.cz.

¹¹⁸ Např. A-Consult plus, spol. s r.o. či DEKRA Automobil, a.s. – viz II. oddíl seznamu ústavů na www.justice.cz.

¹¹⁹ Např. ADN - Konzult - Doc. Ing. Jindřich Šachl, CSc. – viz – viz II. oddíl seznamu ústavů na www.justice.cz.

¹²⁰ Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2, strana 142.

posudku, pokud je pochybnost o správnosti dříve podaného posudku, nebo pokud jsou dříve podané znalecké posudky ve vzájemném konfliktu.

Znalecké ústavy jsou zapsány v seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost, který vede ministerstvo spravedlnosti. Tento seznam sestává ze dvou oddílů, když do prvního jsou zapisována odborná pracoviště a ústavy specializující se na znaleckou činnost (§ 21 odst. 1 ZnalZ) a do druhého vědecké ústavy, vysoké školy a instituce (§ 21 odst. 2 ZnalZ).

5.1.2. Vznik funkce znalce – znaleckého ústavu

Vznik funkce znalce – znaleckého ústavu ani proces výběru či samotného jmenování není zákonem o znalcích a tlumočnících samostatně upraven. Proces jmenování není stejně jako v případě fyzických osob podle současné praxe a judikatury správním řízením a rozhodnutí o zápisu do seznamu znaleckých ústavů či odmítnutí žádosti není správním rozhodnutím.¹²¹ V rámci řízení je tedy nutno stejně jako u fyzických osob postupovat podle části čtvrté správního řádu (viz kapitola 2.2.1.). Na zápis do seznamu znaleckých ústavů není právní nárok.

V praxi probíhá proces výběru a jmenování znaleckých ústavů následovně: Vědecký ústav, vysoká škola či jiná instituce nebo právnická osoba podá žádost ministru spravedlnosti o zápis do seznamu znaleckých ústavů (ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost). Náležitosti žádosti nejsou nijak stanoveny, což v praxi působí těžkosti. Žadostí se zabývá aparát ministra spravedlnosti, konkrétně odbor dohledu ministerstva, když zkoumá zejména kvalifikační předpoklady osob, které mají ve znaleckém ústavu znaleckou činnost zajišťovat, a dostatečnost materiálního vybavení žadatele. Ministerstvo si též vyžádá stanovisko příslušného krajského soudu. Na základě provedeného šetření pak odbor kontroly předloží žádost spolu se svým doporučením ministru k rozhodnutí. Pokud ministr žádosti vyhoví, rozhodne o zápisu do seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost. Znalecký ústav je následně zapsán do seznamu, a to v případě odborných pracovišť a ústavů specializovaných na znaleckou činnost (zpravidla se jedná o právnické osoby založené podle obchodního zákoníku) do I. oddílu seznamu, a v případě vědeckých, vysokoškolských a jiných institucí (zpravidla se nejedná o právnické osoby vzniklé výhradně za účelem výkonu znalecké činnosti, ale o vědecká, výzkumná či vysokoškolská zařízení, ve kterých je znalecká činnost vykonávána jako vedlejší činnost) do II. oddílu seznamu. Zápisem do

¹²¹ Viz judikatura Nejvyššího správního soudu (6 A 57/2002) i Ústavního soudu (I. ÚS 178/03 a II. ÚS 153/04)

příslušného oddílu seznamu, který je publikován v Ústředním věstníku ČR, je znalecký ústav oprávněn k výkonu znalecké činnosti.

5.1.3. Zánik funkce znalce – znaleckého ústavu

K zániku funkce znalce – znaleckého ústavu dochází za obdobných podmínek jako v případě fyzické osoby. Zákon o znalcích a tlumočnících upravuje v ustanovení § 20 důvody odvolání znalce (k těmto důvodům viz kapitola 2.3.1). Jiný způsob zániku funkce znalce jakožto znaleckého ústavu zákon neuvádí. Je však na místě konstatovat, že kromě odvolání znalce existuje ještě další způsob zániku funkce znalce, a to zánik právnické osoby (či jiné instituce) – znaleckého ústavu.

V případě zániku právnické osoby dochází k zániku její způsobilosti mít práva a povinnosti. Je však třeba rozlišit zánik, při kterém má nebo nemá právního nástupce. V případě, že právnická osoba zanikne bez právního nástupce, dochází automaticky i k zániku funkce znalce. Pokud právní nástupce existuje, funkce znalce a priori nezaniká, jelikož přechází spolu s jejím jménem na tohoto právního nástupce. Je však na místě zkoumat, zda nejsou v takovém případě dány důvody pro odvolání znalce.

5.2. Práva a povinnosti znaleckého ústavu, odpovědnost za podání posudku

Pro výkon znalecké činnosti znaleckých ústavů platí přiměřeně ustanovení zákona o výkonu znalecké činnosti fyzických osob upravené oddílem II. ZnalZ. Existují však dvě specifika, která stanoví § 22 odst. 1 a 2 ZnalZ:

„(1) Ústav podá posudek písemně. Uvede v něm, kdo posudek připravoval a kdo může, jestliže to je podle procesních předpisů třeba, před státním orgánem osobně stvrdit správnost posudku podaného ústavem a podat žádaná vysvětlení.

(2) Za včasné a řádné provedení posudku odpovídá ústav.“

Pokud podává posudek znalecký ústav, podává ho vždy právnická osoba na svou odpovědnost, ačkoliv ho prakticky samozřejmě zpracovává konkrétní pracovník - osoba fyzická. Ve vztahu k zadavateli posudku tedy vystupuje vždy znalecký ústav jako samostatný subjekt, nikoliv konkrétní pracovník – fyzická osoba. Pracovníci, kteří fyzicky posudek zpracovávají, jsou zpravidla ke znaleckému ústavu v pracovně právním poměru a jemu odpovídají za výsledek své práce podle zákoníku práce. Jména konkrétních osob, které posudek zpracovaly, však musí být v posudku uvedena a tyto osoby by se

měly též pod posudek podepsat. Dále v posudku musí být uvedena ta z konkrétních osob, která může za ústav posudek před soudem ve smyslu ust. § 13 odst. 5 ZnaV stvrdit, doplnit nebo jeho obsah blíže vysvětlit.

Posudek znaleckého ústavu musí mít vždy písemnou formu. V případě stvrzování posudku před soudem konkrétní fyzickou osobou určenou v posudku znaleckým ústavem je podle čl. 16 Směrnice třeba konkrétního pracovníka před výsledkem vzít do znaleckého slibu, nebo mu tento musí být připomenut, pokud je pracovník i znalec jako fyzická osoba. Na tomto místě je vhodné zdůraznit, že jednotliví pracovníci znaleckého ústavu nemusejí být znalci jako fyzické osoby. Zákon o znalcích a tlumočnících totiž nepředepisuje, aby právnické osoby, zapsané do seznamu znalců, vykonávaly znaleckou činnost pomocí fyzických osob oprávněných ke znalecké činnosti.¹²²

Zvláštnost podání znaleckého posudku znaleckým ústavem tedy spočívá v pojetí odpovědnosti za znalecký posudek, označení konkrétních osob, které se na posudku podíleli, a zvláštního zastupování znaleckého ústavu při stvrzení znaleckého posudku či jeho vysvětlení nebo doplnění před soudem.

V případě znaleckých ústavů dále existují drobné odchylky při stanovení odměn. Znalecké ústavy mohou jednak dosáhnout až o 50% vyšší odměny, než znalci fyzické osoby, a jednak v případě znaleckých ústavů nelze aplikovat odměny a náhrady nákladů paušální částkou (blíže viz kapitola 3.4.2.).

¹²² Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze Cmz 38/92.

6. Záměry de lege ferenda

6.1. Nově navrhovaná právní úprava

Častým předmětem kritiky mezi odbornou i laickou veřejností je jednak zvyšující se vliv soudních znalců na výsledek civilních či trestních řízení a jednak kvalita činnosti některých znalců a znaleckých ústavů. V současné době se tak vyskytují poměrně časté stížnosti různých subjektů na činnost znalců a na průtahy při zpracování znaleckých posudků v soudních řízeních. Předmětem stížností jsou také otázky náležející do oblasti státní správy na úseku znalců (jmenování a odvolávání znalců, přezkušování znalců formou testů apod.). Na některé problémy v souvislosti se znaleckou činností opakovaně upozorňuje např. i veřejný ochránce práv v souhrnných zprávách podávaných každoročně Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR,¹²³ nebo Asociace znalců a odhadců ČR, o.s.¹²⁴

Ministerstvo spravedlnosti si bylo a je vědomo kritiky¹²⁵ týkající se soudních znalců a jejich činnosti a již od poloviny 90. let¹²⁶ průběžně pracuje na nové právní úpravě, přičemž v roce 2008 připravilo zatím nejnovější novelizaci zákona o znalcích a tlumočnících. Jelikož současně platnou právní úpravu znalecké činnosti je již v mnoha směrech třeba považovat za nevyhovující a nevystihující současné potřeby, jeví se přijetí nové právní úpravy znalecké činnosti jako nezbytné.

Tato novela ministerstva z roku 2008 prozatím jako jediná komplexně řeší znaleckou činnost a měla dle stanoviska ministerstva vyřešit nejkritičtější problémy s tím, že poté by bylo možné zahájit práce na zcela novém zákoně o znalcích a tlumočnících. Návrh novely zákona o znalcích a tlumočnících byl projednán legislativní radou vlády (LVR) na 49. zasedání dne 19. 3. 2009 a tato byla vládě doporučena ke schválení¹²⁷. Vláda však návrh novely prozatím neschválila, ač bylo původně plánováno, že tato nabude účinnosti k 1. 1. 2010. Tento návrh byl nejprve na programu 16. schůze vlády ČR dne 27. dubna 2009, na které vláda projednávání přerušila s tím, že návrh bude znovu předložen do 31. 12. 2009. Návrh byl pak znovu předložen na další schůzi vlády dne 25. 5. 2009,

¹²³ Viz např. Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2006 nebo Zpráva za třetí čtvrtletí roku 2009, zdroj: www.ochrance.cz

¹²⁴ Viz např. Petice AZO ze dne 25. 1. 2008 otištěné v časopise Soudní inženýrství č. 1/2008 str. 48.

¹²⁵ Viz např. odpověď MS na petici AZO čj. 639/2006-LO-SP/24 ze dne 20. 2. 2008 otištěnou v časopise Soudní inženýrství č. 1/2008, str. 49; Tisková zpráva ČT24: Ministr spravedlnosti chce zpřísnit dohled nad soudními znalci. <http://www.ct24.cz/domaci/28426-ministr-spravedlnosti-chce-zprisnit-dohled-nad-soudnimi-znalcii/>, 12.9.2008; Tisková zpráva ČT24: Posudky soudních znalců nejsou často kvalitní - jsou třeba lepší pravidla. <http://www.ct24.cz/domaci/23017-posudky-soudnich-znalcu-nejsou-casto-kvalitni-je-sou-treba-lepsi-pravidla/>, 24.7.2008

¹²⁶ Již v roce 1997 byl vládou schválen první věcný záměr zákona o soudních znalcích a soudních tlumočnících - USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY ze dne 19. února 1997 č. 85, zdroj: <http://kormoran.vlada.cz>. Další návrh novely zákona byl k připomínkovému řízení rozeslán v roce 2003 – viz návrh novely v časopise Soudní znalec č. 4/2003, str. 167

¹²⁷ Viz Program 49. zasedání LRV a jeho výsledky dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/ppov/lrv/programy-zasedani-a-vasledky/program-49-zasedani-lrv-54585/> (19. 3. 2009)

avšak byl stažen z programu jednání. Jelikož byl v první polovině roku 2010 připraven nový věcný záměr zákona¹²⁸, tato novela (dále i „vládní novela“) zřejmě nikdy přijata nebude.

Nový věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících byl vypracován na základě úkolu uloženého Ministerstvu spravedlnosti Plánem legislativních prací vlády na rok 2010 a počátkem června 2010 byl poslán do meziresortního připomínkového řízení. Věcný záměr se dle předkládací zprávy¹²⁹ zaměřuje na změnu celkové koncepce, již se dosud řídilo získávání oprávnění k výkonu činnosti znalce. Mají být stanovena přísná objektivní kritéria pro získání oprávnění k výkonu této činnosti, dále má být vytvořen centrální seznam znalců, zvýšen dohled nad výkonem znalecké činnosti a zakotvena úprava podmínek pro pozastavení a zánik práva tuto činnost vykonávat.

Nový věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících však v porovnání s vládní novelou nepřináší žádnou zásadní změnu. K tomuto závěru koneckonců dospívá i prof. Bradáč ve svém článku publikovaném v Časopise soudní inženýrství.¹³⁰ Ačkoliv je budoucnost vládní novely s největší pravděpodobností uzavřena, jedná se o jediný důkladně zpracovaný návrh nové podoby zákona o znalcích a tlumočnících v paragrafovém znění, a lze se domnívat, že přestože nebude přijata, bude se nový návrh zákona připravovaný na základě nového věcného záměru ubírat podobným směrem, a proto se další text bude věnovat právě vládní novele a různým analýzám a názorům s ní souvisejícím. Případné rozdíly nebo odchylky ve vztahu k novému věcnému záměru zákona budou též diskutovány.

Jak již bylo v této práci uvedeno, dosavadní právní úprava zákona o soudních znalcích a tlumočnících pochází z roku 1967. Lze ji označit za příliš obecnou a zastaralou, která na soudní znalce klade nároky nevyhovující potřebám dnešní doby. Řádný výkon činnosti soudních znalců má totiž zásadní význam zejména ve sporech, které v dnešní době často vyžadují zpracování znaleckého posudku. Při podání nikoli řádného znaleckého posudku může docházet jak k prodlužování řízení, tak i k případným újmám účastníků řízení. Proto se jeví jako nutné vypracovat takový zákon o znalcích a tlumočnících, který zajistí transparentnější způsob evidence znalců, způsoby kontroly jejich odborné erudice a dohledu nad samotným výkonem jejich činnosti.

¹²⁸ Viz tisková zpráva, zdroj: http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/688590 (30.1.2010), nebo Souhrnná zpráva veřejného ochránce práv za rok 2009, zdroj: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Souhrnna_zprava_VOP_2009.PDF (4.6.2010), znění nového věcného záměru viz např. <http://www.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/135-10-vecny-zamer-zakona-o-znalcich-a-tlumocnicich-t-18-6-2010.aspx> (18.6.2010)

¹²⁹ Viz tamtéž.

¹³⁰ Bradáč, A.: Věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 3/2010, str. 165

Podle důvodové zprávy k vládní novele by měly být navrhovanou právní úpravou odstraněny nedostatky platné právní úpravy v oblasti činnosti znalců, pramenící zejména z doby přijetí této právní úpravy (1967). Vládní novela tak zpřesňuje a rozšiřuje předpoklady pro jmenování znalcem, více precizuje podmínky výkonu znalecké činnosti, stanoví přesnější podmínky pro vyškrtnutí znalce ze seznamu a současných devět seznamů znalců a tlumočnicků (8 vedených krajskými soudy a jeden ústřední) nahrazuje jedním přehledným seznamem vedeným a spravovaným Ministerstvem spravedlnosti jako elektronický registr s dálkovým přístupem. Podobný přístup lze nalézt i v novém věcném záměru zákona z letošního roku.

Vládní novela upravuje a zpřesňuje účel a rozsah právní úpravy uvedený v ust. § 1 ZnalZ. Původní pojem „státní orgány a orgány, na které přešly úkoly státních orgánů“ se nahrazuje přesnějším pojmem „orgán veřejné moci“, který je používán např. Ústavou České republiky a zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu a je v našem právním řádu jednoznačně vymezen.¹³¹

Pojem „občanů nebo organizací“ se nahrazuje výstižnějším pojmem „třetích osob“.

V ustanovení § 1 je dále navrhováno i zcela nové znění odstavce 2, který vymezuje předmět (rozsah) právní úpravy, když stanoví:

„Tento zákon upravuje

- a) podmínky výkonu znalecké a tlumočnické činnosti,*
- b) práva a povinnosti znalců a tlumočnicků,*
- c) podmínky činnosti znaleckých ústavů (dále jen „ústavy“),*
- d) působnost Ministerstva spravedlnosti (dále jen „ministerstvo“) a krajských soudů při výkonu státní správy znalecké a tlumočnické činnosti.“*

Vládní novela tedy zavádí terminologii, která lépe odpovídá současné době a přesně a přehledně vymezuje předmět právní úpravy, což se jeví jako zcela žádoucí.

¹³¹ Viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I ÚS 229/1998, podle kterého jsou za orgány veřejné moci považovány orgány autoritativně rozhodující o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo nebo zprostředkovaně, přičemž veřejnou moc vykonává stát především prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní, a za určitých podmínek ji může vykonávat i prostřednictvím dalších subjektů.

6.2. Vznik funkce znalce

6.2.1. Znalci zapsaní do seznamu

Nově navrhované ustanovení § 4 a § 4a ZnalZ především stanoví na rozdíl od stávající právní úpravy oddělené předpoklady pro jmenování znalcem a pro jmenování tlumočnickem, jelikož se postavení těchto dvou osob do jisté míry odlišuje.

Kromě obecných předpokladů, které jsou společné pro znalce i pro tlumočníky, ustanovení § 4 ZnalZ rozšiřuje a zpřesňuje předpoklady pro jmenování znalcem a upouští od požadavku státního občanství z důvodu možného konfliktu s právem Evropských Společenství. Zůstává i nadále zachována povinnost žadatele o jmenování absolvovat speciální výuku pro znaleckou činnost, jde-li o jmenování pro obor, v němž je taková výuka zavedena, a pokud není, stanoví se nově povinnost absolvovat kurs znaleckého minima organizovaný subjektem pověřeným ministerstvem. Podle důvodové zprávy se předpokládá, že se bude jednat o Justiční akademii.

Vzhledem k velkému množství znaleckých oborů a odvětví (cca 50) a k jejich neustálému vývoji, není možné nastavit přesné podmínky pro jmenování pro každý konkrétní obor a odvětví. Obecně se při stanovení podmínek pro jmenování vychází z toho, že za znalce by měli být jmenováni odborníci s vysokou kvalifikací. Pokud tedy pro daný obor existuje odpovídající vysokoškolské vzdělání, měl by je uchazeč o jmenování doložit. Nově navrhovaná právní úprava zohledňuje i profesní vývoj odborníků s nejvyšší kvalifikací, jako jsou profesori a docenti, jelikož jejich působení je často víceoborové nebo mezioborové. Pouze v oborech, pro které odpovídající vysokoškolské vzdělání neexistuje nebo ve výjimečných a odůvodněných případech, může uchazeč o jmenování doložit splnění potřebných odborných předpokladů jiným způsobem. Dále se požaduje, aby uchazeč o jmenování znalcem získal odbornou praxi v oboru, pro který má být jmenován, případně i odbornou nebo specializovanou způsobilost, je-li pro konkrétní obor, odvětví nebo specializaci jiným právním předpisem předepsána (např. atestace lékařů, akreditace v různých oborech).

Z důvodu zaručení nejvyšší míry procesní ochrany účastníků řízení, má podle navrhované vládní novely i jmenování znalců probíhat ve správním řízení. Aby bylo co nejvíce zamezeno subjektivním hlediskům při výběru znalců, návrh vládní novely stanoví, že výběr z osob navržených na jmenování bude provádět sbor pro znalecké otázky, pokud bude pro daný obor zřízen. Jeho výsledek má mít charakter závazného stanoviska pro rozhodování ministra spravedlnosti nebo předsedy krajského soudu. Vzhledem k velkému počtu a rozmanitosti oborů a odvětví však není prakticky možné vytvořit tyto poradní orgány pro všechny obory a jazyky. Zejména v těchto případech

absence poradního orgánu by si pak ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu měl vyžádat stanovisko profesních sdružení nebo zájmových sdružení sdružujících znalce.

Vládní novela dále zpřesňuje okruh subjektů, které mohou podat návrh na jmenování znalce, a to na orgány veřejné moci, vědecké instituce, vysoké školy, profesní sdružení a zájmová sdružení sdružující znalce. Vládní novela též zachovává možnost samotného uchazeče navrhnout své jmenování.

V případě, že dojde ke splnění předpokladů vyplývajících z § 151 odst. 1 správního řádu, tj. vyhoví-li se návrhu na jmenování znalce v plném rozsahu, vydá se osobě navržené na jmenování místo rozhodnutí jmenovací dekret.

Vládní novelou se dále výslovně zakotvuje již současný faktický stav, kdy návrh na jmenování znalce lze též zamítnout z důvodu dostatečného počtu znalců daného oboru, odvětví a specializace. Co se však míní dostatečným počtem, není definováno, a záleží tak na uvážení jmenujícího orgánu. Na jmenování znalcem tak i ve znění vládní novely není právní nárok.

Vládní novela tedy rozšiřuje podmínky pro jmenování znalců. Současné vágní a velmi obecné předpoklady pro jmenování mají být nahrazeny konkrétními, přesně definovanými podmínkami. Rozšíření a konkretizace podmínek pro jmenování je jistě žádoucí. Otázkou však zůstává, zda by při splnění podmínek neměl být na jmenování znalce nárok.

V tomto směru je vhodné poukázat na nový věcný záměr zákona z letošního roku, ve kterém na rozdíl od vládní novely je jako jedna z možných variant připuštěno, aby na jmenování znalcem právní nárok za splnění předem daných podmínek byl. Nový věcný záměr zákona navíc jako jeden z kvalifikačních předpokladů výslovně hovoří v jedné z možných variant o složení zkoušky znalce.

6.2.2. Sbory pro znalecké otázky

Podle dosavadního znění zákona má ministr spravedlnosti oprávnění zřídit jako své poradní orgány tzv. sbory pro znalecké otázky. Vládní novelou se legalizuje současný faktický stav, podle něhož jsou sbory pro znalecké otázky zřizovány i u předsedů krajských soudů, pokud byly ministrem spravedlnosti pověřeny ke jmenování znalců. Těmto poradním orgánům se vládní novelou přisuzuje i vážnější postavení při výběru znalců, při rozhodování o pozastavení či zániku práva vykonávat činnost znalce. Jako

členy těchto poradních orgánů lze jmenovat nejen znalce, ale nově i zástupce odborné veřejnosti.

Výslovně se vládní novelou stanoví, kdo sborům pro znalecké otázky předsedá a řídí jejich zasedání. Dále vládní novela členům sborů pro znalecké otázky přiznává nárok na náhradu účelně vynaložených nákladů spojených s výkonem funkce člena sboru pro znalecké otázky; mohou jim být poskytovány i odměny ve výši stanovené ministerstvem.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.2.3. Seznam znalců

Nově navrhované ustanovení § 7 ZnalZ upravuje zcela nově seznam znalců a tlumočnicků. Podle dosavadní právní úpravy seznamy znalců a tlumočnicků vedou krajské soudy, v jejichž obvodu má znalec trvalé bydliště, a ústřední seznam znalců a tlumočnicků vede Ministerstvo spravedlnosti; existuje tedy osm „krajských“ seznamů a jeden seznam ústřední. Podle vládní novely by měl vzniknout pouze jeden seznam, který bude veden a spravován Ministerstvem spravedlnosti jako elektronický registr s dálkovým přístupem. Seznam by měl obsahovat všechny podstatné údaje o každém znalci s tím, že bude rozdělen na část veřejnou a část neveřejnou (pouze pro potřeby orgánů veřejné moci). Seznam bude i nadále členěn na oddíl pro zápis znalců a tlumočnicků. Oddíl pro zápis znalců pak bude dále členěn podle oborů a odvětví, s uvedením zvláštních specializací. Všechny oddíly budou v rámci oborů a odvětví členěny rovněž podle krajů, a to podle místa trvalého pobytu znalce. V případě, že se bude jednat o cizince, který nemá na území ČR trvalý pobyt, pak podle místa výkonu znalecké činnosti v ČR.

Změnu kteréhokoliv z údajů uvedených v seznamu je znalec povinen bez zbytečného odkladu oznámit příslušnému předsedovi krajského soudu, a to pod hrozbou peněžité sankce.

Nový věcný záměr zákona počítá s podobnou koncepcí vedení seznamu znalců.

6.2.4. Znalec „ad hoc“

Stejně jako dosavadní právní úprava umožňuje i vládní novela ustanovení tzv. ad hoc znalce. Vládní novelou je ale zdůrazněna výjimečnost takového postupu uvedeného v § 24 ZnalZ a nutnost jeho odůvodnění. Případy, kdy lze ustanovit za znalce jinou osobu, musí být skutečně jen velmi výjimečné a vázané na důvody, kdy úkon nemůže provést

znalec zapsaný do seznamu. Důvodem pro tento postup však nově nemohou být vysoké náklady. Výslovně se dále umožňuje, za podmínek uvedených v novém znění § 25a ZnalZ za použití § 24 ZnalZ, ustanovit k podání posudku i právnickou osobu, která není zapsána do seznamu ústavů. Tato praxe fakticky funguje již v současné době, avšak pouze na základě výkladu zákona.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.3. Zánik práva vykonávat znaleckou činnost (zánik funkce znalce)

Nově navrhované znění § 20a až 20c ZnalZ upravuje zánik práva vykonávat znaleckou činnost. Právo vykonávat znaleckou činnost zaniká vyškrtnutím znalce ze seznamu

- a) nastane-li některá ze skutečností uvedených v § 20b nebo
- b) rozhodne-li o tom předseda krajského soudu v případech uvedených v § 20c.

Ustanovení § 20c ZnalZ upravuje důvody, v nichž je předseda krajského soudu povinen rozhodnout o vyškrtnutí znalce ze seznamu (§ 20c odst. 1 a 2) a důvody, při nichž bude záležet na uvážení příslušného předsedy krajského soudu, zda v těchto případech znalce ze seznamu vyškrtne či nikoliv (§ 20c odst. 3 a 4).

Mezi důvody, při nichž je předseda krajského soudu povinen rozhodnout o vyškrtnutí znalce ze seznamu, patří i to, že znalec při ověřování odborné způsobilosti ani opakovaně neuspěl, nebo se znalec bez omluvy a bez vážného důvodu k ověření odborné způsobilosti anebo k opakovanému ověření odborné způsobilosti nedostavil. Naproti tomu, pokud se znalec dopustil přestupku, bude záležet na uvážení předsedy krajského soudu a na závažnosti přestupku, zda znalec bude ze seznamu vyškrtnut či nikoliv. Při úpravě postihu znalců a jejich odvolávání novela zákona o znalcích a tlumočnících vychází z toho, že u znalců nelze ve správním řízení vedeném ministerstvem hodnotit "kvalitu či nekvalitu" zpracovaného posudku, tedy odbornost znalce, neboť se jedná o velmi odborné věci, ve kterých se často neshodnou ani přední odborníci. Proto mají být znalci, jak již bylo výše uvedeno, ve správním řízení postihováni pouze za porušení povinností zákona, které však nesouvisí s posuzováním kvality či odborné správnosti posudku (např. neoznámení údajů, nevedení znaleckého deníku, výkon činnosti znalce v době pozastavení práva vykonávat tuto činnost, vykonání znalecké činnosti se zjevnými vadami - tím ovšem není míněno posuzování kvality posudku - apod.). Pokud by vznikly pochybnosti o odbornosti znalce, tj. ať už z důvodu, že se orgán domnívá, že jeho posudky jsou odborně nekvalitní či že např. po

dlouhou dobu nevykonával žádný znalecký úkon, je možné znalci nařídít ověření jeho odborné způsobilosti, což je odborná zkouška organizovaná subjektem pověřeným ministerstvem (může se jednat o vysoké školy apod.). Pokud v této zkoušce znalec neuspěje nebo se k ní nedostaví, musí být ze seznamu okamžitě vyškrtnut.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4. Práva a povinnosti znalce

Vládní novela přistupuje k současnému charakteru právní úpravy v oblasti práv a povinností znalců tak, že tento katalog rozšiřuje o další povinnosti a práva, jako jsou povinnost pojištění odpovědnosti za škodu, povinnost celoživotního vzdělávání či přednost zpracování posudku pro orgány veřejné moci. Novela tedy jinak zachovává tuto směs procesních i organizačních povinností znalce, které jsou stanoveny od obecných formulací, jako je řádný výkon činnosti, až po konkrétní organizační povinnosti užívání úřední pečeti a vázání posudku.

Je samozřejmě otázkou, zda má význam některé povinnosti znalce upravovat jak procesními předpisy, tak i předpisy speciálními, znaleckými. Např. je tomu tak u povinnosti podat posudek ve stanovené lhůtě. Jejím nesplněním znalec porušuje ustanovení jak zákona o znalcích a tlumočnících, tak i závazné pokyny soudu nebo jiného orgánu veřejné moci. Jako důsledek tohoto dvojího porušení povinností může být jeho odpovědnost procesní nebo kárná. Pravdou je, že právní zásada ne bis in idem by v daném případě měla zamezovat dvojímu potrestání znalce. Tento stav však umožňuje uvážení pro orgán, který znalce ustanovil, jaký postih pro něho zvolí.

Vládní novela i nově navržený věcný záměr zákona řeší pouze práva a povinnosti upravené zákonem o znalcích a tlumočnících, proto se další výklad bude zabývat právě jimi.

6.4.1. Povinnost zákonného postupu

Povinnost zákonného postupu je základní povinností každého znalce vyplývající ze slibu znalce a vládní novelou zůstává v nezměněné podobě. Nový věcný záměr zákona v této otázce též nic nového nepřináší.

6.4.2. Povinnost nestranného výkonu činnosti

Podobně jako v případě povinnosti zákonného postupu zůstává i povinnost nestranného výkonu činnosti vyplývající ze slibu znalce beze změny.

6.4.3. Povinnost odbornosti

Znalecká činnost je vysoce kvalifikovaná činnost, která se neustále vyvíjí. Je proto naprosto nezbytné, aby znalci na tento vývoj neustále reagovali, a to tím, že si své vědomosti a dovednosti neustále budou obnovovat a doplňovat v souladu s rozvojem svého oboru a nejnovějšími vědeckými poznatky. Proto vládní novela povinnost odbornosti znalce vyplývající ze slibu dále rozvádí a v nových ustanoveních § 15a ZnalZ zakotvuje povinnost znalců celoživotně se vzdělávat. Za celoživotní vzdělávání se podle nového znění § 15a odst. 2 ZnalZ považuje „*průběžné obnovování vědomostí, dovedností a způsobilosti odpovídající získané odbornosti v souladu s rozvojem oboru a odvětví a nejnovějšími vědeckými poznatky*“. Formy celoživotního vzdělávání jsou zejména samostatné studium odborné literatury, účast na kurzech, školicích akcích, seminářích, odborných a vědeckých konferencích a kongresech v České republice a v zahraničí, účast na odborně vědeckých aktivitách, publikační a pedagogická činnost a vědecko-výzkumná činnost vztahující se k odbornosti znalce. Podle novely mají celoživotní vzdělávání organizovat a pořádat zejména ministerstvo spravedlnosti, tzv. veřejnoprávní ústavy (k tomuto pojmu viz níže kapitola 6.8.), vysoké školy, profesní sdružení nebo zájmová sdružení znalců.

Vzhledem k velkému množství oborů a nepředvídatelnému vývoji v jejich rámci, však není možné stanovit pro každý obor konkrétní požadavky na průběžné vzdělávání. Proto je třeba celoživotní vzdělávání podle důvodové zprávy chápat jako „*doplňkový institut zákona, který by měl být v rozumné míře řízen a kontrolován tak, aby strany využívající služeb znalců měly jistotu ohledně jejich minimální (standardní) odborné způsobilosti, ale zároveň aby tento institut zbytečně znalce nezatěžoval*“.¹³²

Vládní novela pak v ust. § 15b ZnalZ zavádí tzv. průkaz odbornosti, do kterého se mají zaznamenávat veškeré účasti na akcích organizovaných a pořádaných v rámci celoživotního vzdělávání.

Povinnost odbornosti je jednou ze stěžejních povinností znalce. Je zcela zřejmé, že bez průběžného vzdělávání nemůže být žádný znalec schopen této povinnosti dostát. Požadavek na celoživotní vzdělávání je proto zcela legitimní. Je ale otázkou, do jaké

¹³² Viz důvodová zpráva zveřejněná na www.justice.cz (12.1.2010)

míry lze znalce nařizovat, aby se účastnily konkrétních vzdělávacích akcí, a hlavně je otázkou, kdo a jak bude rozhodovat o tom, zda se znalec vzdělává dostatečně či nedostatečně. Lze se domnívat, že otázku dostatečné odbornosti znalce může prokázat pouze a jen jeho práce v praxi tak, jak je tomu u advokátů, notářů apod. Jen výsledky práce znalce mohou poskytnout obrázek o jeho odbornosti, nikoliv průkaz odbornosti s vyznačenou docházkou na vzdělávacích akcích.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic zásadně nového nepřináší, když pouze nabízí několik variant způsobu provádění a prokazování vzdělávacích akcí.

6.4.4. Povinnost mlčenlivosti

Nově navrhované ustanovení § 10a ZnalZ blíže rozvádí povinnost mlčenlivosti, jejíž zachování znalec slibuje již ve slibu skládaném podle § 6 odst. 2 ZnalZ. Nové ustanovení § 10a pak řeší zejména otázku, kdo může znalce povinnosti mlčenlivosti zprostit. Řešení této otázky stávající právní úprava zcela postrádá.

Znalec je podle tohoto ustanovení povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděl při výkonu své znalecké činnosti, a to i po jejím skončení. Tato povinnost neplatí ve vztahu ke skutečnostem, které byly předmětem veřejně podaného znaleckého posudku. Této mlčenlivosti jej může zprostit orgán veřejné moci, který jej ustanovil, nebo ten, pro nějž znaleckou činnost vykonal na základě smlouvy. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na osoby, které se podílely na znalecké činnosti, tedy na konzultanty i osoby provádějící dílčí či pomocné práce. O povinnosti mlčenlivosti je znalec povinen tyto osoby poučit.

Povinností mlčenlivosti nejsou samozřejmě dotčeny povinnosti vyplývající ze zvláštních právních předpisů, zejména oznamovací povinnost vůči orgánům činným v trestním řízení.

Povinnost mlčenlivosti je samozřejmě jednou ze základních povinností znalce a její podrobnější úpravu lze jedině uvítat. V některých ohledech by však bylo žádoucí, aby vládní novela byla přesnější. Je totiž otázkou, co se ve zmíněném ustanovení míní veřejně podaným posudkem. Tento pojem není nikde definován a ani důvodová zpráva nic bližšího nestanoví. Obsah tohoto pojmu tedy bude muset stanovit pravděpodobně až případná judikatura.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.5. Povinnost vykonávat činnost řádně a ve stanovené lhůtě

S povinností vykonávat činnost řádně a ve stanovené lhůtě podle ustanovení § 8 ZnalZ počítá vládní novela v nezměněné podobě. Ani nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.6. Nová povinnost být pojištěn

Pro znalce se má navrhovanou vládní novelou nově zavést povinnost být po celou dobu výkonu znalecké činnosti pojištěn pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem činnosti znalce (§ 9 odst. 1 ZnalZ). Zákon má nově stanovit i minimální pojistné limity. Předpokládá se, že rámcové pojistné smlouvy by mohly sjednávat jednotlivá zájmová sdružení znalců. Znalci mají být na základě této nové právní úpravy povinni uzavřít smlouvu o pojištění nejpozději do třech měsíců od zápisu do seznamu. Pokud by však znalec chtěl začít vykonávat svou činnost dříve, musí mít i smlouvu o pojištění uzavřenou dříve; tj. pojištění musí vždy předcházet zahájení znalecké činnosti.

Nově navrhovaný § 9 odst. 3 ZnalZ upravuje zmocnění ministerstva spravedlnosti stanovit vyhláškou seznam oborů, odvětví a specializací, na něž se nevztahuje povinnost pojištění. Existují totiž obory či odvětví, v nichž jsou znalci ustanovováni jen velmi zřídka. Pro tyto znalce by povinné pojištění mohlo znamenat nadměrnou zátěž, která by mohla vést až k jejich žádosti o vyškrtnutí ze seznamu znalců. V tomto případě by tak zájem na udržení znalců i v těchto málo frekventovaných oborech měl převládat nad výhodami povinného pojištění.

Zákonné zakotvení povinného pojištění je povinností, které se odborná veřejnost dlouhodobě dožaduje.¹³³ Tato právní úprava odpovídá podobným právním úpravám jiných svobodných povolání, jako jsou advokáti, daňoví poradci, notáři, soudní exekutoři či auditoři, kde povinné pojištění profesní odpovědnosti již existuje. Povinné profesní pojištění je v tomto případě určitou zárukou pro případ, že znalec způsobí svou činností škodu třetí osobě. I tehdy, pokud by vznikla činností znalce škoda velkého rozsahu, nemělo by být pro poškozeného problémem domoci se náhrady této škody ze znalecova pojištění. Jedinou námitkou, kterou lze v souvislosti s povinným pojištěním znalců vznést, je skutečnost, že každý ze znaleckých oborů je specifický a i případné škodné následky při porušení povinnosti mohou být různého charakteru. Je tedy otázkou, zda je vhodné přímo zákonem paušálně stanovit pojistnou částku pro všechny obory.

¹³³ Viz např. Souhrnné zprávy Veřejného ochránce práv 2006, 2007, 2008, zdroj: www.ochrance.cz, nebo článek: Jirka, V.: K některým aktuálním problémům v oblasti znaleckého dokazování, zdroj: <http://www.epravo.cz/top/clanky/k-nekterym-aktualnim-problemum-v-oblasti-znaleckeho-dokazovani-60007.html>

Nový věcný záměr zákona o otázce povinného pojištění nehovoří.

6.4.7. Povinnost osobního výkonu činnosti

Podle dosavadního znění zákona je znalec povinen vykonávat svou činnost osobně (§ 10 odst. 1 ZnalZ). Takto formulované ustanovení neumožňuje znalcům zaměstnávat jiné osoby k provedení dílčích či pomocných prací nutných ke zpracování posudku nebo tyto dílčí práce zadávat dodavatelsky třetím osobám. Proto vládní novela navrhuje nové znění § 10 ZnalZ, kde je vypuštěna povinnost osobního výkonu a nově je stanoveno, že znalci jsou povinni vykonávat svou činnost nestranně a nezávisle, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost.

Stejně jako dosud je znalcům podle nového ust. § 10 odst. 2 ZnalZ umožněno přibrat k posuzování zvláštních dílčích otázek konzultanta. Nově si znalec o přibrání konzultanta rozhoduje sám, aniž by toto rozhodnutí bylo vázáno jako doposud na splnění blíže nekonkretizované podmínky, že to vyžaduje povaha věci. Na náhradu nákladů spojených s přibráním konzultanta má však znalec stále nárok pouze tehdy, jestliže orgán veřejné moci, který jej znalcem ustanovil, s přibráním konzultanta vyslovil souhlas.

Výše navrhované změny konečně znamenají dlouho požadovanou proměnu v pojetí znalecké činnosti. Nárůst poptávky po znalecké činnosti s rozvojem svobodného pohybu pracovních sil a kapitálu od začátku devadesátých let minulého století vedl nutně k posunu znalecké činnosti směrem k větší profesionalizaci, jejímu pojetí jako nezávislé výdělečné činnosti podle zákona a etablování stavovského prvku znalecké veřejnosti.

Potřeba nového chápání činnosti znalce nikoliv již jako činnosti vedlejší při výkonu jiného zaměstnání, ale jako činnosti profesionála specializujícího se výhradně na znaleckou činnost by proto měla vyústit ve vytvoření takové zákonné úpravy, která znalcům sice dále ukládá povinnost osobně odpovídat za znalecké závěry i postup, ale zároveň i otvírá pracovní právní nebo organizační možnosti pro samostatný výkon znalecké činnosti. Ve smyslu nového pojetí znalecké činnosti by tato snad mohla být bez výhrad vnímána jako činnost podnikatelská.

Osobní výkon činnosti znalcem je totiž jedním z faktorů, který vysoce limituje nynější výkon znalecké činnosti, a je proto jedním ze stimulů pro zakládání tzv. soukromoprávních znaleckých ústavů ve formě obchodních společností, které takové omezení při výkonu činnosti fakticky nemají.

Vládní novela je v tomto smyslu jistě pozitivním posunem. Přesto je ale i nově navrhovanou právní úpravu třeba chápat tak, že je do určité míry zachován požadavek

výkonu činnosti především znalcem osobně, a to zvláště u úkonů, které vyžadují jejich osobní účast, jako je například výslech či účast u soudního jednání nebo jiného úkonu orgánu veřejné moci.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.8. Povinnost oznámit důvody podjatosti

Ustanovení § 11 odst. 1 a 2 ZnalZ upravuje otázku podjatosti znalce. Vládní novela úpravu podjatosti nijak nemění, pouze s ohledem na ustanovení § 14 odst. 7 správního řádu a usnesení vlády č. 880/2007, které se týká mimo jiné průběžného odstraňování nadbytečných odchylek od správního řádu při novelizacích právních předpisů, se podle § 11 odst. 3 ZnalZ výslovně vylučuje použití těchto ustanovení v případě postupu podle správního řádu.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.9. Povinnost podat posudek v řízení před orgánem veřejné moci

6.4.9.1. Přednost znaleckých posudků pro orgány veřejné moci

Znalci jsou jmenováni zejména pro potřeby orgánů veřejné moci. Proto se má nově v ust. § 8 ZnalZ výslovně stanovit, že úkony znalecké činnosti zadané orgány veřejné moci mají přednost před ostatními znaleckými úkony. Na toto ustanovení též navazuje nově formulovaný § 11 odst. 7 ZnalZ, podle něhož nelze orgánu veřejné moci odepřít podání znaleckého posudku z důvodu množství úkonů vykonávaných pro třetí osoby. Vzhledem k hlavnímu účelu institutu znalce tak, jak je stále chápán, je výslovné uvedení této povinnosti logické a v souladu s účelem právní úpravy. Na druhou stranu lze ale namítnout, že s rozvojem soukromoprávních vztahů a s tím spojenou stále větší potřebou podávání znaleckých posudků pro třetí osoby působí tato povinnost velmi problematicky. Znalec je přeci i v soukromoprávních vztazích vázán smlouvou a musí termín podání posudku pod hrozbou soukromoprávní sankce dodržet. V opačném případě též porušuje své povinnosti vyplývající z právního předpisu. Zákonem stanovená přednost posudků pro orgány veřejné moci je proto velmi diskutabilní.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.9.2. Zásada komunikace mezi orgánem veřejné moci a znalcem před zadáním znaleckého úkolu

Při zadávání znaleckých posudků, které jsou odborně nebo časově náročnější než obvykle zadávané posudky, dochází v praxi ze strany orgánů veřejné moci často k nesprávně formulovaným otázkám či ke stanovení neadekvátní lhůty pro podání úkonu, což může vést i k ovlivnění jeho kvality. Vládní novela proto stanoví, že v těchto případech orgán veřejné moci má předem projednat zadání úkonu a lhůtu, která bude k podání úkonu stanovena, se zvoleným znalcem tak, aby se vyloučila možná nedorozumění a znalecký úkon mohl být včas a kvalitně podán.

Znalec má zároveň povinnost provést předběžný odhad předpokládané výše odměny a nákladů, které si provedení úkonu vyžádá. Vzhledem k tomu, že nikoliv vždy lze dopředu odhadnout složitost úkonu, výslovně se v navrhované vládní novele stanoví, že odůvodněné překročení předběžného odhadu nesmí být důvodem pro krácení odměny znalci.

Povinnost vzájemné komunikace mezi znalcem a orgánem veřejné moci ještě před zadáním samotného úkolu znalci je velmi žádoucí. Velmi často se totiž stává, že otázky jsou orgánem veřejné moci položeny tak, že na ně nelze prakticky odpovědět. Orgán veřejné moci též často nemá představu o časové a odborné náročnosti při zpracování znaleckého úkonu, což následně v praxi vede k neshodám při vyúčtování znalečného. Již v současné době zejména soudy před jmenováním znalce často zasílají znalcům přípis s otázkou, zda je daný znalec schopen, a pokud ano, v jaké lhůtě, zpracovat znalecký posudek a jaký je jeho odhad znalečného. Požadavek na podobnou komunikaci mezi orgánem veřejné moci a znalcem lze v současné době nalézt pouze ve Směrnici (čl. 15), je proto správným rozhodnutím tento požadavek zahrnout přímo do zákonné úpravy.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.9.3. Elektronický posudek

Současný stav vědecko technického pokroku otevírá řadu možností elektronické komunikace. Výjimkou není ani komunikace účastníků řízení s orgány veřejné moci.

Například občanský soudní řád umožňuje doručování návrhů i jiných podání účastníků soudu elektronickou cestou prostřednictvím e-mailové pošty, nebo prostřednictvím webových on-line formulářů. Účastník může elektronické podání opatřit zaručeným elektronickým podpisem namísto vlastnoručního podpisu. Od 1. 7. 2009 je dále možné

na základě zákona č. 300/2008 Sb. se soudy a jinými orgány veřejné moci komunikovat pomocí datové schránky.

Podat v elektronické podobě znalecký posudek však zatím není možné, protože zákonem stanovená forma posudku, jejíž součástí je otisk úřední pečeti a podpis znalce, tuto alternativu nepřipouští.

V praxi stále častěji nastávají případy zasílání posudků elektronickou formou (např. v souborech .doc či .pdf). Zaslání znaleckého posudku touto formou je třeba považovat za pouhou kopii, která musí být doplněna současným dodáním originálu opatřeného právě otiskem pečeti, podpisem znalce, předepsanou vazbou a originálem znalecké doložky. V těchto případech tedy jde pouze o způsob, jakým znalec snadněji a rychleji komunikuje se zadavatelem znaleckého úkonu.

Nemožnost podání posudku v elektronické podobě by měla být napravena právě vládní novelou. Nově navrhované znění § 13 odst. 3 ZnalZ stanoví, že podává-li znalec svůj úkon se souhlasem zadavatele úkonu písemně v elektronické podobě, opatří jej svým zaručeným elektronickým podpisem založeným na kvalifikovaném certifikátu vydaném akreditovaným poskytovatelem certifikačních služeb (uznávaný elektronický podpis). Vládní novela tedy reaguje na současný technický vývoj a nově umožňuje podávat znalecké posudky rovněž písemně v elektronické podobě, což lze jedině přivítat.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.10. Povinnost dodržovat náležitosti posudku a správného postupu (povinnost přezkoumatelnosti)

6.4.10.1. Vady znaleckého posudku

Znalecký posudek, u kterého nejsou dodrženy jeho náležitosti či správný postup, lze považovat za vadný. K nejčastějším vadám dochází zejména tam, kde znalec svůj závěr dostatečně v posudku neodůvodní, nemá pro svůj závěr nebo dílčí závěry dostatek zjištění, nebo se jeho zjištění neopírají o potřebné množství a kvalitu podkladů.

V praxi se někdy stává, že závěr posudku neodpovídá na zadané otázky, což je třeba považovat za nesplnění znaleckého úkolu.

Znalci může být vytýkáno i to, že při svém zkoumání nebo ke svým závěrům nevyužil všech dostupných vědeckých nebo odborných postupů. Pak se jedná též o porušení povinnosti plně využívat svých znalostí (povinnost odbornosti).

Některá pochybení v náležitostech posudku lze odstranit při vysvětlení postupu znalce při výslechu znalce před orgánem veřejné moci. Nesrozumitelný nebo nepřezkoumatelný posudek však má zpravidla za následek zproštění znalce ze zadaného úkolu nebo po vypracování posudku zadání revizního posudku některému z jiných znalců či znaleckých ústavů. Zpravidla pak následuje krácení nebo nepřiznání znalecké odměny za vadný posudek a případně podání stížnosti jmenujícímu orgánu.

Kromě výše uvedených negativních dopadů na samotného znalce vznikají v důsledku pochybení znalců i průtahy v řízení.

Plní-li však znalec své povinnosti a výsledky jeho práce jsou srozumitelné a přezkoumatelné, stává se cenným spolupracovníkem orgánu veřejné moci při objasňování skutkového stavu nebo při komunikaci s účastníky řízení. Jeho výstup je pak hodnotným důkazem pro případné rozhodnutí.

6.4.10.2. Povinnost přezkoumatelnosti

Vládní novela nově stanoví znalcům v ust. § 10 odst. 3 ZnalZ povinnost, aby každý jejich úkon byl přezkoumatelný. Přezkoumatelnost by měla být jednou ze základních charakteristik každého znaleckého posudku. Jedině přezkoumatelný posudek může splňovat veškeré zásady, které již v současné době požadují různé sice nezávazné ale obecně respektované znalecké standardy (blíže viz kapitola 1.7.3.). Zákonné zakotvení požadavku přezkoumatelnosti lze proto jedině uvítat, jelikož je to cesta, jak do určité míry omezit vady znaleckých posudků.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.11. Povinnost opatřit písemný posudek v listinné podobě podpisem a pečeti

Vládní novela doplňuje do ust. § 13 ZnalZ výslovný zákaz používat znaleckou pečeť mimo výkon činností znalce. Zároveň se doplňuje zmocnění pro ministerstvo spravedlnosti stanovit vyhláškou náležitosti pečeti a vzhled otisku pečeti.

Do budoucna je počítáno s tím, že znalecká pečeť bude vyznačována pouze u písemných znaleckých posudků, a to podaných v listinné podobě. Písemné znalecké posudky podané v elektronické podobě budou znalci opatřovat svým zaručeným elektronickým podpisem založeným na kvalifikovaném certifikátu vydaném

akreditovaným poskytovatelem certifikačních služeb (tzv. uznávaný elektronický podpis). Blíže k posudku v elektronické podobě viz kapitola 6.4.9.3.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.12. Povinnost vyznačovat znaleckou doložku

Povinnost vyznačovat znaleckou doložku vyplývá z prováděcí vyhlášky a zůstává vládní novelou nezměněna. Ani nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.13. Povinnost na požádání orgánu veřejné moci ústně stvrdit písemný posudek

Povinnost na požádání orgánu veřejné moci ústně stvrdit písemný posudek též vyplývá z prováděcí vyhlášky a zůstává vládní novelou nedotčena. Ani nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.14. Povinnost účtovat odměnu a náhradu nákladů spolu s podáním posudku, účtovat úměrně a úplně

S povinnostmi účtovat odměnu a náhradu nákladů spolu s podáním posudku, účtovat úměrně a úplně počítá vládní novela v nezměněné podobě (§ 19 ZnaZ). Dochází pouze k upřesnění, že o výši odměny rozhoduje orgán, který znalce ustanovil, pouze při podání posudku pro orgán veřejné moci. Bylo by však vhodné alespoň prováděcím předpisem lépe upravit postup účtování tak, aby bylo přesně stanoveno, který orgán má v rámci víceetapového rozhodování o znalečném rozhodnout a proplatit ho, a aby se vyjasnily zejména související daňové problémy (viz kapitola 3.2.2.9).

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.15. Povinnost vést znalecký deník

V souladu se současným technickým vývojem umožní vládní novela novým zněním § 15 ZnaZ znalci vést znalecký deník i v elektronické podobě. Novela rovněž navrhuje novou strukturu deníku, podle níž se mají odděleně zaznamenávat úkony učiněné pro orgány veřejné moci a pro třetí osoby. Novela stanoví znalci povinnost předkládat znalecký deník k provedení kontroly předsedovi krajského soudu v pravidelných termínech

stanovených předsedou nebo kdykoliv na požádání tohoto předsedy (tímto se částečně do zákona přejímá ustanovení § 8 odst. 2 ZnalV). Novela dále zmocňuje ministerstvo spravedlnosti upravit vyhláškou formu a způsob vedení deníku.

Vedení deníků je za současné právní úpravy upraveno velmi vágně. Z žádného ustanovení nelze dokonce dovodit povinnost vedení znaleckých deníků pro znalecké ústavy, natož jejich formu či podobu. Náležitosti znaleckého deníku v současné době stanoví pouze Směrnice, je proto velmi žádoucí, aby znalecké deníky byly z důvodu jejich jednotného vedení a možnosti kontroly upraveny přímo obecně závazným předpisem.

Nový věcný záměr zákona v této souvislosti stanoví jako jednu variant zavedení tzv. elektronického registru znaleckých posudků namísto znaleckých deníků, který by mělo spravovat Ministerstvo spravedlnosti. Je otázkou, zda lze v případě prosazení této varianty zajistit dostatečnou ochranu dat. Dále je nutné vypořádat se s faktem, že existuje jistě velké množství znalců, kteří nemají přístup na internet, aby mohli údaje do elektronického registru zadávat.

6.4.16. Nová povinnost archivace

Vládní novela dále stanoví pro znalce v § 15c ZnalZ povinnost uchovávat písemné znalecké úkony a znalecké deníky nejméně po dobu 10 let. Možnost dohledat starší znalecké úkony je nepochybně nezbytná z hlediska pozdějšího řešení stížností, přezkumů rozhodnutí, dohledu nad znalci apod. Vládní novelou však zůstává nedořešena otázka archivace pro případ, že funkce znalce zanikne. Není stanoveno, kdo bude v takovém případě povinen písemné znalecké úkony a znalecké deníky uchovávat.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.17. Povinnost hlásit změny bydliště (povinnost evidenční)

Ediční povinnost vyplývá z prováděcí vyhlášky a vládní novela ji nijak nemění. Ani nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.18. Právo podat posudek mimo řízení

Právo znalce vyplývající z ustanovení § 12 odst. 2 ZnalZ, tedy podat posudek kromě orgánů veřejné moci i třetím osobám, zůstává vládní novelou zachováno. Je třeba ale zdůraznit povinnost přednostně podávat posudky právě orgánům veřejné moci před třetími osobami (viz kapitola 6.4.9.1.). Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.19. Právo na odměnu a náhradu nákladů

Právo na odměnu za znalecký posudek a náhradu nákladů patří v současné době k nejvíce diskutovaným tématům. Současná právní úprava odměny je podrobně popsána v kapitole 3.4.2.

Ve vládní novele se výslovně rozlišuje stanovení odměny za znalecký úkon podaný pro orgán veřejné moci a pro třetí osobu na základě smlouvy. Nově navrhované znění § 17 ZnalZ výslovně uvádí, že odměna se v případě podání posudku pro orgán veřejné moci stanoví dle prováděcího předpisu, v ostatních případech (podání posudku pro třetí osoby) se stanoví na základě smlouvy.

Je třeba uvést, že vládní novela ani jiný navrhovaný předpis včetně nového věcného záměru zákona zatím neřeší problematiku výše odměny podle prováděcího předpisu. Skutečnost, že jsou hodinové sazby odměny velmi podhodnoceny a neodpovídají současným poměrům asi netřeba podrobně rozvádět. Koneckonců stačí porovnat výši odměny znalce s odměnou advokáta podle advokátního tarifu. Lze tedy jednoznačně doporučit, aby výše odměny znalce stanovená prováděcí vyhláškou byla podrobena revizi a nastavena tak, aby byla srovnatelná s odměnami, které dostávají například advokáti, daňoví poradci nebo auditoři.

6.4.20. Právo využívat prostředků zaměstnavatele

Ustanovení § 14 ZnalZ upravující právo znalce využívat prostředků zaměstnavatele navrhuje vládní novela zrušit jako již překonané a neodpovídající současnému vývoji. S tímto názorem nezbývá než souhlasit, jelikož v současné době si již nelze představit, že by třetí osoby mohly být nuceny potřebné prostředky znalci poskytovat jinak, než na smluvním základě. Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.4.21. Právo odmítnout podání znaleckého posudku

Kromě podjatosti znalce, kdy je odmítnutí podání znaleckého posudku nejen právem znalce, ale i jeho povinností, zavádí vládní novela v ust. § 11 odst. 5 a 6 ZnalZ další důvody, pro které je znalec povinen (odstavec 5) nebo oprávněn (odstavec 6) orgánu veřejné moci odepřít podání znaleckého posudku.

Podle těchto ustanovení je znalec povinen podání znaleckého posudku odepřít, pokud není zapsán v oboru a odvětví, ve kterém je potřebné úkon vykonat, nebo nemá potřebnou specializaci. Dále je znalec oprávněn orgánu veřejné moci podání znaleckého posudku odepřít, pokud doloží, že závažné zdravotní důvody, případně jiné vážné důvody, mu neumožňují vykonat úkon řádně a včas.

V odstavci 7 se však výslovně stanoví, že k odepření podání znaleckého posudku nemůže dojít pro množství úkonů vykonávaných pro jiné subjekty než orgány veřejné moci. Toto ustanovení úzce souvisí s nově navrhovaným zněním § 8 ZnalZ (viz kapitola 6.4.9.1).

Kromě případu podjatosti znalce (viz kapitola 3.2.2.3.) současná právní úprava postrádá možnost odmítnutí podání znaleckého úkonu ze strany znalce. Je proto vítanou změnou, že by znalec mohl např. ze závažných zdravotních důvodů nebo z důvodu velkého množství znaleckých posudků zpracovávaných souběžně pro orgány veřejné moci podání znaleckého posudku odepřít.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.5. Právní odpovědnost znalce

6.5.1. Odpovědnost za škodu

Současná právní úprava vychází z obecné odpovědnosti znalce za způsobenou škodu podle občanského zákoníku a její nedostatečnost v praxi vyvolává výkladové potíže. Navrhovanou novelou zákona se tedy výslovně stanoví objektivní odpovědnost znalce s liberačními důvody. Tato konstrukce odpovídá i postavení jiných obdobných profesí jako advokáti, daňoví poradci, notáři, exekutoři či auditoři. Především se však připravovanou novelou zákona zakládá povinnost pro znalce a tlumočníky být pro případ vzniku odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem činnosti znalce pojištěný – viz výše kapitola 3.7.6. Nově navrhovaný § 10 odst. 4 ZnalZ definuje liberační důvody u odpovědnosti za škodu tak, že se znalec odpovědnosti zproští, „*prokáže-li, že škodě*

nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze na něm oprávněně požadovat“.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.5.2. Disciplinární odpovědnost

Nově navrhovaná ustanovení § 25b až 25d ZnalZ upravují správní delikty znalců a znaleckých ústavů. Při úpravě postihu znalců vládní novela zákona o znalcích a tlumočnících vychází z toho, že u znalců nelze ve správním řízení hodnotit "kvalitu či nekvalitu" zpracovaného posudku, tedy odbornost znalce, neboť se jedná o velmi odborné věci, ve kterých se často neshodnou ani přední odborníci. Proto ve správním řízení mají být znalci postihováni pouze za porušení povinností vyplývajících ze zákona, které však nesouvisí s posuzováním kvality či odborné správnosti posudku (např. neoznámení údajů, nevedení znaleckého deníku, výkon činnosti znalce v době pozastavení práva vykonávat tuto činnost, vykonání znalecké činnosti se zjevnými vadami - tím ovšem není míněno posuzování kvality posudku - apod.). Pokud by vznikly pochybnosti o odbornosti znalce, tj. ať už z důvodu, že existuje domněnka, že posudky znalce jsou odborně nekvalitní či že např. po dlouhou dobu nevykonával žádný znalecký úkon, je možné znalci nařídít ověření jeho odborné způsobilosti, což je odborná zkouška organizovaná subjektem pověřeným ministerstvem (může se jednat o vysoké školy apod.). Pokud v této zkoušce znalec neuspěje nebo se k ní nedostaví, může být ze seznamu okamžitě vyškrtnut.

Správní delikty podle tohoto zákona projednává v prvním stupni ministerstvo. O opravném prostředku rozhoduje ministr spravedlnosti, a protože se na řízení vztahuje správní řád, je zde možnost soudního přezkumu.

Ve vztahu k vymezení správních deliktů v nově navrhovaném § 25b ZnalZ je však nutno kalkulovat s vysokým počtem projednávaných deliktů. Protože podle nově navrhovaného §25c odst. 4 ZnalZ projednává správní delikty podle tohoto zákona ministerstvo, pro očekávané správní žaloby ve věcech správních deliktů by byla výlučně založena místní příslušnost Městského soudu v Praze podle § 7 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb. V zájmu rovnoměrného rozložení případů mezi správní soudy a v zájmu zajištění rychlosti řízení a sledování zásady ekonomie řízení se proto v těchto věcech zákonem o znalcích a tlumočnících jako speciálním zákonem zakládá příslušnost krajského soudu, v jehož obvodu má žalobce sídlo nebo bydliště, popřípadě v jehož obvodu se zdržuje.

Ověřování odborné způsobilosti znalců nově upravuje § 25e a 25f ZnalZ. Ověření odborné způsobilosti ukládá předseda krajského soudu ve správním řízení, tento postup musí být tedy náležitě odůvodněn. Ověření odborné způsobilosti je odborná zkouška zajišťovaná ministerstvem nebo jím pověřeným veřejnoprávním subjektem (může se jednat o vysoké školy, veřejnoprávní znalecké ústavy apod.) - vždy bude záležet na oboru a odvětví, z jehož znalostí má být znalec přezkoušen. Pokud v této zkoušce znalec ani opakovaně neuspěje, bude vyškrtnut ze seznamu (opět ve správním řízení).

Vzhledem k velkému množství a různorodosti oborů nelze zákonem vymezit konkrétní subjekt, který by byl schopen zajistit ověřování odborné způsobilosti pro všechny existující obory, ale ani konkrétní formu ověřování této odborné způsobilosti. Jinak se budou ověřovat znalosti a odborné předpoklady např. u znalce v oboru ekonomika - ceny a odhady a jinak u oboru právní vztahy k cizině.

Jestliže znalec při ověřování odborné způsobilosti neuspěje a bude mít za to, že organizátor zkoušky vydal nesprávné hodnocení, může podat proti postupu organizátora zkoušky námitky. Řízení o námitkách upravuje nově navrhovaný § 25f ZnalZ.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.6. Stížnosti na znalce

Nově navrhované ustanovení § 20d ZnalZ upravuje stížnosti na znalce a řízení o nich, které v současné právní úpravě výslovně obsaženo není, ač jsou stížnosti na znalce poměrně časté a předsedové krajských soudů či ministerstvo je běžně řeší.

Dosud se stížnosti rozdělují do několika skupin. První rozdělení je podle subjektu, který stížnost podává, a to

- stížnosti orgánů veřejné moci a
- stížnosti ostatních (třetích) osob.

Další rozdělení je podle předmětu stížnosti na:

- stížnosti na znalce při vypracování posudku zadaného orgánem veřejné moci (nejčastěji v rámci probíhajícího soudního nebo správního řízení) a
- stížnosti na znalce pro pochybení nebo porušení povinností při zpracování posudku na základě dohody s fyzickou nebo právnickou osobou.

Pokud se jedná o orgány veřejné moci, předmětem jejich stížností je zpravidla zejména nedodržení lhůty znalcem pro vypracování posudku nebo jiná závažná porušení povinnosti znalce.

Pokud se jedná o stížnosti třetích osob, tak předmětem těchto stížností bývají často porušení elementárních povinností znalce (například nevrácení podkladů posudku). Nejvíce ale převažují stížnosti, které směřují do postupu znalce nebo závěrů posudku v rámci probíhajícího řízení. Tyto stížnosti jsou v zásadě z pohledu správního orgánu neřešitelné, protože ani předseda krajského soudu nemůže do probíhajícího řízení zasahovat ani jej ovlivňovat posuzováním správnosti posudku. Navíc procesní předpisy dávají dostatečné nástroje orgánům veřejné moci pouze vůči znalcům, kteří porušují své povinnosti. Správnost postupu znalce nebo jeho závěry posuzuje soud nebo správní orgán při svém hodnocení důkazů.

Stížnostní řízení má proto sloužit k přešetření negativních poznatků o činnosti znalce tak, aby nebylo zbytečně formální a přitom znalci dávalo elementární možnosti obrany.

Pokud se jedná o stížnosti, tak zde je nutno stanovit zásadu, že stížnost proti postupu znalce je přípustná pouze ze strany orgánu veřejné moci, který posudek zadal, a účastníků řízení. Stížností však nelze napadnout správnost znaleckého posudku. Tím se zamezí velkému množství stížností, které z velké části směřují proti posudku jako důkazu v rámci probíhajícího soudního řízení. V případě, že znalec poruší povinnosti stanovené tímto zákonem, ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu podá návrh na zahájení správního řízení o správním deliktu znalce.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

6.7. Nová možnost pozastavení výkonu znalecké činnosti

Vládní novelou zákona se umožňuje pozastavit znalci právo vykonávat znaleckou činnost. O pozastavení práva vykonávat činnost znalce rozhoduje předseda krajského soudu. Právo vykonávat činnost znalce lze pozastavit buď na žádost znalce z důvodů uvedených v novelizovaném znění § 20 odst. 2 ZnalZ nebo i bez žádosti znalce z důvodů uvedených v novelizovaném znění § 20 odst. 1 ZnalZ. Důvody pozastavení výkonu znalecké činnosti podle § 20 odst. 1 ZnalZ jsou následující:

- a) proti znalci bylo zahájeno trestní řízení pro úmyslný trestný čin; toto pozastavení končí dnem nabytí právní moci rozhodnutí, kterým se toto trestní řízení končí,

- b) bylo zahájeno řízení o způsobilosti znalce k právním úkonům; toto pozastavení končí dnem nabytí právní moci rozhodnutí, kterým se řízení o způsobilosti znalce nebo tlumočníka k právním úkonům končí,
- c) znalec vykonává znaleckou činnost jako společník, statutární orgán nebo jako člen statutárního, řídícího, dozorčího nebo kontrolního orgánu ústavu zapsaného v seznamu ústavů a to na dobu, po kterou tuto činnost vykonává, nebo
- d) znalci byla pravomocným rozhodnutím uložena povinnost zúčastnit se ověření odborné způsobilosti; toto pozastavení končí dnem, kdy znalec při ověřování odborné způsobilosti uspěl, v případě, že znalec při ověřování odborné způsobilosti neuspěl, dnem nabytí právní moci rozhodnutí o vyškrtnutí znalce ze seznamu.

Důvody pozastavení výkonu znalecké činnosti podle § 20 odst. 2 ZnalZ jsou následující:

- a) znalec vykonává znaleckou činnost v ústavu zapsaném v seznamu ústavů, a to na dobu, po kterou tuto činnost vykonává nebo
- b) z jiných vážných důvodů, které znalec doloží, a to na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na dobu 4 let.

Vzhledem k tomu, že podle důvodové zprávy je u důvodů uvedených v § 20 odst. 1 ZnalZ veřejným zájmem, aby k pozastavení práva vykonávat znaleckou činnost došlo co nejdříve, je v § 20 odst. 4 ZnalZ výslovně vyloučen odkladný účinek odvolání proti tomuto rozhodnutí.

Jako nejproblematičtější bod je mezi odborníky¹³⁴ chápáno pozastavení výkonu znalecké činnosti z důvodu souběžného výkonu znalecké činnosti v ústavu zapsaném v seznamu ústavů. Je třeba souhlasit, že zejména v případě tzv. veřejnoprávních ústavů je znalecká činnost vykonávána jako činnost vedlejší a nikoliv pravidelná a znalci působící v těchto ústavech vykonávají v praxi znaleckou činnost mnohem častěji jako znalci fyzické osoby. Navrhovaná právní úprava by tak měla fakticky ten následek, že tito odborníci nebudou v krajním případě ve znaleckých ústavech vůbec působit, aby mohli výkon znalecké činnosti dále soustavně provádět. Výše uvedené platí do jisté míry i u soukromoprávních ústavů.

Nový věcný záměr zákona v této otázce nic nového nepřináší.

¹³⁴ Viz např. Bradáč, A.: Přípravovaná novelizace zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 16

6.8. Otázka znaleckých ústavů

Otázka znaleckých ústavů je v současné době hodně diskutována. Je proto zvláštní, že neexistují prakticky žádné rozsáhlejší publikace nebo alespoň články, které by se touto problematikou zabývaly.

Vládní novela zákona si podle důvodové zprávy klade za cíl odstranění zcela nepřijatelného stavu v oblasti znaleckých ústavů. Do roku 1989 vykonávaly znaleckou činnost výlučně vědecké ústavy, a to ČSAV nebo resortní výzkumné ústavy, veřejné (tehdy státní) vysoké školy a některé jiné státní instituce (např. Kriminalistický ústav). Po roce 1989 díky zastaralé právní úpravě začaly být do seznamu ústavů zapisovány i ryze soukromoprávní subjekty, aniž by bylo důsledně zkoumáno, jaké konkrétní osoby budou v těchto ústavech znalecké posudky zpracovávat.

Navrhovaná novela zákona zřejmě proto rozlišuje:

- a) „veřejnoprávní ústavy“ – to jsou zejména vědecké ústavy, vysoké školy a veřejné výzkumné instituce, vykonávající vědecko-výzkumnou činnost v příslušném oboru a
- b) „soukromoprávní ústavy“ – ostatní právnické osoby.

U veřejnoprávních ústavů se zřejmě jejich vysoká odborná úroveň předpokládá. Lze se ale domnívat, že není možné jednoznačně tvrdit, že úroveň veřejnoprávních ústavů musí být nutně za všech okolností lepší než u soukromoprávních ústavů.

Vládní novela poměrně podrobně upravuje podmínky pro zápis do seznamu ústavů a znaleckou činnost v případě soukromoprávních ústavů, přičemž úprava veřejnoprávních ústavů v konečném důsledku zůstává podobná jako doposud.

Pro soukromoprávní ústavy se například v nově navrhovaném § 21a ZnalZ stanoví mnohem přísnější podmínky pro jejich zápis do seznamu ústavů. Jedná se zejména o to, aby právnická osoba specializovaná na výkon znalecké činnosti, která žádá o zápis do seznamu ústavů, prokázala odpovídající materiální a personální vybavení pro výkon této činnosti a aby určila osoby odpovědné za výkon znalecké činnosti v ústavu. Tyto osoby musí být zapsané v seznamu jako znalci v příslušném oboru nebo odvětví. Smyslem této právní úpravy je podle důvodové zprávy to, aby za každý posudek, včetně posudků zpracovávaných ústavu, byl odpovědný konkrétní znalec.

Pro soukromoprávní ústavy se rovněž na rozdíl od veřejnoprávních ústavů stanoví povinné pojištění pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem znalecké činnosti.

Vládní novela dále upravuje a precizuje podmínky, kdy dochází k zániku oprávnění obou druhů ústavů vykonávat znaleckou činnost a s tím související vyškrtnutí ze seznamu znaleckých ústavů.

Je pravdou, že současná právní úprava znaleckých ústavů je velmi obecná a často se jeví jako nedostatečná. Nová úprava, kterou přináší vládní novela, však přináší možná spíše než řešení, ještě více problémů.

Jedním z problémů je nastavení fakticky nerovných podmínek mezi soukromoprávními a veřejnoprávními ústavami z hlediska hospodářské soutěže¹³⁵. Jedná se zejména o povinnost pojištění či zabezpečení odpovídajícího materiálního a personálního vybavení stanovenou pouze pro soukromoprávní ústavy. Má to snad znamenat, že v případě veřejnoprávního ústavu se nepředpokládá možný nedostatek vybavení či možnost chyby, a tím způsobení škody?

Jako závažnější problém v případě soukromoprávních ústavů se jeví povinnost mít alespoň tři společníky, členy nebo zaměstnance v pracovním poměru na dobu neurčitou, kteří vykonávají znaleckou činnost v ústavu, znalce zapsané v příslušném oboru a odvětví viz § 21 odst. 1 písm. b) ZnalZ).

Lze se totiž shodnout s názorem prof. Bradáče¹³⁶, že takto navrhovaná právní úprava znemožňuje vysoce odborným firmám, aby rozhodovaly o tom, zda budou vykonávat znaleckou činnost. Jednak o jmenování znalce rozhoduje ministr spravedlnosti resp. předseda krajského soudu a jednak není v zájmu žádného soukromoprávního subjektu, aby podporoval jmenování svého zaměstnance znalcem – fyzickou osobou, který pak jednoduše může odejít a vykonávat činnost vlastním jménem nebo který si následně musí paradoxně výkon znalecké činnosti nechat pozastavit, aby mohl ve znaleckém ústavu dále působit. Jako mnohem přijatelnější by se proto jevílo (pokud má znalecká činnost zůstat nenároková a rozhodovat o jmenování znalce má i nadále orgán veřejné moci a nikoliv samosprávný znalecký stav jako v případě jiných svobodných povolání), aby byla stanovena povinnost nikoli být znalcem fyzickou osobou, ale pouze splňovat podmínky pro jmenování. Lze totiž souhlasit s názorem Mikše¹³⁷, že vládní novelou navržená právní úprava povede k tomu, že prvotřídní znalci budou působit pouze jako fyzické osoby, jelikož například nebudou chtít sami zakládat právnické osoby a ani se nebudou chtít stát zaměstnanci, prvotřídní odborníci „neznalci“, kteří se z důvodu nenárokovosti funkce ani nikdy znalci nestanou, ve znaleckých ústavech sami působit nebudou moci, a vydají se proto za jiným druhem povolání, a ve znaleckých ústavech

¹³⁵ Blíže viz Mikš, L.: Poznámky k navrhované novele zákona o znalcích. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 32

¹³⁶ Bradáč, A.: Připravovaná novelizace zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 16

¹³⁷ Mikš, L.: Poznámky k navrhované novele zákona o znalcích. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 32

pak budou působit pouze druhotřídní znalci, kteří by jinak neuspěli. Hrozí tak riziko, že úroveň znaleckých ústavů, v dnešní době tak kritizovaná, bude výsledně ještě nižší.

Nový věcný záměr zákona v této otázce v zásadě nic nového nepřináší.

6.9. Novinky podle nového věcného záměru zákona

Nový věcný záměr zákona kromě výše uvedeného zmiňuje jednu novinku, kterou lze jedině uvítat, a to možnost účastníků řízení před orgány veřejné moci společně si vybrat znalce, který vypracuje znalecký posudek. Tato možnost jistě napomůže zabránit průtahům řízení a i ušetřit náklady řízení. Jak uvádí prof. Bradáč ve svém článku, bylo by vhodné v této souvislosti upravit povinnost účastníků složit zálohu na znalecký posudek před započítáním znaleckého úkonu.¹³⁸

Nový věcný záměr zákona dále v samém závěru stanoví přechodné období, během kterého budou moci znalci fyzické osoby i znalecké ústavy ještě vykonávat činnost podle stávající právní úpravy. Přechodné období se předpokládá na dobu dva roky. Vzhledem ke skutečnosti, že nový věcný záměr zákona zásadně zasahuje do kvalifikačních předpokladů znalce, lze relativně dlouhé přechodné období jedině uvítat.

¹³⁸ Bradáč, A.: Věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 3/2010, str. 165

Závěr

Současná právní úprava znalecké činnosti platí v České republice v téměř nezměněné podobě již více jak 43 let a vzhledem k současnému společenskému uspořádání ji jistě nelze hodnotit jako nejdokonalejší. V rámci této právní úpravy lze totiž nalézt mnoho nejasných a sporných otázek, které jsou předmětem zkoumání odborníků jak na právo, tak na jednotlivé obory znalecké činnosti.

Účelem této rigorózní práce bylo poskytnout ucelený obraz o právní úpravě znalecké činnosti, postavení znalců a výkonu jejich činnosti a poukázat na veškerá slabá místa. Práce proto předkládá výklad platné právní úpravy upravující oblast soudního znalcetví, její aplikaci na současnou praxi soudních znalců hlavně v oboru ekonomie a analýzu nejspornějších a nejméně jasných otázek této právní úpravy.

Provedená analýza současného stavu platné právní úpravy ukazuje, že některé aspekty znalecké činnosti jsou platnou právní úpravou regulovány jen velmi vágně či jejich právní regulace zcela chybí. Jako příklad lze jmenovat proces vzniku funkce znalce a celkově činnost znaleckých ústavů. Dalším slabým místem je i dohled nad znalci, zejména kontrola jejich odbornosti.

Z praktických příkladů, které jsou v práci uvedeny, vyplývá, že vágnost platné právní úpravy má mnohdy dopad i na samotnou praxi výkonu znalecké činnosti i na vnímání soudních znalců širokou veřejností. Česká republika je některými autory označována dokonce za „stát soudních znalců“¹³⁹. Toto označení pramení hned z několika faktů. Roste právní regulace nejrůznějších oblastí a realita, kterou právo upravuje, se stává stále složitější. Znalci jsou často dotazováni na věci, které mají orgány veřejné moci znát na základě požadovaného vzdělání, nebo si je mohou bez větších problémů zjistit či nastudovat samostatně. A konečně se stále častěji projevuje snaha orgánů veřejné moci přenést zodpovědnost za vlastní rozhodnutí na znalce. Přestože znalec nesmí hodnotit důkazy ani řešit právní otázky, je do těchto činností někdy tlačěn okolnostmi přibrání do případu anebo položenými otázkami ze strany ustavujících orgánů.

Mezi odbornou veřejností je však velmi diskutovanou otázkou, zda současný negativní stav vnímání soudních znalců je pouze důsledkem tolik kritizované platné právní úpravy, či zda není třeba vzít v úvahu i celkovou morální úroveň české společnosti a její respekt či spíše despekt k právnímu řádu.

Výsledkem předkládané práce je konstatování, že v oblasti právní úpravy soudních znalců, která je mezi laiky i odborníky často označována za zastaralou a překonanou, je

¹³⁹ Finmag: Jsme státem soudních znalců? <http://www.finmag.cz/clanek/6755/>, 4.6.2010

změna nutná. Nevyřešenou otázkou však zůstává, jakou podobu by tato změna měla mít a jakým způsobem by měla být provedena.

Nedostatky současné právní úpravy se v minulosti snažily několikrát odstranit různé subjekty návrhem novely platného zákona o znalcích a tlumočnících. Zatím nejkomplexnějším a nejzdařilejším pokusem byl jednoznačně návrh vládní novely zpracovaný ministerstvem spravedlnosti a zveřejněný v roce 2008.

Tímto návrhem nové právní úpravy znalecké činnosti měly být podle důvodové zprávy odstraněny nedostatky platné právní úpravy v oblasti činnosti soudních znalců, pramenící zejména z doby přijetí této právní úpravy (1967). Bylo mimo jiné navrženo zpřesnění a rozšíření předpokladů pro jmenování znalcem, větší preciznost podmínek výkonu znalecké činnosti, stanovení přesnějších podmínek pro vyškrtnutí znalce ze seznamu a současných devět seznamů mělo být nahrazeno jedním přehledným seznamem vedeným a spravovaným Ministerstvem spravedlnosti jako elektronický registr s dálkovým přístupem. Řádný výkon činnosti soudních znalců má totiž zásadní význam zejména ve sporech, které zpravidla vyžadují zpracování znaleckého posudku. Při podání nikoli řádného znaleckého posudku může docházet jak k prodlužování řízení, tak i k případným újmám účastníků řízení. Proto je nutné vypracovat takový zákon, který zajistí transparentnější způsob evidence znalců, způsoby kontroly jejich odborné erudice a dohledu nad samotným výkonem jejich činnosti.

Ačkoliv byl návrh vládní novely zákona představen již před dvěma lety, nebyl do dnešního dne vládou projednán a z posledního vývoje je patrné, že zřejmě ani nikdy nebude, jelikož byl již představen zcela nový věcný záměr zákona. Přesto byl tento návrh vládní novely již od svého zrodu podroben důkladné kritice, a to zejména ze strany samotných soudních znalců. Nejdiskutovanější pasáže vládní novelou navrhované právní úpravy jsou i v této rigorózní práci analyzovány a důvody pro jejich kritiku jsou namístě. Nová právní úprava by totiž měla být připravena důkladně a promyšleně tak, aby současný nevyhovující stav celkově napravila a ne ho ještě více zhoršila. Než přijmout návrh novely stávajícího zákona, který sice vyřeší některé dílčí sporné otázky, avšak celkově vyvolá ještě hlubší problémy, bylo by určitě lepší ponechat stávající ne příliš dokonalý, avšak velmi jednoduchý zákon, který lze díky tomu považovat do určité míry za nadčasový. Některé sporné aspekty by pak pouze postačilo vyřešit doplněním nebo podrobnější právní úpravou v současné prováděcí vyhlášce.

Na tomto závěru nemůže nic změnit ani nový věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících, který byl ministryní spravedlnosti poslán v červnu tohoto roku do meziresortního připomínkového řízení. Jedná se jistě o krok správným směrem,

nicméně, aby mohl vzniknout opravdu kvalitní zákon upravující komplexně a bezvadně celou problematiku soudního znaleství, je nutné dát zapravdu znalecké obci a zajistit, aby se na jeho vytváření fakticky podíleli samotní soudní znalci např. prostřednictvím svých zájmových skupin a sdružení. V opačném případě hrozí riziko, že každá další snaha o změnu bude mít stejný negativní výsledek jako snahy dosavadní.

Seznam zkratek

- ZnalZ, zákon – Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
- ZnalV, prováděcí vyhláška – Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících
- Směrnice – Směrnice č. 3 Ministerstva spravedlnosti ČSR ze dne 15.2.1973, čj. 10/1073 – kontr.odb., o organizaci, řízení a kontrole znalecké a tlumočnické činnosti
- OZ, občanský zákoník – Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník
- ObZ, obchodní zákoník – Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník
- TZ, trestní zákoník – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- OSŘ, o.s.ř., občanský soudní řád – Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád
- TŘ, trestní řád – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- SŘS, soudní řád správní – Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
- SŘ, správní řád – Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- LZPS, listina základních práv a svobod – Zákon č. 2/1993 Sb., USNESENÍ předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Úmluva – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4.11.1950

Zdroje a literatura

Přehled právních předpisů a technických norem

- Zákon č. 946/1811 sb.z.s., OBECNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ
- Zákon č. 117/1852 ř.z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- Zákon č. 208/1854 ř.z., Císařský patent z 9. srpna 1854, kterým se zavádí nový zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech
- Zákon č. 19/1855 ř.z., UVOZOVACÍ ZÁKON k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech
- Zákon č. 1/1863 ř.z. uvozující Obecný zákonník obchodní, pro království České, Haličské a Vladimířské s vojvodstvími Osvětimským a Zátorským a velkovojvodstvím Krakovským, pro království Lombardsko-Benátské a království Dalmatské, pro arcivojvodství Rakouské pod Enží i nad Enží, pro vojvodství Horno- a Dolnoslézské, Štyrské, Korutanské, Krajinské, Salcburské a Bukovinské, pro markrabství Moravské, pro knížecí hrabství Tyrolské a zemi Vorarlberskou, též pro knížecí hrabství Gorické a Gradištské s markrabstvím Istrianským a pro město Trst přímo pod vládou říšskou postavené s okrškem Terstským
- Zákon č. 119/1873 ř.z., jímž se zavádí nový řád soudu trestního
- Zákon č. 113/1895 ř.z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)
- Vládní nařízení č. 269/1939 Sb., o seznamech stálých soudních znalců
- Zákon č. 167/1949 Sb., o stálých přísežných znalcích a tlumočnících
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950
- Smlouva o založení Evropského společenství ze dne 25. 3. 1957
- Zákon č. 47/1959 Sb., o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků
- Vyhláška č. 193/1959 Ú. l., k provedení zákona o úpravě právních poměrů znalců a tlumočnicků
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád
- Zákon č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník
- Zákon č. 109/1964 Sb., HOSPODÁŘSKÝ ZÁKONÍK
- Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu
- Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
- Vyhláška č. 37/1967 Sb., k provedení zákona o znalcích a tlumočnících

- Směrnice č. 3 Ministerstva spravedlnosti ČSR, čj. 10/1073 – kontr.odb., o organizaci, řízení a kontrole znalecké a tlumočnické činnosti
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti ČSR, čj. 106/84-org., Pokyny k vydávání průkazů znalců a tlumočnicků
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti ČSR, čj. 73/87-org., Přezkoumání jmenování nebo odvolání znalce (tlumočníka)
- Vyhláška č. 119/1988 Sb., o hospodaření s národním majetkem
- Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník
- Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví
- Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků
- Zákon č. 375/1992 Sb., o dani darovací, dani dědické a dani z převodu nemovitostí
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
- Zákon č. 1/1993 Sb., ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY
- Zákon č. 2/1993 Sb., USNESENÍ předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 3/1993 Sb., o státních symbolech České republiky
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu
- Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny
- Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů
- Zákon č. 15/1998 Sb., o dohledu v oblasti kapitálového trhu a o změně dalších zákonů
- Zákon č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti č.j. 116/2000-Zn, Vztah mezi kvalifikací znalce v oblasti oceňování nemovitostí a kvalifikací v oblasti oceňování podniku
- Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
- Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole
- Zákon č. 352/2001 Sb., o užívání státních symbolů České republiky
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)
- Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Sdělení Ministerstva spravedlnosti čj. 228/2003-Zn o vydání seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost

- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
- Zákon č. 627/2004 Sb., o evropské společnosti
- Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon
- Zákon č. 183/2006 Sb., stavební zákon
- Zákon č. 307/2006 Sb. o evropské družstevní společnosti
- Vyhláška č. 3/2008 Sb., oceňovací vyhláška
- Zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Znalecký standard č. I vydaný Ústavem soudního inženýrství VUT v Brně – Oceňování motorových a jejich přípojných vozidel,
- Znalecký standard č. VI vydaný Ústavem soudního inženýrství VUT v Brně – Obecné zásady oceňování majetku,
- Znalecký standard č. VII vydaný Ústavem soudního inženýrství VUT v Brně – Oceňování nemovitostí,
- Znalecký standard č. VIII vydaný Ústavem soudního inženýrství VUT v Brně – Oceňování movitého majetku
- Materiál původně Komise pro cenné papíry (dnes České národní banky): Znalecké posudky pro účely povinných nabídek převzetí a veřejných návrhů smluv o koupi účastnických cenných papírů (ZNAL)
- The European Group of Valuers' Association: European Valuation Standards 2009
- The Appraisal Standard Board: Uniform Standards of Professional Appraisal practice 2002
- International Valuation Standards Comitee: International Valuation Standards 2007
- American Society of Appraisers: Business Valuation Standards 2002

Přehled judikatury

Ústavní soud ČR

- ÚS 567/01
- ÚS 35/03
- ÚS 178/03
- ÚS 153/04

Nejvyšší správní soud ČR

- 6 A 57/2002
- 2 As 67/2004

Nejvyšší soud ČSR

- R 56/1965
- R 11/1977
- R 1/1981
- R 29/1986

Nejvyšší soud ČR

- Cpj 87/70
- 2 Cz 18/72
- 11 To 5/74
- 6 Tz 4/86
- 3 To 12/88
- 25 Cdo 2387/98
- Skno 4/99
- 9 Tz 85/2000
- 33 Odo 324/2005
- 21 Cdo 732/2006

Vrchní soud v Praze

- Cmz 38/92
- 7 A 160/99

Městský soud v Praze

- 11 Ca 231/2005

Krajský soud v Českých Budějovicích

- 10 Ca 348/94

Přehled odborné literatury

Odborné publikace

- Boguszak, J s kol.: Teorie práva. ASPI, Praha 2003, ISBN 80-86395-74-X
- Bradáč, A. a kol.: Soudní inženýrství. Akademické nakladatelství CERM, Brno 1999, ISBN: 80-7204-133-9
- Bradáč, A. a kol.: Úvod do soudního znalectví. Akademické nakladatelství CERM, Brno 2004, ISBN 80-7204-365-X
- Dörfl, L.: Projekt přípravy a dalšího vzdělávání znalců a tlumočnicků Krajského soudu v Praze ze dne 18.10.2006. Spr 1233/2006
- Dörfl, L. a kol: Soudní znalectví aneb minimum znalostí znalce v oboru ekonomika – ceny a odhady nemovitostí. Česká technika – nakladatelství ČVUT, Praha 2009, ISBN 978-80-01-04307-3
- Dörfl, L.: Zákon o znalcích a tlumočnících, Komentář. C.H.Beck, Praha 2009, ISBN 978-80-7400-148-2
- Eliáš, K. a kol.: Obchodní zákoník- poznámkové vydání s judikaturou. Linde, Praha 2004, ISBN: 80-7201-475-7
- Knappová, M. a kol.: Občanské právo hmotné 2. ASPI, Praha 2002, ISBN: 80-85963-51-5
- Musil, J.: Některé otázky znaleckého dokazování v trestním řízení a teorie kriminalistické expertizy. Acta Universitatis Caroline, Juridica 1974, Monographia XX, Praha 1974
- Poláček, B., Attl, J.: Posudek znalce a podnik. C.H.Beck, Praha 2006, ISBN 80-7179-503-8
- Štenglová, I. a kol.: Obchodní zákoník, komentář. C.H.Beck, Praha 2003, ISBN 80-7179-685-9

Články v odborných časopisech

- AZO, EVU: Stanovisko Asociace znalců a odhadců ČR a EVU – Evropské společnosti pro výzkum a analýzu nehod – Národní skupiny v ČR k návrhu nového zákona o soudních znalcích a soudních tlumočnících. Soudní inženýrství 4/2003, str. 194
- AZO: Etický kodex člena Asociace znalců a odhadců České republiky, o.s. Časopis Soudní inženýrství 1/2008, str. 47
- AZO: Petice AZO. Časopis Soudní inženýrství 1/2008, str. 48
- Bradáč, A. a kol.: Současný stav a etika znalecké činnosti v ČR. Časopis Soudní inženýrství 3/2008, str. 138
- Bradáč, A.: Certifikace znalců – stále diskutované téma. Časopis Soudní inženýrství 1/2002, str. 69
- Bradáč, A.: Další snaha o změnu zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 1/2008, str. 32
- Bradáč, A.: K používání znalecké pečeti a k elektronické podobě znaleckého posudku. Časopis Soudní inženýrství 5/2006, str. 302
- Bradáč, A.: K problematice DPH ve znalecké činnosti. Časopis Soudní inženýrství 6/2003, str. 203
- Bradáč, A.: K vývoji odměn znalců od roku 1967 a jejich porovnání s odměnami jiných profesí. Časopis Soudní inženýrství 4/2002, str. 209
- Bradáč, A.: Ke lhůtám proplácení znaleckého od soudů. Časopis Soudní inženýrství 4/2002, str. 206
- Bradáč, A.: Přípravovaná novelizace zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 16
- Bradáč, A.: Současný stav novelizace zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 2/2009, str. 105
- Bradáč, A.: Současný stav znalecké činnosti v ČR. Časopis Soudní inženýrství 1/2007, str. 13
- Bradáč, A.: Současný stav znalecké činnosti v ČR. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 12
- Bradáč, A.: Současný stav znalecké činnosti v ČR 2010. Časopis Soudní inženýrství 1/2010, str. 34
- Bradáč, A.: Věcný záměr zákona o znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 3/2010, str. 165
- Brumovský, M.: Mezinárodní oceňovací standardy a jejich vývoj. Časopis Soudní inženýrství 2/2008, str. 92

- Doležílek, E.: Vyloučení soudce z projednávání a rozhodování věci v civilním řízení. Právní rozhledy, 1997, str. 174
- Hanák, J.: Proces zápisu znaleckých ústavů. Časopis Soudní inženýrství 1/2010, str. 43
- Jílek, J.: Směrnice EU pro oceňování majetku ve srovnání s předpisy českými v některých aspektech znalecké činnosti. Časopis Soudní inženýrství 1/2006, str. 41
- Jílek, J.: Stručně o mezinárodních institucích v oboru oceňování majetku. Časopis Soudní inženýrství 1/2006, str. 40
- Kledus, M, Nezval, I.: Křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek. Časopis Soudní inženýrství 2/2002, str. 123
- Kledus, R.: Charakter oceňovacích problémů v oceňovacím znalectví. Časopis Soudní inženýrství 3/2009, str. 115
- Kledus, R.: Systémové vymezení oceňovacího znalectví. Časopis Soudní inženýrství 4/2009, str. 175
- Kledus, R.: Znalecký objekt v oceňovacím znalectví. Časopis Soudní inženýrství 2/2009, str. 63
- Komora soudních tlumočnicků ČR: Stanovisko Komory soudních tlumočnicků ČR k návrhu nového zákona o soudních znalcích a soudních tlumočnících. Soudní inženýrství 5/2003, str. 247
- Komora soudních znalců ČR: Stanovisko Komory soudních znalců ČR k návrhu nového zákona o soudních znalcích a soudních tlumočnících. Soudní inženýrství 4/2003, str. 201
- Křístek, L.: Ústavněprávní rozměr znalecké činnosti. Časopis Právní rádce 4/2009, str. 63
- Křístek, L., Karbol, L.: Novela zákona o znalcích. Právní rádce, Fórum, http://pravniradce.ihned.cz/c4-10005190-38153020-F00000_d-novela-zakona-o-znalcich, 27.8.2009
- Kubečka, K.: Společenské postavení znalců a jejich finanční ohodnocení. Časopis Soudní inženýrství 2/2008, str. 60
- Mikš, L.: Nejčastější vady a nedostatky znaleckých posudků. Časopis Soudní inženýrství 3/2006, str. 167
- Mikš, L.: Poznámky k navrhované novele zákona o znalcích. Časopis Soudní inženýrství 1/2009, str. 32
- Ministerstvo spravedlnosti: Návrh novely zákona o soudních znalcích a tlumočnících. Časopis Soudní inženýrství 4/2003, str. 167

- Nezval, I.: Činnost znalců podle obchodněprávních předpisů po nabytí účinnosti zákona č. 125/2008 Sb. Časopis Soudní inženýrství 4/2008, str. 227
- Smejkal, V.: Datové schránky pro znalce a znalecké ústavy. Časopis Soudní inženýrství 3/2009, str. 133
- Smyčková, L.: Soudní znalci se mýlí o statisíce. Nic jim ale nehrozí. Aktualne.cz, <http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=519524>, 27.1.2008
- Telec, I.: Právní postavení znalců a tlumočnicků. Právní rádce, Téma, http://pravniradce.ihned.cz/c4-10078260-38730880-F00000_d-pravni-postaveni-znalcu-a-tlumocniku, 21.10.2009
- ÚSI: Stanovisko Ústavu soudního inženýrství VUT v Brně k návrhu nového zákona o soudních znalcích a soudních tlumočnících. Soudní inženýrství 4/2003, str. 199
- Vykopalová, H.: Společnost a osobnost znalce. Časopis Soudní inženýrství 2/2009, str. 82
- Vykopalová, H.: Znalec a atmosféra soudního líčení. Časopis Soudní inženýrství 6/2004, str. 329
- Zuzaňáková, P.: Náležitosti posudku znalce vypracovaného na základě § 59 Obchodního zákoníku. Časopis Soudní inženýrství 1/2003, str. 7

Tiskové zprávy a další zdroje

- ČT24: Ministr spravedlnosti chce zpřísnit dohled nad soudními znalci. <http://www.ct24.cz/domaci/28426-ministr-spravedlnosti-chce-zprisnit-dohled-nad-soudnimi-znalci/>, 12.9.2008
- ČT24: Posudky soudních znalců nejsou často kvalitní - jsou třeba lepší pravidla. <http://www.ct24.cz/domaci/23017-posudky-soudnich-znalcu-nejsou-casto-kvalitni-jsou-treba-lepsi-pravidla/>, 24.7.2008
- ČT24: Soudní znalecké posudky nikdo nekontroluje, Liga lidských práv to chce změnit. <http://www.ct24.cz/domaci/23421-soudni-znalecke-posudky-nikdo-nekontroluje-liga-lidskych-prav-to-chce-zmenit/>, 27.7.2008
- Finmag: Jsme státem soudních znalců? <http://www.finmag.cz/clanek/6755/>, 4.6.2010
- Redakce EPRAVO.CZ: Novela zákona o znalcích a tlumočnících. <http://www.epravo.cz/top/clanky/novela-zakona-o-znalcich-a-tlumocnicich-55211.html>, 4.6.2010

- Redakce EPRAVO.CZ: Znalecký posudek a úvaha soudu.
<http://www.epravo.cz/top/soudni-rozhodnuti/znalecky-posudek-a-uvaha-soudu-58889.html>, 2.11.2009
- Souhrnné zprávy Veřejného ochránce práv 2006, 2007, 2008 a 2009.
<http://www.ochrance.cz/zpravy-pro-poslaneckou-snemovnu/>, 4.6.2010

Přehled internetových stránek

- <http://aktualne.centrum.cz>
- <http://iom.vse.cz>
- <http://pravniradce.ihned.cz>
- <http://www.azo.cz>
- <http://www.ct24.cz>
- <http://www.epravo.cz>
- <http://www.justice.cz>
- <http://www.komora.cz>
- <http://www.ochrance.cz>
- <http://www.rozhlas.cz>
- <http://www.vlada.cz>
- <http://www.usi.vutbr.cz>
- <http://www.znalci-komora.org>

Příloha – seznam znaleckých oborů

	OBOR	ODVĚTVÍ
01 0101	BEZPEČNOST PRÁCE	Bezpečnost práce
02 0201	ČISTOTA OVZDUŠÍ	Čistota ovzduší
03 0301 0302 0303 0304 0305 0306	DOPRAVA	Doprava letecká Doprava městská Doprava silniční Doprava vodní Doprava železniční Skladiště a překladiště
04 0401	DRAHÉ KOVY A KAMENY	Drahé kovy a kameny
05 0501	DŘEVO ZPRACOVÁNÍ	Dřevo zpracování
06 0601 0602 0603 0604 0605 0606 0607 0608 0609 0610	EKONOMIKA	Řízení, plánování a organizace ekonomiky Ceny a odhady Dodavatelskoodběratelské vztahy Investice Mzdy Peněžnictví a pojišťovnictví Racionalizace Správa národního majetku Účetní evidence Ekonomická odvětní různá
07 0701	ELEKTRONIKA	Elektronika
08 0801	ELEKTROTECHNIKA	Elektrotechnika
09 0901	ENERGETIKA	Energetika
10 1001	GEODÉZIE A KARTOGRAFIE	Geodézie a kartografie
11 1101	HUTNICTVÍ	Hutnictví
12 1201 1202 1203 1204 1205	CHEMIE	Hmoty umělé Hnojiva strojená Léčiva (výroba) Vlákna umělá Chemická odvětví různá
13 1301	JADERNÁ FYZIKA	Jaderná fyzika
14 1401	KERAMIKA	Porcelán
15 1501	KRIMINALISTIKA	Kriminalistika
16 1601	KŮŽE A KOŽEŠINY	Kůže a kožešiny (zpracování)

	OBOR	ODVĚTVÍ
17 1701 1702	KYBERNETIKA	Výpočetní technika Kybernetická odvětví různá
18 1801 1802	LESNÍ HOSPODÁŘSTVÍ	Myslivost Dříví – těžba
19 1901	METEOROLOGIE	Meteorologie
20 2001	OBALY	Obaly
21 2101	OCHRANA PŘÍRODY	Ochrana přírody
22 2201	PALIVA	Paliva
23 2301 2302	PAPÍR	Papír výroba Papír zpracování
24 2401	PATENTY A VYNÁLEZY	Patenty a vynálezy
25 2501	PÍSMOZNALECTVÍ	Písmoznalectví
26 2601 2602 2603 2604 2605 2606 2607 2608 2609 2610	POTRAVINÁŘSTVÍ	Cukrovarnictví Konzervování potravin Lihoviny pálené Maso - zpracování Nápoje nealkoholické Pekařství Pivovarnictví Potravinářská odvětví různá Tuky jedlé Zkoumání potravin
27 2701	POŽÁRNÍ OCHRANA	Požární ochrana
28 2801	PRÁVNÍ VZTAHY K CIZINĚ	Právní vztahy k cizině
29 2901	PROJEKTOVÁNÍ	Projektování
30 3001	ROPA – ZPRACOVÁNÍ	Ropa - zpracování
31 3101	SKLO	Sklo
32 3201	SLUŽBY	Služby
33 3301	SOCIÁLNÍ VĚDY	Politologie
34 3401	SPOJE	Spoje
35 3501 3502	SPORT	Sport - provozování Sportovní zařízení

	OBOR	ODVĚTVÍ
36	STAVEBNICTVÍ	
3601		Inženýrské stavby
3602		Stavební materiál
3603		Stavby dopravní
3604		Stavby důlní a těžební
3605		Stavby energetických zařízení
3606		Stavby obytné
3607		Stavby průmyslové
3608		Stavby vodní
3609		Stavby zemědělské
3610		Stavební odvětví různá
37	STROJÍRENSTVÍ	
3701		Strojírenství těžké
3702		Strojírenství všeobecné
38	STŘELIVO A VÝBUŠNINY	
3801		Střelivo a výbušniny
39	ŠKOLSTVÍ A KULTURA	
3901		Pedagogika
3902		Psychologie
3903		Estrády a varieté
3904		Film
3905		Rozhlas
3906		Televize
3907		Tisk
3908		Umění dramatické
3909		Umění hudební
3910		Umění literární
3911		Umění výtvarné
3912		Jazykověda
40	TABÁK	
4001		Tabák
41	TARIFY DOPRAVNÍ	
4101		Tarify dopravní
42	TECHNICKÉ OBORY	
4201		Technické obory (různé)
43	TEXTILIE	
4301		Textilie
44	TĚŽBA	
4401		Geologie
4402		Minerální prameny
4403		Plyn zemní
4404		Těžba uhlí
4405		Těžba nafty
4406		Těžba nerostů
45	TISKAŘSTVÍ	
4501		Tiskařství
46	UMĚLECKÁ ŘEMESLA	
4601		Umělecká řemesla
47	VODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ	
4701		Čistota vod
4702		Meliorace
4703		Rybářství a rybníkářství

	OBOR	ODVĚTVÍ
48	ZAŘÍZENÍ NÁRODNÍ OBRANY A BEZPEČNOSTI	
4801		Zařízení národní obrany a bezpečnosti
49	ZDRAVOTNICTVÍ	
4901		Epidemiologie
4902		Farmakologie
4903		Genetika
4904		Hematologie
4905		Hygiena
4906		Chirurgie
4907		Interna
4908		Ortopedie
4909		Pediatric
4910		Porodnictví
4911		Pracovní úrazy a nemoci z povolání
4912		Psychiatrie
4913		Sexuologie
4914		Soudní lékařství
4915		Toxikologie
4916		Zdravotnická odvětví různá
50	ZEMĚDĚLSTVÍ	
5001		Chmelařství
5002		Ovocnářství a zahradnictví
5003		Včelařství
5004		Veterinářství
5005		Včelařství
5006		Výroba rostlinná
5007		Výroba živočišná
5008		Zemědělská odvětví různá

Příloha – vzor znaleckého deníku

Kraj.....

ZNALECKÝ – TLUMOČNICKÝ DENÍK

Svazek č.

Jméno a příjmení znalce (tlumočníka).....

Upozornění:

Upozornění:
Znalci a tlumočníci předkládají deníky na výzvu krajského soudu, v jehož seznamu jsou zapsáni.

Doplňující posudky (překlady) se v deníku evidují jen tehdy, jde-li o písemné posudky (překlady). V těchto případech se ve sloupci č. 4 deníku uvede, že jde o doplňující posudek (překlad) a připojí se pořadové číslo, pod kterým je doplňovaný posudek (překlad) v deníku evidován.

[illegible]

Summary

The Czech legislation governing the area of certified experts has been in force for more than 43 years. In spite of profound social changes, the regulations have remained virtually unchanged throughout this period and become rather obsolete in many respects.

This thesis provides a comprehensive overview of current legislation regulating the activities of certified experts and their status and position, including an interpretation of the relevant regulations, observations on their practical application, in particular in the area of economics, and an analysis of the most contentious and confusing aspects of this part of Czech law.

The author points out that, today, certain facets related to the activities of certified experts are regulated either extremely vaguely or not at all, showing that this situation has, in many cases, significant impacts on both the work of certified experts and their popular image. The thesis explores the causes of this rather negative perception, taking into consideration both the effects of imperfect legislation and current moral situation in Czech society and its (lack of) respect for the law.

Fully acknowledging that the current legislation on certified experts, considered obsolete and inadequate both by experts and people using their services, needs a thorough overhaul, the thesis looks at and analyses the general options available, arguing that hasty attempts to rectify the most apparent flaws of the current system could, in fact, further aggravate the problems by introducing new issues. Hence, the author suggests a less radical approach, claiming that instead of significantly amending or completely replacing the existing, imperfect, yet fairly straightforward Act on Certified Experts, it might be more prudent to keep it in place as a general framework, complementing it, at the same time, with comprehensive provisions and new regulations. Despite recognizing and embracing the need to improve the legislation governing this area, the author points out that good and comprehensive amendment cannot be achieved without certified experts and their professional associations being closely involved in the process.

Klíčová slova / Keywords

- Znalec / Expert
- Soudní znalectví / Certified experts
- Znalecká činnost / Certified expert activities